

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istorია

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Evsebii Pamphili De Vita Beatissimi Imperatoris Constantini, Liber Tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΕΥΣΕΒΙΟΥ
ΡΑΜΦΙΛΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ,
DE VITA BEATISSIMI
IMPERATORIS
CONSTANTINI,
LIBER TERTIUS.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ
ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
Τῆ βασιλέως,
Λόγος γ'.

CAPUT I.

Comparatio pietatis Constantini cum iniquitate
persecutorum.

ἮΟς modo demon bonorum omnium inimicus, qui Ecclesiam felicitati semper invidere solet, pacis ac laetitiae tempore tumultus & intestina bella in eam excitabat. Interim vero Deo carus Imperator, quae sui officii erant minimè neglectis, profusè contrariis quae tyrannica crudelitas paulò ante praesumpserat, agere studens. Eaque ratione cunctis hostibus atque inimicis superior fuit. Nam primum quidem illi à veri Dei cultu alieni, cunctos mortales ad falsorum Numinum cultum variis modis per vim adigebant. Hic vero Deos illos neutiquam esse, tum verbis, tum re ipsa convincens, univèrsos ad ejus qui solus est Deus agnitionem, hortatus est. Adhaec illi Christum Dei impiis vocibus deridebant. Hic vero illud ipsum quod impii homines maledictis praecipuè incessabant, salutis praesidium esse scripsit; Dominice passionis tropeo sese offerens. Illi cultores Christi persequantur, eosque domo ac penatibus exturbabant. Hic cunctos ab exilio revocavit, & domiciliis suis restituit. Illi eos notabant infamia, hic honoribus auxit, & felices ac beatos omnium iudicio effecit. Illi Dei cultorum bona iniuste publicabant ac diripiebant: hic non solum ipsis bona sua restituit; sed plurimis insuper beneficiis affectos locupletavit. Illi scriptis constitutionibus calumnias adversus Ecclesiarum Praesides divulgebant: hic contra eosdem viros extollens & honore afficiens, edictis ac legibus propositis, illustriores quam antea reddidit. Et illi quidem oratoria funditus evertabant, & ab ipsis culminibus usque ad solum disiecta sternebant: hic

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Σύγκρισις ἰουδαίας Κωνσταντίνου, καὶ τῶν διωκτῶν
ἡγετορίας.

ἌΟ Μὲν δὴ μισόκαλος δαίμων ὡς πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησίας βασιλεῖαν καλεῖται χεμιῶνας αὐτῆ καὶ ταραχὰς ἐμφυλίας, ἐπιβουλῆς ἐν καιρῷ καὶ θυμῶν εἰς γὰρ εὐδαιμονίας βασιλεὺς Θεὸς Φίλος, τῶν αὐτῶν περὶ τῶν ἐκατολιγῶσι, πάντα δὲ πρῶτον ἐναντία τοῖς μικροῖς ἐμπεσοῦν ὑπὸ τῆς πρῶτης ἐπιβουλῆς ὡμότητι τετολιμημένοι, πάντες ἦν ἐχθρὸς καὶ πολεμικὸν κρείττων, ἀντὶ δὲ οἱ Θεὸς τὰς μὴ ὄντας παντοίας ἀναγκαῖας ἐβιάζοντο σέβειν, τὴν ὄντι ἀφῆσαν. ὁ δὲ ὅτι μὴ εἰσὶν ἔργοις καὶ λόγοις ἀπελέγχετο, τὸ μόνον ὄντα παρεκαλεῖται γνωρίζειν ὡς οἱ μὲν, βλασφημοῖσι τὸν Χριστὸν τὸ Θεὸν διερρησίζον Φωναίς. ὁ δὲ, ἐφ' ᾧ μάλιστα οἱ αὐτῶν τὰς βλασφημίας ἐπέτενον, ἐγραφε Φυλακίηλον, τῷ τῷ πάθους σεμνῶν νῦν τροπαίῳ οἱ μὲν ἤλασσον, αἰκίους καὶ ἀνεπίστους καθιστῶντες τὰς δευτερεύουσας Χριστῷ ἰδὲ ἀνεκαλείτο τὰς πάντας, καὶ τὰς οἰκείαις ἀπεδίδεξιαι. οἱ μὲν ἀπίστους καθιστῶντες ἔβαλλον. ὁ δὲ ἐντήμως καὶ ζήλωτος καθιστῶν τοῖς ἅπασιν. οἱ μὲν ἐδήμιον ἀδικίας, τὸ θεοσεβῶν ἀφαρπάζοντες τοὺς βίους. ὁ δὲ ἀπεδίδου, πλείοσις Ἰουδαίων ἐπιβουλῶν χαρίσασιν. οἱ μὲν διατάγμασιν ἐπιβουλῶν τὰς καὶ τῶν προέδρων ἐδημιῶν συνοφασίαις. ὁ δὲ ἐμπαλιν, ἐπαίειν καὶ νῦν τῆ παρ' αὐτῶν ἡμῶν τὰς ἀνθρώπων, πρὸς γράμμασιν νόμοις διαφανέστερος ἐπέτασσεν ἐν βαθρῶν τοὺς ἐκλήτους οἴκους καθιστῶν, ἀνοθεν ἕξ ὑψους καθιστῶντες ἐν ἑδαφῶς. ὁ δὲ τὰς ἕσας ὑψέστατον καὶ παντι-

ρας αὐτὰς αὐτῶν μετὰ τοῦ πρῶτου ἐξ αὐτῶν τῶν
 βασιλικῶν θησαυρῶν ἐνομοθέτει. οἱ μὲν τὰ
 θεοπρόσδεκα ἀφανῆ ποιῶν πρὸς φλε-
 γήτα προσέτατον. ὃ ἢ καὶ ταῦτα πληθύνειν
 ἐν βασιλικῶν θησαυρῶν μεγαλοπρεπείᾳ πα-
 ρουσίᾳ πολυπλάσια ζῶντα ἐνομοθέτει. οἱ
 μὲν συνόδους Ἐπισκόπων μηδ' αὐτῶν μηδ' αὐτῶν
 τολμῶν προσέτατον ποιῶν. ὃ ἢ τὰς ἐξ ἀ-
 πάντων τῶν ἐθνῶν παρ' ἑαυτῶν συνεκροῦται.
 βασιλείων τ' εἰς ὡ παρεῖναι, καὶ μέχρι τῶν ἐν-
 δοτῶν χωρεῖν, εἰς τὰς τε καὶ τραπεζῆς βασι-
 λικῆς κοινῶν χρημάτων ἤξει. οἱ μὲν ἐτίμων ἀ-
 ναθημασι τὰς δ' αἰμόνας. ὃ ἢ ἀπεγύμνα τὴν
 πλάνην, τὴν ἀχρηστον τῶν ἀναθημάτων ὕλην
 τοῖς χρηματικῶν δυνατοῖς διωκεῖν νόμον. οἱ μὲν
 τὰς νεῶς φιλοτιμῶς κοσμεῖν ἐκέλευον. ὃ ἢ ἐν
 βάρων καθήρει τέτων αὐτῶν, τὰ μάλιστα
 αὐτῶν τοῖς δεῖσι δ' αἰμοσι πολλὰ ἄξια. οἱ μὲν τὰς
 θεῶν δ' ἄλλας αἰγίαις ὑπέβαλλον ἡμι-
 εἰς. ὃ ἢ αὐτὰς μὲν τὰς ταῦτα δεδρακότας
 μένει, ὡς φρονίζων τῆ περὶ τὴν θεῶν κολά-
 σει, τῶν δ' ἀγῶν μαρτύρων θεῶν τὰς μνήμας
 ἡμῶν ἐδελίμπανεν. οἱ μὲν τῶν βασιλικῶν ἡ-
 λαων οἰκῶν τὰς θεοσεβείας ἀνδρας. ὃ ἢ αὐτοῖς
 μάλιστα ἰστοῖς διείλετο θαρρῶν, ἵδ' ἔννευ ἀπὸ
 κηπίων ἀπάλων μάλλον, ἵδ' ἔννευ ἀπὸ
 οἱ μὲν, χρημάτων ἠΐτις ὑπὸ τῶν, Ταυλαίω
 τῆ ψυχῆν πάθει δεδ' αὐτῶν. ὃ ἢ βασιλικῆ
 μεγαλοπρεπείᾳ πάντας ἀναπέτασας θη-
 σαυρῶν, πρὸς αὐτῶν μεγαλοψύχῳ δ' ὡρεῖ τὰς
 μετὰ τὸς ἐποιεῖτο. οἱ μὲν μνείας καλεῖ γά-
 ρ' ὡς φόνους, ἐφ' ἀρπαγῆ καὶ δημεύσει τῆς τῶν
 ἀναπεμένων εἰσας. Κωνσταντῆς δ' ἐπὶ πάσῃ
 τῆ βασιλείᾳ, πᾶν ξίφος εἰς ἀχρηστον τοῖς δι-
 κασταῖς ἀπώρητο. τῶν καὶ ἐθνῶν δ' ἡμῶν τε
 καὶ πολιτευτῶν ἀνδρῶν πατρὸς μεμνῶν
 μάλλον, ἢ ἐπ' ἀνάγκαις δεχομένων. εἰς ἃ δ' ἡ
 ἀπολέψας εἶπεν ἂν τις εἰκότως, νεαρόν ἵνα
 καὶ νεοπαγῆ βίον ἀρτιότερον φανῆται δοκεῖν, ἔξ-
 να φάτος ἀπὸς ἐν σκότειν τῶ θνητῶ κατὰ
 λάμπαντος ἡμῶν. θεῶν τε τὸ πᾶν ἔργον εἶναι
 ὁμολογεῖν, τῶν ἀθῶν πληθύνειν ἀντίπαλον
 τὸν θεοφιλή βασιλείᾳ προσέβλημένον.

A verò oratoria quæ adhuc superessent al-
 tius erigi, & nova magnifico cultu pro-
 latis ex Imperiali ærario sumptibus ex-
 strui præcepit. Illi oracula divinitus in-
 spirata flammis aboleri iusserunt: hic
 sacrorum Voluminum exemplaria sum-
 ptibus Imperialis ærarii propagari, &
 magnifico apparatu decorari manda-
 vit. Juebant illi ne Episcopi Synodos
 congregare usquam auderent: hic Epi-
 scopos ex omnibus provinciis ad se ac-
 certavit; nec modo intra palatium & in
 intimum usque cubiculum admisit, sed
 etiam mensa tectiq; participes esse vo-
 luit. Illi demones donariis honorabant:
 hic eorum fraudes aperuit, & materiam
 ipsam donariorum nullis usibus dica-
 tam, iis qui uti poterant perpetuò est
 dilargitus. Illi Deorum templa magni-
 ficè ornari juebant: hic ea quæ super-
 stitiosis hominibus præcipuo honore
 colebantur, funditus subvertit. Illi Dei
 servos ignominiosis pœnis afficiebant:
 hic eos quidem qui ista admiserant per-
 secutus, debito affecit supplicio; lan-
 ctorum autem Dei martyrum memo-
 rias, colere nunquam destitit. Illi divi-
 no cultui dicatos homines è palatio eji-
 ciebant: hic ejusmodi hominibus præ-
 cipuè confisus est, quippe quos præ ce-
 teris omnibus benevolos fidòsque sibi
 esse intelligeret. Illi pecunia cogendâ
 supra modum avidi, Tantalico cuidam
 affectui animum suum mancipaverat: hic
 regali magnificentia thesauros omnes
 recludens, liberali & generosa largitio-
 ne eos distribuit. Denique illi quidem
 innumerabiles cædes perpetrabant, ut
 interfectorum bona diriperent ac pu-
 blicarent: quamdiu verò imperavit
 Constantinus, cunctis judicibus gla-
 dius otiosus semper atque incruentus
 pendit: cum in omnibus provinciis
 populi simul ac Decuriones patria qua-
 dam potestate potius quam vi ac neces-
 sitate regerentur. Quæ si quis attentius
 consideraverit, merito dicturus est, no-
 vum quoddam sæculum tandem appa-
 ruisse sibi videri; insolito lumine post
 diuturnas tenebras humano generi re-
 pente affulgente. Totumque hoc Dei
 opus esse fatebitur, qui adversus illam
 impiorum multitudinem, hunc reli-
 giosum Imperatorem velut æmulum
 oppofuerit.

qui ad hæc bona perficienda idoneus A
dei minister esse videretur. Qui postea-
quam hæc quæ modo dixi auditione ac-
cepit, & literis quas ad Alexandrinos
miserat nihil se profecisse cognovit :
mentis suæ solertiam ipse excitans; no-
vum sibi bellum adversus invisibilem
hostem Ecclesiæ statum perturbantem,
conficiendum esse dixit.

C A P U T VI.

Quomodo Synodum Nicæa fieri iussit.

Mox velut divinam quandam pha-
langem adversus eum instruens, B
generalem Synodum convocavit; ho-
norigis literis Episcopos undique invi-
tans, ut quantocius adessent. Nec verò
simplex ac nuda erat iussio: sed præterea
multum ad hoc opus contulit Impera-
toris benignitas. Qui aliis quidem cur-
sus publici copiam præbuit: aliis verò
jumentorum usum abundè subministra-
vit. Quinetiam sedes huic Synodo con-
venientissima assignata est, urbs quæ à
victoria nomen habet Nicæa, in Bithy-
nia sita. Per lato igitur in omnes provin-
cias Imperatoris præcepto, statim cun-
cti velut ex transfenna emissi, summa
eum alacritate advolarunt. Alliciebat
scilicet eos spes bonorum, & præsentis
pacis opportunitas; novi denique mira-
culi, tanti nimirum Imperatoris specta-
culum. Posteaquam in unum convene-
re, Dei opus esse id quod gerebatur ap-
paruit. Nam qui non modo animis, ve-
rùm etiam corporibus & regionibus ac
locis & provinciis longissimè inter se
diffusi erant, tunc in unum congregati
cernebantur: & velut maximam quan-
dam sacerdotum coronam ex pulcher-
rimis floribus contextam, una cunctos
civitas capiebat.

C A P U T VII.

De universali Concilio, ad quod ex omnibus
provinciis convenerunt Episcopi.

ET enim ex omnibus Ecclesiis quæ
universam Europam, Africam at-
que Asiam impleverant, ii qui inter
Dei ministros principem locum obti-
nebant, simul convenere. Unaque
ædes sacra velut Dei nutu dilatata, Sy-
ros simul & Cilicas, Phænices & A-
rabes & Palæstinos, Ægyptios præ-
terea, Thebæos ac Libyas, aliosque
ex Mesopotamia advenientes, ambitu
suo complexa est. Quidam etiam ex
Perfide Episcopus Synodo interfuit:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς.

Ἐπιτομὴ τῆς ἐν Νίκαιᾳ ἁγίας συνόδου.

EΙΣ' ὡς περ Ἰμπερατέρων αὐτῶ Θεῶ
ἐλαγχα, συνόδον οἰκουμενικὴν συνε-
τε. ἀπεύδειν ἀπανταχόθεν τὰς Ἐπιτομὴ
γράμμασι πηλικῶς προκαλέμενον. ὡς
ἰ ἀπλὲν τὸ Ἰπτάγμα. σωθήγει ἡ ἀπ-
πράξει τὸ βασιλέως νεύμα. οἷς μὲν ὁχλοῦ
δημοσίᾳ παρῆγον ὁδοῦ. οἷς ἡ νατοφῶ
ὑπηρεσίας ἀφθόνως ὤκειτο ἡ πόλις ἐμπε-
πασα τῇ συνόδῳ, νίκης ἐπάνω μ. ἡ τὸ
δυνῶν ἔθνη, ἡ Νίκαια. ὡς ὅση ἐφοῖτα πα-
ταχῆ τὸ ἀδράγγελμα, οἷα τῶν ἁπλῶν
οἱ πάντες ἔθειον σὺν προθυμίᾳ πᾶσι ἰδὲ
αὐτὰς ἀγαθῶν ἐλπίς, ἡ τε τῆς εἰρήνης μετε-
σία, τῆ τε ξένης θαύματ. τῆς τε τῶσιν
βασιλέως ὁφείας ἡ Θεῶ. ἐπειδὴ ὁμοθυμα-
θον οἱ πάντες, ἔεγον ἡδὴ Θεῶ τὸ πρῶτον
ἐθεωρεῖτο. οἷ γὰρ μὴ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ
σώμασι καὶ χώραις, καὶ τόποις καὶ ἐθνεσι πα-
ρῶτατῳ διεσῶτες ἀλλήλων, ὁμῶς συνήγατο
καὶ μία τὰς πάντας ἑαπεδέχετο πόλις, καὶ ἡ
μέγιστον ἱερέων σέφανον, ὅς ὡροῖαν ἀπὸ
καταπεποικιλμένον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

Περί οἰκουμένης συνόδου, εἰς ἣν ἐν πάντων ἔθνεσι
ῤῥισαν Ἐπίσκοποι.

Tῶν γὰρ ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τῆς
ῤῥώπῃ ἀπασαν, Λιβύῳ τε ἔσθιν ἁπλῶς
ἐπλήρην, ὁμῶς συνήγατο τῶν τε Θεῶ ἁπλῶς
τὰ ἀκροθίνια, εἰς τ' οἶκος εὐκλήμιος, ὡς πᾶσι
Θεῶ πρῶτον ὁμῶς, ἐνδὸν ἐχώρει καὶ τὸ ἀπὸ
Σύρας ἅμα ἔσθιν Κίλικας, Φοίνικας τε καὶ ἁπλῶς
εἰς καὶ Παλαιστίνης ἔσθιν τῶσιν Αἰγυπτῶν
Θηβαίως, Λιβύας. τῆς τ' ἐν μέσῃ τῶν τῶ
ταμῶν ὁρμωμένως ἡδὴ ἡ καὶ Πέρσης ἁπλῶς

σκοπῶ τῆ συνόδῳ παρῆν. ἔδ' Ἐσκύθης ἀπε-
λιμπανέσθ' ἰσορείας. Πόντῳ τε ἔ Γαλατία
καὶ Πامφυλία, Καππαδοκία τε καὶ Ἀσία καὶ
Φρυγία, ἅς παρ' αὐταῖς παρεῖχον ἐκκλήτους.
ἀλλὰ καὶ Θράκες καὶ Μακεδόνες, Ἀχαιοὶ τε καὶ
Ἡπερώται, τῶν δ' οἱ ἐπιπορωτάτω οἰκόν-
τες, ἀπλήτων αὐτῶν τε Σπάνων ἰό πάνυ βοώ-
μῳ ἔσθ' εἰς ἡμῶν τοῖς πολλοῖς ἀμα συνεδρεύων
τὸ δ' ἔγε βασιλεύσης πόλεως, ὁ μὲν ἄσπαστος
ἕσπερ δια γῆρας. πρῆσβύτεροι δ' αὐτῶν παρῶ-
ντες τῶν αὐτῶν τάξιν ἐπλήθυν. τοῖσ' ἔτον μόνῳ
ἔσ' αἰώνος εἰς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Χρυσῶ
ἔσ' φανον δεσμῶ στωάφας εἰρήνης, τῶ αὐτῶ
Ἐπίσ' κ' καὶ ἐχθρῶν καὶ πολεμίων νίκης Θεο-
πρεπῆς ἀνεπίθι χαλεπήειον. εἰκόνα χορείας
Ἀποστολικῆς (αὐτῶν καθ' ἡμᾶς συνησάμενος.

A nec vel Scytha abfuit ab hoc choro-
Pontus item, Galatia, Pamphylia &
Cappadocia, Asia quoq; & Phrygia le-
tissimum quemque ex suis praeuere.
Thracas quinetiam, Macedones, Achi-
vi & Epirota, & qui longissimo interval-
lo ultra hos positi sunt, nihilo minus ad-
fuerunt. Ab ipsa quoque Hispania vir ille
multo omnium sermone celebratus,
una cum reliquis aliis confedit. Aberat
quidem regia: urbis Antistites ob lenilem
aetatem: sed praesto erant Presbyteri qui
vices ejus impleverunt. Hujusmodi coro-
nam pacis vinculo confectam & connexam,
solus ab omni aetate Imperator Con-
stantinus velut divinum grati animi mo-
numentum pro victoriis quas de hosti-
bus & inimicis retulerat, Christo Serva-
tori suo dedicavit: hoc amplissimo ecce-
tu, tanquam imagine quadam Apostoli-
ci chori, nostris temporibus convocato.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ὅτι οἱ ἐν ταῖς κοράξαις τῶν Ἀποστόλων ἐκ διαφόρων
συνήλων ἰδιῶν.

Ἐπεὶ καὶ ἐκείνας σιωπήχ' ἔταμ λόγος ἕσθ' ἰσῶ
πάντος ἔθνους τῶν ἰσῶ τὸν ἔρανον ἀνδρας
ἐλλαθεῖς. ἐν οἷς ἐτύχ' ἔσαν Παρθοὶ καὶ Μήδοι
καὶ Ἐλαμίται, καὶ οἱ κατ' οἰκόντες τὴν Μεσοποτα-
μίαν, Ἰσραῖλιαι τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον
ἔσαν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Πامφυλίαν,
Λιβύην καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ
κυρῆν, οἱ δ' ἐπὶ δ' ἠμεντες Ῥωμαῖοι, Ἰσραῖλοὶ τε
καὶ Ἰσραήλιοι, Κρήτες καὶ Ἀραβες, πλὴν ὅσων
οὐκ ἐσθ' ἕσπερ, τὸ μὴ ἐν Θεῶν λειψερῶν συ-
νησάμεντες πάντας ἔσθ' ἰσῶ τῆς παρεσης χο-
ρείας. Ἐπισκόπων μὲν πληθὺς ἦν, πενήτηκόσια
καὶ διακοσίων δ' εἰς μὲν ἰσῶ ἑρακοντίζεσα. ἐπο-
μένων ἰσῶ τοῖς πρῆσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀ-
κολούθων τε πλείων ὅσων ἑτέρων, ἔσθ' ἦν δ' εἰς
μὲν εἰς κατὰ ἡμῶν.

CAPUT VIII.

Quod sicut in Actis Apostolorum dicitur, ex
variis gentibus convenerunt.

Siquidem & Apostolorum tempori-
bus viri religiosi ex omni natione
quae sub caelo est, in unum convenisse
dicuntur. Inter quos erant Parthi, Me-
di, Elamitae, & qui habitant Mesopo-
tamiam, Judaeam, & Cappadociam,
Pontum, Asiam & Phrygiam ac Pam-
phyliam, Aegyptum & partes Libyae
quae est juxta Cyrenem: advenae quoq;
Romani, Judaei & Proselyti, Cretenses
& Arabes. Verum apud istos quidem
hoc minus fuit, quod non omnes erant
Dei ministri qui convenerant. In praesenti
autem choro Episcopi quidem supra
ducentos & quinquaginta adfuerunt.
Presbyterorum vero qui eos comitati
sunt, Diaconorum, Acoluthorum alio-
rumque complurium numerus iniri vix
potest.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περί ἀρετῆς καὶ ἀλικίας τῶν ἑρακόνων πντήκοσα
Ἐπισκόπων.

Ἐν τῶ Θεῶν λειτουργῶν οἱ μὲν διέπεσε-
πον ἁφίας λόγῳ, οἱ δ' ἐβίβ' ἐσθ' ἰσῶ καὶ
καρτερίας ἰσῶ μόνῳ. οἱ δ' ἐβίβ' τῶ μὲσθ' ἰσῶ κα-
τακομῆντο. ἦσαν δ' ἐσθ' ἰσῶ, οἱ μὲν χρόνε μῆ-
κα τελεμῆμενοι. οἱ δ' ἐ νεότητι καὶ ἰσῶ ἀκμῆ
δυναμῶντες. οἱ δ' ἔσθ' ἀρετῆ παρελθόντες ἔσθ' ἰσῶ

CAPUT IX.

De virtute & aetate ducentorum quinquaginta
Episcoporum.

Porro ex his Dei ministris, alii sermo-
ne sapientia, alii gravitate vitae & la-
borum tolerantia eminebant: alii mo-
destia & comitate morum erant ornatii.
Ac nonnulli quidem eorum ob prove-
ctam aetatem maximo in honore erant:
nonnulli & corporis & animi juvenili
vigore enitebant. Quidam nuper ad-

videro, unamque velut omnium arbitram pacem atque concordiam, quam quidem vos utpote Deo consecrati, aliis suadere ac predicare debetis. Date igitur operam o carissimi Dei ministri, & communis omnium vestrum Domini ac Servatoris fideles famuli, ut sublatis quamprimum mutae inter vos diffensionis causis, omnes controversiarum nodos pacis legibus sine ulla mora dissolvatis. Hac enim ratione & summo omnium Deo rem gratissimam facturi, & mihi confervo vestro ingens beneficium collaturi estis,

A βεύσαν τοῖς πᾶσιν εἰρηκὴν συμφωνίαν καὶ ἐτέροις ὑμᾶς πρέπον ἀνείη προσέειπεν ταῖς Θεῶν κατερωμένους, μὴ δὴ οὖν μετὰ τῶν φίλων, μὴ δὴ δὴ λείβεσθε Θεοῦ καὶ ἑαυτῶν ἡμῶν δεσποῦτε τε καὶ σωτῆρος ἀγαθοὶ ἀγαθὰ ποιήσατε τῆς ἐν ὑμῖν διαστάσεως αἵτια δὲ διενήθη φέρεται δεξάμενοι, πάντα σωθῆσθαι ἀμφιλογίας νόμοις εἰρήνης ἑπιλύσασθε ἕνα ἄνθρωπον καὶ πάντων Θεῶν τὰ δεῖσα διαπεπραμένοι εἴητε ἀνὰ καὶ τοῖς ὑμῖν ἐξω σωθῆσθαι ἐραποῦν ἡμετέροις ἀλλοῦσαν δώσει χάριν.

CAPUT XIII.

Quomodo Episcopus inter se certantes, ad concordiam revocavit.

HÆc ille cum Latino sermone dixisset, quæ alius quispiam Græcè interpretatus est, deinceps Concilii Præsidibus sermonem concessit. Tum verò alii proximos insimulare cœperunt, alii accusantibus respondere, & vicissim queri. Multis igitur hunc in modum ex utraq; parte propositis, magnaque controversia in ipso principio excitata, Imperator cuncta patientissimè auscultans, intento animo propositas quæstiones exceperit; & quæ ab utraque parte dicebantur, vicissim astruens atque adjuvans, pertinacius certantes paulatim conciliavit. Cumque omnes placidè alloqueretur, & Græca uteretur lingua, quippe qui ne hujus quidem linguæ ignarus esset, suavissimus ac jucundissimus fuit: dum alios vi rationum adductos in suam sententiam trahit, alios orat & flectit; eosq; qui rectè dixissent, laudibus afficit, & universos ad concordiam incitat. Donec tandem eos concordēs in omnibus de quibus antea certabatur, & consentientes effecit.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Ὅπως τῶν ἀμφιθετικῶν τῶν ἐπιπέπων ἀπολύσασθαι συνέβη.

Ο Μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν Ῥωμαία γλῶσση ὑπερμιωύουτος ἕτερος, παρεδίδοκε τὸν λόγον τοῖς τῶν σωθῆσθαι προσέδοις. διτεθέντες δὲ ἡμῖν δεξάμενοι καὶ ἡπιώοντες πέλας, οἱ δὲ ἀπελογηθῆναι τε καὶ ἀντεμύφοντο. πλείους δὲ ταῦτ' ὑφ' ἑκάτερον τάγματος προσεποιούμενος, πολλῆς τ' ἀμφιλογίας τὰ πρῶτα συνειμένης, ἀνεξικακῶς ἐπηρεάζοτο βασιλεὺς τῶν πάντων. χολῆν τ' ἐυτόνω τὰς ἀποστάσεις ἀποδέχετο. ἐν μέρει τ' ἀνιλαμβαίνοντες τῶν παρ' ἑκάτερον τάγματος λεγομένων, κέρμα σωθήσασθε τὸν φιλονεικῶν ἐπιστάμενος, πρῶτος τε ποιέμενος τὰς ἀποστάσεων ὁμιλίαν, ἐπιληνίζων τε τῇ φωνῇ ὅτι μὴ ἢ ταύτης ἀμαθίας εἶχε, γλυκερός τις ἦν καὶ ἡδύς τὸν μὲν γὰρ πειθάν. τὸν δὲ καθάδυσωπῶν τῶν λόγων, τὸν δὲ λέγοντας ἐπανῶν. πάντας τ' εἰς ὁμοιοῦσαι λαύων, εἰσοῦν ὁμογνώμονας καὶ ὁμοδόξους αὐτὸς δὲ τῶν ἀμφιθετικῶν ἀπάσαι κατετίσασθε.

CAPUT XIV.

Concor. Synodi sententia de fide & de Pascha.

ADed ut non modo unius fidei consonantia apud omnes obtineret; verum etiam unum idemq; tempus in salutaris festi celebratione ab omnibus firmaretur. Porro ea quæ in commune placuerant, scriptis mandata, & singulorum subscriptione roborata sunt. quibus ita gestis, Imperator alteram hanc victoriam de hoste Ecclesiæ se retulisse testatus, triumphalem festivitatem in honorem Dei celebravit.

D

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

Περὶ πίστεως καὶ τῆς Πάσχα, ἡ ζωοδότου συμφωνηθέντος.

Ω Σ ὁμόφωνον μὲν κρατήσασθαι τὴν πίστιν τῆς ζωοτῆρος δ' ἐορτῆς τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐν γραφῇ δι' ἰσοσημειώσεως ἑκάστην κοινῇ δεδογμένα. ὡν δὴ προαχθέντων, διέπεσαν ταύτων νίκην ἀεὶ εἰπὼν βασιλεὺς τῆς ἐκκλησίας ἐχθρῶν, ἑπιπέπων ἐορτῆς τῆς Θεῶν σωτέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Ὅσως τοῖς Ἐπισκόποις συνεστίαθη Κωνσταντίνῳ εἰκοσάτη ἐξ ἡμέρας.

A

CAPUT XV.

Quomodo Constantinus vicenualibus suis Episcopos convivio exceperit.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἡμέρῃ καὶ τῆς βασιλείας εἰκοσαετῆς ἐπληρῆστο χρόνῳ ἐφ' ᾧ πάνδημοι μὲν ἠγοῦντο πανηγύρεις τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς δὲ γεῖθεσι λαίχεργοῖς, ἐνωχίας αὐτὸς ἐξήρχε βασιλεὺς, συμποσάζων εἰρηνεύσασσι, ἃ οἰοῖναι θυσίαν ταύτην ἄσποδιδ' ἐμπρέπυσαν τῷ Θεῷ δι' αὐτῶν. ἔδ' ἀπελείπετό τις Ἐπισκόπων βασιλικῆς ἐστίασεως. κρείττην δ' ἦν πάντος λόγῳ τὸ γινόμενον. δορυφόροι μὲν γὰρ ὄπλιται γυμναῖς ταῖς τῶν ξιφῶν ἀνμαῖς ἐν κύκλῳ τὰ πρῶτα τῶν βασιλείων ἐφύραρον. μετὰ δὲ τῶν ἀδελφῶν οἱ τῷ Θεῷ δίδεσκον ἄνθρωποι, ἐνδοτάτω τ' ἀνακτόρων ἐχώραρον. εἴθ' οἱ μὲν αὐτῶν σιτανεκλίνοντο. οἱ δ' ἀμφιτάς ἐκείνων πρὸς ἀνεπαύοντο κλιναδάς. Χριστὸς βασιλείας ἐδοξεν ἂν τις φαντασιῶσαι εἰκόνα, ὅναρ τ' εἶναι ἀλλ' ἐχ' ὑπαρτὸ γινόμενον.

Eodem tempore vicenimus Imperii ejus annus complebatur. Cujus rei causâ cum in omnibus provinciis publicæ festivitates agerentur, Imperator Dei ministros ad convivium vocavit; & cum iisdem jam inter se conciliatis epulatus, hoc velut conveniens sacrificium per illos obtulit Deo. Nequillus Episcoporum ab hoc Imperiali convivio abfuit. Res portò ipsa omnem dicendi copiam longè superabat. Protectores enim & milites in orbem dispositi, strictis gladiis palatii vestibulum custodiebant. Homines autem Dei per medium illorum absq; ullo metu transibant, & ad intima usque palatii penetralia ingrediebantur. Ex his deinde alii unâ cum Imperatore accubuerunt: alii in stibadiis utrimque dispositis discubuerunt. Prorsus imago quædam Regni Christi adumbrari, resque ipsa somnio quam veritati propior videbatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'

Χαρισμάτω Ἐπισκόποις, καὶ χάμματ' ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας.

C

CAPUT XVI.

Munera Episcopis donata, & literæ ad omnes scriptæ.

Ἐπεὶ ἡ λαμπρῶς τὰ τῆς ἐνωχίας περὶ ἡμέρας ἐρεῖται, τῷ βασιλεὺς δεξιῶν τῶν πάντας ἀποσεσπῆθη, μεγαλοψύχως ἕκαστον κῆλυ τὴν πρέπυσαν ἀξίαν τοῖς παρ' αὐτῶν πρῶτον ξενίοις, τὴν σωδὸν αὐτῆς, καὶ τοῖς μὴ παρεῖσθιν μνημῶν δι' οἰκείας παρεδίδεχε χάμματος. ὅθεν καὶ αὐτὸ, ὡς περὶ ἐν ἡλίῳ τῆς τῆς αὐτῶν σιωπῆς διηγῆσαι, τῶν ἔχον τὸν τρέπον.

Celebratis splendidissimo apparatu convivii; Imperator cunctos liberaliter excepiens, id etiam pro sua magnificentia adjecit, ut unumquemque pro meritis ac dignitate muneribus honoraret. Eos quoque qui huic Synodo minimè interfuissent, de rebus in ea gestis certiores fecit per literas: quas in hoc Opere, tanquam in tabula quadam incisas proponam. Sunt autem hujusmodi:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Κωνσταντίνῳ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

D

CAPUT XVII.

Epistola Constantini ad Ecclesiam de Synodo Nicæna.

Constantinus Augustus Ecclesiis.

Κωνσταντίνῳ Σεβαστῶς ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς. Πῆσαν λαβῶν ἐκ τῶν κοινῶν ἐν περὶ ἀξίας, ὅση τῆς θείας δωάμεως πέφυκε χάρις, τῶν πρὸ γε πάντων ἔκενα εἶναι μοι ἀποσπῆσκον σκοπόν, ὅπως ἄρα τοῖς μακαριώταταις τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς πλήθεσι, πίστες μία καὶ ἀκλινητῆς ἀγάπῃ, ὁμογνωμῶν τε ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν πατρικῆ Θεοῦ εὐσεβείας τηρήσῃται, ἀλλ' ἐπεὶ δὲ ἡ τῆς ἐχθροῦ τ' ἡ ἀκλινητῆ καὶ βεβαίαν τάξιν

Um ex prospero Reipublicæ statu compertum haberem, quanta fuisset erga nos omnipotentis Dei benignitas; in hoc præcipuè mihi elaborandum esse existimavi, ut à sanctissimis Ecclesiæ Catholicæ populis una fides, sincera caritas, & conlona erga omnipotentem Deum religio servaretur. Sed quoniam fieri nõ poterat ut ea res firmè ac stabiliter constitueretur, nisi omnibus Episco-

& Ponticam Diocesim; per Ciliciam deniq; concordia sententia observatur, id vestra quoq; prudentia libentib' animis amplectatur. Illud nimirum attendens, non modo majorem esse numerum Ecclesiarum in locis supra memoratis; verum etiam æquissimum esse, ut omnes in commune id velint, quod stricta ratio exigere videtur; nec ullam cum Judæorum perjurio societatem habere. Atque ut summam ac breviter dicam, placuit communi omnium iudicio, ut sanctissima Paschæ festivitas uno eodemq; die celebraretur. Neq; enim decet in tanta sanctitate aliquam esse dissonantiam: præstatque eam sequi sententiam, in qua nulla est alieni erroris scelerisque societas atque communitio.

CAPUT XX.

Horatio ut omnes decretis Synodi assentiantur.

QUæ cum ita sint, cælestem gratiam & planè divinum mandatum libenter suscipite. Quidquid enim in sanctis Episcoporum conciliis geritur, id omne ad divinam referendum est voluntatem. Quamobrem ubi ea quæ gesta sunt dilectis fratribus nostris intimaveritis, supradictam rationem & sanctissimi diei observantiam suscipere & constituere debetis; ut cum in dilectionis vestræ conspectum jam pridem à me desideratum venero, uno eodemque vobiscum die sanctam festivitatem peragere possim; utque de omnibus unà vobiscum gaudeam, cernens diaboli crudelitatem divinâ potentiâ nobis operam navantibus esse sublatam; florente ubique terrarum vestra fide, & pace atque concordia. Deus vos servet fratres carissimi. Hanc epistolam Imperator eodem exemplo scriptam, in omnes provincias direxit; ut suæ erga Deum pietatis sinceritatem tanquam in speculo quodam aspiciendam legentibus præberet.

CAPUT XXI.

Episcopis discessurus consilium dat ut concordiam servent.

PROptèrò cum Synodus jam dissolvenda esset, Imperator sermonem cum Episcopis habuit quo ipsis valediceret.

Α Λιβύας, ὅλην Ἑλλάδα, Ἀσιατὴν τε δὲ Ποντικὴν, καὶ Κιλικίαν, μιᾷ καὶ συμφωνοῦσιν ἐλάττω γνώμῃ, ἀσμένως τὸ τοιοῦτον καὶ ἡμέραν ἀποφασίζουσι σήμερον. λογίζονται ὡς ἐμὸν πλείων ἐστὶν ὁ τῶν κτ' τὰς ἀσπειρημένους τῶν ἐκκλησιῶν ἀριθμὸς, ἀλλὰ ὡς τὸ μὲν κοινῇ πάντα ὁσιώτατον ἐστὶ βέλτερον, ὅτι ἀκριβὲς λόγῳ ἀπατεῖν δοκεῖ, καὶ ἐδωκεν μὲν τῆς Ἰουδαίων ἑποικίας ἔχειν κοινῇ ἵνα ἢ τὸ κεφαλαιὸν ἐξέσθην σωτόμενος ἐπικοινῇ πάντων ἤρσεν κρίσει, τὴν ἀρχαίαν Πάσχα ἑορτὴν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ σιωπῆσαι. ἐδὲ ἄρ' ἔπειτα ἐν τοσαύτῃ ἀκρίβει καὶ πᾶσι διαφορᾷ καὶ κάλλιον, ἐπειδὴ τῆς μὴ ταύτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

Παράνισι τοῖς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἡγεσίαισι περὶ τῆς

Τούτων ὡς ἔχοντων ἀσμένως ἐχέωδε τὴν Ἱερωσύνην καὶ θεῶν ἀποφασίζουσι σήμερον. λογίζονται ὡς ἐμὸν πλείων ἐστὶν ὁ τῶν κτ' τὰς ἀσπειρημένους τῶν ἐκκλησιῶν ἀριθμὸς, ἀλλὰ ὡς τὸ μὲν κοινῇ πάντα ὁσιώτατον ἐστὶ βέλτερον, ὅτι ἀκριβὲς λόγῳ ἀπατεῖν δοκεῖ, καὶ ἐδωκεν μὲν τῆς Ἰουδαίων ἑποικίας ἔχειν κοινῇ ἵνα ἢ τὸ κεφαλαιὸν ἐξέσθην σωτόμενος ἐπικοινῇ πάντων ἤρσεν κρίσει, τὴν ἀρχαίαν Πάσχα ἑορτὴν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ σιωπῆσαι. ἐδὲ ἄρ' ἔπειτα ἐν τοσαύτῃ ἀκρίβει καὶ πᾶσι διαφορᾷ καὶ κάλλιον, ἐπειδὴ τῆς μὴ ταύτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Συμβουλία πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν ὑποσφραγισμένη ἁποστολικῶς.

Επειδὴ ἢ λοιπὸν ἡ συνόδος ἀναλύσεται ἡμεῖς, σιωπητικὴν μὲν τοῖς Ἐπισκοπῶν

παρέχειν ὁμιλίαν. ὁμῆ μὲν ἀπανίας ὑπὸ
 μίαν συκαλέσας ἡμέραν παρῆσι ἢ τῶν πρὸς
 ἀλλήλους ὑποθέμῃ. εἰρήνῃ ἀειπαύδα-
 ρον ποιῶν, τὰς ἢ φιλονεικίας ἐειδάς ἐπιπέ-
 τεσθαι, μηδὲ βασκαίνειν, εἴ τις ἐνδοκίμῃ ἐν
 Ἐπισκόποις φαίνοιτο ὁφίας ἐν λόγῳ. κοινὸν
 δ' ἡγήσασθαι τὰ γὰθὸν τ' ἐνὸς ἀρετῆς, μὴ ἢ μὴ
 τῶν μετρώτερων κατεπαίρεσθαι τὰς κρείττους.
 Θεὸς γὰρ εἶναι τὸ κριτήριον τῶν ἀληθεί λόγῳ
 κρείττων ἢ τοῖς ἀδυνετέροις ἢ δὲ ἐν ὑποκα-
 τὰν ἵνα δαίμων λόγῳ συγνώμης, τὰ τὸ τέλειον
 ἀπαναχθῆσθαι τυγχάνειν διὸ καὶ ἀλλή-
 λους δαί τὰ σμικρὰ παῖσι, συγνώμῃ νέ-
 μιν, χαίρεσθαι τε καὶ συγχαρῆν ὅσα ἀνθρώ-
 πῃνα. ἀπολλῆ τιμωμένων τὴν σύμφωνον
 ἀρμονίαν, ὡς ἀν μὴ πρὸς ἀλλήλους ἔσασαζόν-
 των, χλευῆς αἰτία παρέχῃται τοῖς τὸν θεῖον
 βλασφημεῖν νόμον παρσιδασμένους. ὧν
 μάστιγα τὰ πάντα δὲ ἐν Ἰουδαίᾳ δυναμένων, εἰ
 τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοῖς ἡλώσῃ φαίνοιτο. μὴ
 ἀμφοτέρωθεν ὡς ἐ τοῖς πᾶσιν ἢ ἐκ λόγων ὠφέ-
 λεια σωτελεῖ. οἱ μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὸν φῶν χαί-
 ρουσιν Ἐπιμαρῆμοι. οἱ δὲ, τῆς παρσιδασίας
 ὑποπέσειν εἰώθασιν ἄλλοι τὰς δεξιώσεσι
 φιλοφρονεῖν ἀσπάζονται. καὶ ξενίοις ἡ-
 μαρῆμοι ἀγαπῶσιν ἕτεροι βραχέως δ' οἱ λό-
 γων ἀληθείς ἐρασταί, καὶ ἀπανι. αὐτὸ τῆς ἀ-
 ληθείας φίλος. διὸ πρὸς πάντας ἀρμότιες δαί
 δεῖ διατρεῖ δίκην ἐκάσῳ τὰ λυσιελῆ πρὸς Ἰω-
 τῆσαν πορευομένους. ὡς δ' ἀπαντος τὴν Ἰω-
 τῆσαν ἀπὸ τῆς πᾶσι δόξασθαι διδασκα-
 λῆσαν. τοιαῦτα μὲν ἐν πρώτοις παρήνει τέλῃ
 δ' ἐπέθηκε, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἰκε-
 τῆμας ἐπαρσασμένως ποιῶσθαι. ἔτω δὲ ἡ
 σωταξάμῃ, ἢ τὰ σφῶν οἰκεία τὰς
 πάντας ἐπανέναι ἢ φείει οἱ δ' ἐπανήσαν σω-
 ἐνφροσύνη ἐράτει τελοῖτον ἀπὸ τοῖς πᾶσι
 μια γνώμη, παρ' αὐτῶν βασιλεῖ συμφωνη-
 θέισα. συναπιόμενων ὡσπερ ἐφ' ἐνὶ σώματι,
 τῶν ὅκ μακρῶ διηρημένων.

A Quippe omnes certo die in unum con-
 vocavit. Cumque adessent, eos admo-
 nuit ut pacis inter se servandæ studiosi
 essent, & pervicaces contentiones fuge-
 rent; nec inviderent si quis inter ipsos
 Episcopus, sapientiæ & facundiæ laude
 floreret: sed uniuscujusque virtutem
 commune omnium bonum esse existi-
 marent: neve ii qui præstantiores sunt,
 supra inferiores sese effarent: dei enim
 esse, de vera cujusque virtute ac præstan-
 tia judicare. Decere potius, ut præstan-
 tiores infirmioribus sese accommodent
 cum indulgentia quadam ac lenitate:
 præsertim cum absolutum omnibus nu-
 meris quidpiam reperire, prorsus diffi-
 cillimum sit. Itaque ipsos levis aliorum
 delicti mutuo veniam indulgere; &
 quidquid humanitus peccatum sit, con-
 donare oportere, magnam semper rationem
 habentes mutua concordia: ne
 forte dum ipsi inter se seditiones agitât,
 iis qui divinam legem maledictis inef-
 fere parati sunt, ridendi præbeatut oc-
 casio. Quorum tamen maximam ratio-
 nem ab ipsis habendam esse; quippe
 cum facile servari possint, si ea quæ apud
 nos geruntur, illis eximia & admiranda
 videantur. Neque verò ipsis obscurum
 esse, sermonum copiam haudquaquam
 omnibus hominibus utilitatem afferre.
 Alii enim tanquam ad vitam sustentan-
 dam commoda sibi suppeditari gau-
 dent: alii ad patrociniū solent confu-
 gere. Quidam eos à quibus benignè ex-
 cipiuntur diligunt; nonnulli munusculis
 honorati, ad amicitiam ineundam
 impelluntur. Pauci admodum sunt veri
 sermonum amatores: nec facile inveni-
 tur, qui veritatis studiosus sit. Quam ob
 causam omnibus sese accommodare o-
 portet, & instar Medici cujusdam ea
 quæ ad uniuscujusque salutem utilia sunt
 subministrare, ut salutaris doctrina om-
 ni ex parte ab omnibus honoretur. Et
 hæc quidem primo loco Imperator eis
 præcepit. Ad extremum verò adjecit,
 ut pro se quoque preces ad Deum sedu-
 lè facerent. Cum in hunc modum eis
 valedixisset, cunctis posthæc in patriam
 redeundi potestatem fecit. Illi igitur
 summa cum hilaritate domum reversi
 sunt; ac deinceps unà apud omnes va-
 luit opinio, sub ipsius Imperatoris præ-
 sentia, communi omnium consensu fir-
 mata; cum ii qui jam dudum à se mutuo
 divulsi erant, in unum veluti corpus
 coaluissent.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄

A

CAPUT XXV.

Quomodo Hierosolymis in sancto Dominica Resurrectionis loco templum exstrui praecepit.

Ὅτι οἱ ἑρσοδύμοι ἐπὶ τῷ ἀγίῳ τόπῳ τῆς Ἐσωτῆρ ἡμῶν ἀναστάσεως, ναὸν ἑρσοδύμοι οἰκοδομοῦσι καὶ ἀναστήσουσι.

Τούτων δ' ὡδ' ἐχόντων, μνήμης ἀλλό τι μέγιστον ἐπὶ τῶν Παλαισινῶν ἔθηκε ὁ Θεοφίλης εἰς γὰρ ἐξοῦ τι δ' ἡ τῆς τοῦ ἐν τοῖς Ἰερουσαλήμοις τῆς Ἐσωτῆρ ἀναστάσεως μακαριστάστον τόπον, ἐδόκει δὲ ἐν αὐτῷ περὶ τῆς Ἐσωτῆρ ἀναστάσεως τοῖς πᾶσιν αὐτίκα γενέσθαι ἐκείνου συστήσασθαι διεκελεύετο. ὅσα ἀφ' αὐτῶν ἐν τῷ ἐν τῷ ἀνοίῳ βαλῶν, ἀλλ' ἔπειτα αὐτῶν ἐν τῷ Ἐσωτῆρ ἀνακινήσει τῶν πνεύματι.

His ita gestis, Imperator Deo carus aliud quiddam inprimis memorabile aggressus est in Palaestina. Quidnam verò illud est? Beatissimum illum Dominicae Resurrectionis locum qui est Hierosolymis, illustrem ac venerabilem cunctis mortalibus efficere, officii sui esse existimavit. Confestim igitur oratorium ibidem exstrui mandavit: non absque Dei nutu eò inductus; sed ipso Servatore ejus animum incitante.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κς΄

Ὅτι τὸ θεῖον μνημα χάμασι καὶ εἰδώλοις ἀπέτεροντο οἱ ἀθεοί.

CAPUT XXVI.

Quomodo impii sepulchrum Domini rudibus & simulacris superpositis obixerant.

Ἀνοθεὶ μὲν γὰρ ποτε δουλοθεῖς, μάλλον δὲ πάν τὸ δαιμόνων διὰ τέτων ἡμῶν, ἀπεδῶθεν οὐκ ἔτι καὶ λήθη ἡμετέραν τὸ θεοπίστον ἐκείνου τῆς ἀθανασίας μνημα. παρ' ὅ φως ἔλασσε τὸν οὐρανὸν ἀκαταβάς ἐρεθίσθη ἀπὸ τοῦ ἀπεκλύσει τὸν λίθον τῆς διανοίας κελυφῶν, καὶ τὸν ζῶντα μὲν τῶν νεκρῶν ἐξ ἑαυτοῦ ἔπαρχειν ἔπαυθη φῶς. τὰς γυναικὰς ἐναγγέλιζον τὸν τε τῆς ἀπιστίας λίθον τῆς αὐτῶν διανοίας ἐπὶ δόξη τῆς τῆς ζητεμένης ζωῆς ἀφαιρέσει. τῆτο μὲν οὖν τὸ Ἐσωτῆρ ἀντρον, ἀθεοί τινες ἐδουλοθεῖς ἀφανῆς ἐξ ἀνθρώπων ποιήσασθαι διανόητο. ἀφρονι λογισμῷ τὴν ἀλήθειαν ταύτην πη κενύει λογισμῶν καὶ δὴ πολλῶν εἰσενεκάμενοι μόχθον, γῆν ἔξωθεν ποθεν εἰσφορήσαντες, τὸν πάντα καλύπτεισι τόπον καπεῖτ' εἰς ὑψοῦς αἰωρήσαντες, λίθω τε καὶ ἀερώσαντες, κατὰ πρὸς θεῖον ἀντρον ἔπειτα πολλῶν τῶν χάματι κατεκρύβαντο εἰς ὡς ἐδενός αὐτοῖς λεπτομῆς, τῆς γῆς ὑπέθεν, δεινὸν ὡς ἀληθῶς ταφεῶνα ψυχῶν ἐπισκιδάζουσιν. νεκρῶν εἰδώλων σόον ἀφροδίτης ἀκολάσω δαίμονι μυχὸν οἰκοδομησάμενοι. καπεῖτα μυσταῖς ἐνταυθοῖ θυσίας ἐπὶ βεβήλων καὶ ἐναγῶν βωμῶν ἐπισπένδοντες ταύτην γὰρ μόνως καὶ ὀκλήτως, τὸς πεδᾶσεν εἰς ἕργον ἀξίον ἐνομίσειν, εἰ διὰ τέτων τῶν ἐναγῶν μυσταγμάτων τὸ σωτήριον ἀντρον καὶ ἀκρυψίαν ἐξ οἴοιτο ἦσαν κενύεισιν οἱ δέλοι, ὡς ὅσα εἶχε φύσιν τὸν

Quippe impii quondam homines, seu potius universon dæmonum genus, impiorum hominum opera, venerandum illud immortalitatis monumentum tenebris atque oblivione penitus involvere studuerant. Illud, inquam, monumentum, ad quod Angelus olim è caelo delapsus admirabili luce radians, saxum revolverat ex animis eorum qui verè saxei erant, & qui viventem Christum inter mortuos adhuc jacere arbitrabantur: felicem nuntium afferens mulieribus, & incredulitatis lapidem à mentibus earum removens, ut opinionem de vita ejus qui ab illis quærebatur, adstrueret. Hanc igitur salutarem speluncam, impii quidam ac profani homines funditus abolere in animum induxerant; stultè admodum opinati, se hoc modo veritatem esse occultaturos. Itaque non sine summo labore, plurimâ humo aliundè advectâ aggestâque totum locum opplevère. Quem cum mediocri altitudine extulissent & lapide constravissent, sub hac tanta congerie sacram speluncam obtexerunt. Dehinc perinde ac si nihil amplius ipsis superesset, supra illud solum, infaustum prorsus animarum sepulchrum exstruxerunt; obscuram mortuorum simulacrorum cavernam in honorem lascivi dæmonis quem Venerem vocant, ædificantes. Ubi execranda sacrificia super profanis & impuris altaribus offerebant. Id enim quod instituerant, ita demùm se perfecturos esse opinabantur, si impuris hujusmodi fordi-

RET

bus salutarem speluncam obruissent. Miseri enim illud intelligere non poterant, fieri omnino non posse, ut qui de morte victoriam retulisset, hoc ipsorum facinus occultum relinqueret: quemadmodum nec fieri potest, ut Sol supra terras radians, & conluctum in caelo cursum peragens, totius generis humani notitia subterfugiat. Quippe Servatoris nostri potentia longe praestantiori luce resplendens; nec ut Sol corpora, sed animos hominum illustrans, totum jam terrarum orbem radiis implebat. Sed nihilo minus ea quae impii ac profani homines adversus veritatem machinati fuerant, longo temporis spatio permanserunt. Nec ullus ex Praesidibus, aut ex Ducibus, aut ex ipsis etiam Imperatoribus, qui ad tantum scelus evertendum idoneus foret, inventus est praeter unum Deo omnium Regi acceptissimum Principem. Qui divino animatus Spiritu, cum supra memoratum locum, omnibus purgamentis ac fordibus ab adversariis fraudulenter obstructum, & oblivioni penitus traditum esse indignè ferret, nec improbitati eorum qui id moliti fuerant cedendum esse arbitraretur; Dei Adjutoris sui Numine invocato, purgari praecipit: ratus eam maxime soli partem, quam adversarii contaminassent, sua opera ac ministerio divina frui magnificentia oportere. Simul atque hoc ab Imperatore praecipit, continuo opera illa ad fraudem comparata, è sublimi ad solum dejecta sunt; & aedificia ad decipiendos homines constructa, cum ipsis statuis ac demonibus diruta sunt ac dissipata.

CAPIΤ XXVII.

Quomodo Constantinus templi materiam ac rudera longissime projici mandavit.

NEque tamen hic conquievit Imperatoris alacritas. Sed praeterea tolli ruta caesa, & quam longissime extra fines regionis projici mandavit. Quod itidem praecipit, protinus executioni mandatum est. Hucusque verò progressus Imperator, nequaquam sibi satisfecit. Sed divino quodam astu incitatus, jussit ut loco altissime effosso, solum ipsum utpote demonum piaculis contaminatum, simul cum egesta humo quam longissime exportaretur.

καὶ τὴ θανάτῃ βραβεῖα ἀναδυσάμενος, καὶ τὸν κατὰ τὸν κατόρθωμα. ἐδὲ τῆς σπουδῆς πασαν τῶν ἀνθρώπων λαθεῖν λάμπων ἰσχυρῆς γυμνάσιον ὁ ἡλίου, καὶ τὸν οἰκίον ἀνεγείρει διππεύων δρόμον, τὰ τε γὰρ κρητήνας ἀνεγείρει ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐ σώματα ἢ σώματα καὶ γάσσα δῶαμις, τῶν οἰκίων τὰ φαντασμασμαργῶν τὸν σύμπαντα καταπληρῶν κόσμον πλὴν ἀλλὰ τῶν ἀθέων ἐδουλοῦντο ἀθέων τὰ καὶ τῆς ἀληθείας μηχανήματα, μετὰ καὶ παρῆλθεν χρόνοις. ἐδὲ εἰς τὴν πᾶσι τε, ἐχ' ἡγεμένων, ἐ στρατηγῶν, ἐκ ἀλλοῦ θεοσιλέων, ἐπὶ καθαιρέσει τῶν τε βουλευμένων ῥησῶν ἐπιτήδειον, ἢ μόνον εἰς ὃ τῶ παλαιῶν σιλαί Θεῶ φίλον, καὶ πνευματικῶν κατόρθωσιν, καὶ ἄλλων αὐτὸν ἐκείνων τὸν δεδωκεναι πᾶσις ἐ καθαραῖς ὕλαις ἐχθρῶν ἐπιτήλαις κατακεκρύφθαι, λήθη τε καὶ ἀγνοία πᾶσι δέδομένον ἐ παριδῶν, ἐδὲ τῆ τῶν αὐτῶν ἰσχυρῶν καὶ κακίᾳ. Θεὸν τὸν αὐτὸν σωτήρα ἐπικαλεσάμενος, καθαιρέσει τῶν αὐτῶν αὐτὴν δὲ μάλις τὴν ἰσὺ τῶν ἐχθρῶν μεμασμένῳ, διπολαδοσαι δὲν οἰοῦμαι τῆς τῆς παναίθε δι' αὐτῶν μετὰ βραβείας. ἀμα καὶ τὰ σώματα τὰ ἐπάτης μηχανήματα ἐδωκεν ἀνοθεν ἀφ' ὅ ἡλίου κατερρίπτεται, ἐδὲ τὸ τε καὶ καθῆρετο, αὐτοῖς ἑσάνοις καὶ δαίμοσι, καὶ τὰ τῆς πλάνης οἰκοδομήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ.

Ὅπως Κωνσταντῖνος τῶν εἰδωλῶν τὰ ὕλη καὶ τὰ κτενῶν μακρὰν σὺν βίβλωσι προσέταξεν.

ΟΥ μὴν ἐν τῆτοις τὰ τῆς ἀπερίας ἐκ τῶν παλιν ὁ βασιλεὺς αἰρέσει ἐ πόρρω τῶ τῆς χώρας διαρρίπτεται, τῶν καθαιρέσων τῶν ἐν λίθοις καὶ ξύλοις ὕλῳ παρῆλθεν ἔργον ὅ καὶ τῶ δὲ παρῆλθεν τὰ λόγῳ ἐδ' ἐπὶ τῆτω μόνον προσελθεῖν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆσας βασιλεὺς, τὰ δὲ ἀφ' αὐτῶ πολὺ τῆ χώρῃ βράδῃ ἀνορύξαντας, καὶ καὶ πόρρω πε δῆλωται, λυθῶσι ἀπὸ δαίμονικῶν ἐρρύπτομένων, ἐκφορεῖται λεύεσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Φαιρώσις τῶν ἁγίων τῶν μνήμας.

Παραχρημα δ' ἐπέλεϊτο κ' τετο. ὡς δ' ἔτερον ἀνθ' ἑτέρας σοιχεῖον ὁ κ' βάθευς τῆς γῆς ἀνεφάνη χώρος, αὐτό δ' ἵ λοιπὸν τὸ σεμνὸν κ' πανάγιον τῆς σωτηρίας ἀναστάσεως μαρτύριον παρ' ἐλπίδα πάσαν ἀνεφάνετο. καὶ τότε ἄγρον τῷ ἁγίῳ ἀντρον τῶ ὁμοίαν τ' Ἐρωτήρ' ἀναβιώσεως ἀπελάμβανεν εἰκόνα. δι' οὗ τῶ ἐν σκότῳ καλύπτου, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸ φῶς ἐσήει, καὶ τοῖς ἐπὶ θείαν ἀφικνεύμενοις ἐναργῆ παρῆχεν ὁρᾶν τῶ αὐτόδι πεπραγμένων θαυμάτων τῶ ἰσοεῖαν. ἔργοις ἀπάσης γεγωνόσεως φωνῆς τῆν Ἐρωτήρ' ἀνάστασιν μαρτυρέμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ.

Ὅπως θεῖ τ' οἰκοδομῆς κ' ἀφ' ἁρχῆς κ' ἀφ' ἁρχῆς μακρότερον ἔγραψε τ' Ἐπίσκοπον.

Τούτων δ' ὡς ἐπραχθέντων, αὐτὰ βασιλεὺς νόμων ἐυσεβῶν διατάξει, χορηγίας τε ἀφθόνοις, οἶκον ἐκλήριον θεοπερεπῆ ἀμφὶ τὸ σωτήριον ἀντρον ἐκκελεύει μὴ πλεῖστα χυβασιλικῆ δέμας πολυελεῖα. ὡς ἀν' ἐκ μακρῶ τῶ περὶ θειάμενος, κ' τὸ μέλλον ἐσεῖν κρείττονι περὶ θειάμενος. τοῖς μὲν δὴ τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τ' ἐώας ἀρχεσιν, ἀφθόνοις ὁ δαψίλεσι χορηγίας, ὡς περὶ φῶς τε καὶ μέγα κ' πλεῖστον δωδεκηνῶν τὸ ἔργον. τῶ δ' ἐκκλησίας Ἐπισκόπων τῶ τῶν καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις περὶ ὧν, τοιαύτῃ κατέπεμπε γραφῶν, δι' ἧς τὸν Ἐρωτήριον λόγον τῆς πίστεως ἐναργῆσι φωνῆσι παρῆχεν, τῶ τῶν γραφῶν τὸν τρόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ.

Κωνσταντῖνον ἀφ' ἁρχῆς μακρότερον περὶ τῆς τ' μαρτυρίας τ' σωτηρίας οἰκοδομῆς.

Νικητῆς Κωνσταντῖνον Μεγίστου Σεβαστοῦ, Μακαρίου.

Τοσαύτη Ἐρωτήριος ἡμῶν ἐστὶν ἡ χάρις, ὡς μὴ ἴμιαν λόγων θεραπειαν ἔπαρσιος θαύματος ἀξίαν εἶναι δοκεῖν. τὸ δ' τὸ γνωρίσμα τῶ ἀγιωτάτου ἐκείνου πάθευς ὑπὸ τῆ γῆ πάλαι κρυπτόμενον, τῶ αὐταῖς ἐτῶν περὶ ὧν οἰς

A

CAPUT XXVIII.

Manifestatio sanctissimi sepulchri.

NEC mora; istud quoque ut iussit erat impletum est. Postquam aliud solum, locus scilicet qui in imo erat, apparuit; tunc vero ipsum augustum sanctissimumque Dominicæ resurrectionis monumentum præter omnium spem refulsit; & spelunca illa quæ Sancta Sanctorum verè dici potest, resurrectionis Servatoris nostri quandam expressit similitudinem, cum post situm ac tenebras quibus obrecta fuerat, rursus in lucem prodiret, & miraculorum quæ ibi quondam gesta fuerant, historiam iis qui ad spectandum confluerant manifestissimè videndam exhibuit; rebus ipsi quæ omni voce clarius sonant, Servatoris nostri resurrectionem testata.

B

CAPUT XXIX.

Quomodo de construenda Ecclesia, ad Præsides & ad Macarium Episcopum literas dedit.

IS ad hunc modum gestis, constitutionibus & liberali sumptu suppeditato, circa salutarem speluncam Deo dignum templum regali magnificentia extrui iubet. Quippe; iam pridem hoc apud se constituerat, idque quod erat futurum, divina quadam alacritate præviderat. Ac Rectoribus quidem Provinciarum per Orientem præcepit, ut impensis copiosè subministratis, ingens amplumque & magnificum opus illud efficerent. Ad Episcopum verò qui tunc temporis Hierosolymorum regebat Ecclesiam, ejusmodi literas dedit; quibus salutaris fidei doctrinam apertissimis verbis adstruebat, ita scribens:

CAPUT XXX.

Constantini ad Macarium Epistolæ de adificatione Martyrii Servatoris nostri.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Macario.

Tanta est Servatoris nostri gratia, ut nulla sermonis copia ad præsentis miraculi narratione sufficere videatur. Nam sacratissime illius passionis monumentum, sub terra jam pridem occultatum tot annorum spatio delituisse, Rrr ij.

Rrr ij.

quoad communi omnium hoste sublato, famulis ejus in libertatem vindicatis affulgeret, omnem revera admirationem superat. Nam tamen si omnes quotquot ubique terrarum sapientes habentur, in unum coacti, aliquid pro hujus rei dignitate dicere instituerint, ne ad minimam quidem ejus partem aspirare posse mihi videntur. Quippe hujus miraculi fides, omnem humanæ rationis capacem naturam tantum excedit, quantum humanis divina præcellunt. Quocirca hic unus mihi ac præcipuus semper est scopus, ut quemadmodum veritatis fides novis quotidie miraculis inclarescit, sic etiam mentes omnium nostrum ad sanctissimæ legis observantiam cum omni modestia & concordia alacritate incitentur. Quod quoniam omnibus perspectissimum esse confido, illud tibi in primis persuasum velim, nihil mihi antiquius esse, quam ut sacrum illum locum quem Dei jussu turpissima adjectione simulacri velut gravi quodam pondere exoneravi; & qui ab initio quidem Dei judicio sanctus fuit, postea verò multo sanctior effectus est, ex quo Dominicæ passionis fidem in lacem protulit: eum, inquam, locum fabricarum pulchritudine exornemus.

CAPUT XXXI.

Quod hanc adem, matrum, columnarum, & marmorum venustate ceteras Ecclesias superare voluerit.

DEcet itaque Prudentiam Tuam, lingula ad opus necessaria ita disponere & curare, ut non modo Basilica ipsa omnium quæ ubique sunt pulcherrima; sed & reliqua membra ejusmodi sint, ut omnes quantumvis eximia singularum urbium fabricæ, ab hac una facile superentur. Ac de parietum quidem substructione & elegantia, Draeciliano amico nostro, agenti vices Præfectorum Prætorio; & Præfidi provincie scias à me curam esse commissam. Jussit siquidem pietas nostra, ut artifices & operarii, & quæcumque ad hoc opus necessaria esse ex Prudentia Tua cognoverint, protinus instante illorum sollicitudine dirigantur. De columnis verò & marmoribus, quæcumque & pretiosiora & utiliora esse ipso aspectu judicaveris, cura ut ad nos perferbas: ut cum ex literis tuis cognoverimus quot & qualibus opus sit, ea un-

A λαθεῖν, ἀρχεῖς ἔδιδ' ἡ τὴ κοινῆ πάντων ἐπι
 ἀναρέσεως ἐλθερωθεῖσι τοῖς αὐτῶ
 πρὸν ἀναλάμπειν ἐμελλε, πᾶσαν ἐπι
 ἀληθῶς ὑπερβαίνει. εἰ γὰρ πάντες οἱ διὰ τῶ
 σης τῆς οἰκουμενῆς εἶναι δοκῶντες θεοὶ, εἰς τὴ
 τὸ αὐτὸ σωελθόντες, ἀξίον π τὴ πρᾶγμα
 ἐθελήσασιν εἰπεῖν, ἔδ' ἂν ἄσπερ τὸ βραχίον
 Ἰσραὴλ ἀμιλληθῆναι διωρίσασθ' ἐπὶ τὸ σέτοι πᾶ
 σαν ἀνθρώπινε λογισμῶ χαρηλικῆν φησὶ
 τὴ θαύματος τέτα ὑπερβαίνει, ὅσα τῶ
 Ἰσραηλινῶν τὰ ἔργα σιωπῆσθαι διωρίσασθαι
Bρα. διὰ τὸ το γέν' ὅδ' αἰεὶ ἔστω ὁ κ' ἡμῶν
 μοισκοπὸς, ἢ ὡσπερ ἑαυτὴν ὀσημέρα καὶ
 ἴεροισ θαύμασιν ἢ τῆς ἀληθείας πίστις ἐπι
 νύσιν, ἔτω ἡ ψυχὴ πάντων ἡμῶν ὡς τὴ
 ἅγιον νόμον ζωφροσύνη πάση κ' ὁμορφω
 νι ἡσυχυμία σπυδαίστεραι γηρωθῆσθαι
 ὅν πᾶσιν εἶναι νομίζω φανερόν, ἐκείνο μα
 λιστα πεπεῖσθ' βέλομαι, ὡς ἀρα πάντων μ
 μάλλον μέλει, ὅπως τὸν ἱερόν ἐκείνον τόπον, ὃ
 θεὸς ἄσπερ ἀγαθῆ, αἰχίαις εἰδὼς ἄσπερ
 Ἰθίκαις ὡσπερ πῶ ἔπικεμένε βαθεῖα σφ
 φισα. ἅγιον μὲν δὲ δολοῦς θεὸς κερσε γ
Cηρημένον. ἀγιώτερον δ' ἀποφανθέντα, ἀφ
 ἔδ' ὁ σωτηρίας παθεῖς πῖν εἰς φῶς ἄσπερ γὰρ
 οἰκοδομημάτων κάλλει κοσμήσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ.

Περὶ τῆς ἐν τῷ οἰκουμενῆ πᾶσιν ἐκκλησίαις οἰκοδομηθῆσθαι καλλίονα τῶν ἄλλων κ' ἰοσι κ' μαρμαρίων.

Προσῆκει τοίνυν τὴν σὴν ἀίχνησαν ἐν
 ποιήσασθ' ἄσπερ ἰοσι, ὡς ἔ μόνον βασιλικῆ
 τῷ ἀπαλαχῆ βελίονα. ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ
 τοιαῦτα γηρωθῆ, ὡς πάντα τὰ ἐφ' ἑκάστῃ
Dκαλλισυνοῖα πόλεως, ὑπὸ τῆ κτισμῶ
 τέτα νικᾶσθ' καὶ ἄσπερ μὲν τῆς τῶν τοῖων
 γέρεσθ' τε κ' καλλιεργίας, δρακίλιαν τῶ
 μετέρω φίλω τῶ διεποῦν τὰ τῶν ἐπαρῶ
 μέρη, κ' τῶ τῆς ἐπαρῆς ἀρχοῦν, παρ
 τὴν φρογνίδα ἐγκεχειρῆς γῶσθε. καλλί
 ται γὰρ ὑπὸ τ' ἐμῆς εὐσεβείας, καὶ τεχνίταις
 ἐργάτας, καὶ πάντ' ἄσπερ εἰς οἰκοδομῆν ἐπι
 καῖα τυγχάνειν ὡδὰ τῆς σῆς κατὰ μᾶλλον
 ἀγχνησίας, ἄσπερ ἄσπερ ἄσπερ ἄσπερ
 περνησίας ἀποσάλιναι. ἄσπερ δὲ τῶν κτισμῶ
 εἰτην μαρμαρίων, ἄσπερ ἂν νομισίας εἰνα
 μιώτερον τε καὶ κερσιμώτερον, αὐτῆς σμῶ

ἵνα ἡρομέντες πρὸς ἡμᾶς γράψαι σπῆδα σοῖν ὅσαν ἀν' ἑσέων χρεῖαν εἶναι διὰ τῆς χαρμῆτος ἐπιγνώμεν, ταῦτα παλαχόθεν μετενεχθῆναι δυνήθῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ΄.

Ὅτι ἔπει τὸ κάλλιπτος κόγχης, ἔργα τῶν ἐξ ὁλῶν ἐδῆ- λωσε τοῖς ἀρχισι.

Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς καμάραν, πότερον λακωνιανῆν δι' ἑτέρας ἰνὸς ἐργασίας ἤρῃσαι τοῖς δοκέι, ὡς δ' ἂν γνῶμαι βελομα. ἢ ἡδ' ἀλακωναρία εἶναι μέλλοι, διωθήσεια καὶ χρυσὰ καλλωποθῆναι τὸ λειπόμδρον. πλὴν ἢ σὴ ὁσίτης τοῖς ἀρεθρηθροῖς δικασαῖς ἡ τάχος γινεαθῆναι ποιήσει, ὅσαν τ' ἐξ ἑατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἀναλωμάτων χρεῖα καὶ πρὸς ἐμὲ εὐθέως ἀνευγκῆν σπῆδασει, ἢ μόνον ὡς τῆς μαρμάρων τε καὶ κίωνων, ἀλλὰ καὶ ὡς τῆς λακωναρῶν, εἴγε τὸ κάλλιπτον ἔπικρένειεν. ὁ Θεὸς σε διαφυλάξοι ἀδελφε ἀγαπητέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ΄

Ὅτι ἡ ἀπορετιοθῆσα καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἐκλήπισα τὸ σῶτηρ ὁ ὡκεθῆμτο.

Τὰ δὲ ἀμρῆ γραφε βασιλεὺς, ἀμα ἰλό- γω, δι' ἔργων ἐρχώρει τα πῆγάματα καὶ ἀκαί' αὐτὸ τὸ ὡθήμελον μαρτύριον, ἢ νῆα κα- θεσθῆσαι ἐς τὸ Ἱερουσαλήμ, ἀνικεθῶσ' ὡ τῆ πάλαι βουωμῆν. ἢ καὶ τὴν κλειοκτόνον μαι- φῆσαν ἐρημίας ἐπ' ἐχάλα ὡς ἀπαπέσσα, ἀ- κὴν ἔτιστε δυοσέθων οἰκητόρων. ταῦτη δὲ ὡν ἀναρεθς βασιλεὺς τὴν καὶ τῆς θάνατ' ὡθήμελον νῆα, πλεσῆσι καὶ δαυθιλέσιν ἀνύφ' φιλο- τιμίας, τάχα πῆ ταύτην ἔσαν τὴν διὰ προ- φητικῶν θεασμῶτων κεκρηγῆναι κα- λῶν καὶ νῆαν Ἱερουσαλήμ, ἢς πῆει μακεοὶ λό- γομυθῆα δι' ἐνθέα πνεύματ' ὡς πῆζοντες ἀνυμῆσι. καὶ δὲ ἔπαντὸς ὡς πῆε τῶν κεφα- λῶν, πρῶτον ἀπάντων τὸ ἱερόν ἀντρον ἐκόσμη. μῆμα ἐκεῖνο θεασῆσιν, παρ' ὃ φῶς ἔξα- σπῆτων πρὸς ἀγγελ' ὡ, τὴν διὰ τῆς ὡθῆς ὡ ἀνδ' ἐκνημῆναι παλιν γρησῆσαν τοῖς πᾶσιν ἐπαγγελῆετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ΄.

Ἐφρασις ἐκεθῆμης τὸ παναγία μνήματός.

Τοῦτο μὲν ὡν πρῶτον, ὡσανεὶ ἔπανθός κε- φαλήν, ἔξαρετοῖς κῆσι, κόσμῳ τε πλεί-

A dique possint comportari. Equum est enim ut qui prae totius orbis locis maxime admirabilis est locus, pro dignitate sua exornetur.

CAPUT XXXII.

De pulchritudine concha, & de artificibus ac de materia Marci ad Praefides scribat.

Porro cameram Basilicae, utrum laqueatam, an alio quopiam operis genere faciendam censcas, certior a te fieri velim. Nam si laqueata fiet, auro quoque poterit exornari. Restat igitur ut Sanctitas Tua supra memotatis iudicibus quamprimum significet, quot operariis & artificibus & sumptibus opus erit: utque ad me celeriter referat, non modo de matmoribus & columnis, sed etiam de lacunaribus, si hoc opus venustius esse censueris. Divinitas te servet frater carissime.

CAPUT XXXIII.

Quomodo Ecclesia Servatoris exstructa fuerit, quam Propheta novam Hierusalem appellaverant.

Et haec quidem ab Imperatore scripta sunt. Ceterum effectus verba ipsa statim subssecutus est: & in ipso Servatoris nostri Martyrio nova fabricata est Hierusalem, ex adverso veteris illius celeberrimae, quae post nefariam Domini caedem ultimam vastitatem experta, pro incolarum impietate penas persolverat. Contra hanc igitur Imperator tropaeum victoriae, quam Servator noster de morte retulerat, ambitioso cultu erexit. Atque haec forsitan fuerit recens illa ac nova Hierusalem, Prophetarum vaticiniis praedicata, de qua in sacris Voluminibus tot praeconia ab ipso divino Spiritu pronuntiata leguntur. Primum igitur sacram illam speluncam, utpote totius operis caput, exornavit: divinum scilicet monumentum, juxta quod olim caelesti luce radians Angelus, regenerationem quae per Servatorem ostendebatur, omnibus nuntiaverat.

CAPUT XXXIV.

Descriptio fabricae sancti sepulchri.

Hoc, inquam, monumentum tanquam totius operis caput, Imperatoris magnificentia eximiis columnis &

maximo cultu primum omnium deco-
ravit, & cujusquomodi ornamentis illu-
stravit.

CAPIUT XXXV.

Descriptio atrii & porticum.

TRANSgressus inde est ad vastissi-
mum locum libero patentem ca-
lo. Cujus solum splendido lapide con-
stravit, longissimis undique porticibus
ad tria latera additis.

CAPIUT XXXVI.

Descriptio parietum testique, & ornatus atque
inauratiōnis ipsius Basilicæ.

QUIppe lateri illi quod è regione
speluncæ positum, Solis ortum
spectabat, conjuncta erat Basilica: opus
planè admirabile, in immensam altitudi-
nem elatum, & longitudine ac latitudi-
ne maxima expansum. Cujus interiori-
ra quidem versicoloribus marmoris
cruftis obteeta sunt: exterior verò pa-
riectum superficies, politis lapidibus
probè inter se vincētis decorata, exi-
miam quandam pulchritudinem, nihilo
inferiorem marmoris specie, præfere-
bat. Ad eulmen vero & cameras quod
attinet, exteriora quidem teeta plum-
bo tanquam firmissimo quodam muni-
mento ad hibernos imbres arcendos
obvallavit. Interius autem tectum scul-
ptis lacunaribus confertum, & instar
vasti cujusdam maris compactis inter
se tabulis per totam basilicam dilata-
tum, totumque auro purissimo cooper-
tum, universam basilicam velut quibus-
dam radiis splendere faciebat.

CAPIUT XXXVII.

Descriptio geminarum utrinque porticum, &
trium portarum Orientalium.

PROtergo ad utrumque latus, geminæ
porticus tam subterraneæ quàm su-
pra terram eminentes, totius basilicæ
longitudinem æquabant; quarum con-
camerationes auro perinde variatæ
sunt. Ex his, quæ in fronte basilicæ erant
ingentibus columnis fulciebantur: quæ
vero interiores, pessis magno cultu ex-
trinsecus ornatis sustinebantur. Portæ
tres ad Orientem Solem aptè dispositæ,
introcuntium turbam exceperunt.

ἡ βασιλεία φιλῶν
παλοῖσι καλωπίσμασι καὶ φαίδρῳ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ΄.

Ἐκφρασις αἰθρίας καὶ σῶν.

ΔΙέβαινε δ' ἐξῆς ἐπὶ παμμεγέθη
εἰς καθαρὴν αἰθρίαν ἀναπεπταμένην
φῆλιθον λαμπρὸς καλεσρομένη ἐπὶ
φῆς ἐκόσμη, μακροῖς ἀειδρόμοις σῶν
τειπλένεα ἀειχομένον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΣ΄.

Ἐκφρασις τῶν αὐτῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ δωματιῶν
λας τε καὶ χρυσοῦσι.

Τῶν ἡδυναικῶν πλοῦρα τῶν αὐτῶν
πρὸς ἀνιχόντα ἥλιον ἑώρα, ὁ βασιλεὺς
σωπῆτονεὺς, ἕργον ὀξυαῖσιον, εἰς ἡ
ρη ἡμδρον, μήκῃς τε καὶ πλάτῃς ἐπὶ
εὐεωόμενοι ἔτα μιν εἰσω τῆς οἰκῶν
ἕλης μαρμαρῶν ποικίλης διεκάλυπτον
κώσεις ἢ δ' ἐκτός τῶν τοίχων ἄλλῃ, ἕξ
ταῖς πρὸς ἑκάστον ἀεμοδαῖς συμκρυμ-
λαμπρῶμένη, ἕπερφυρῆς πρὸς ἡμα
λας τ' ἐκ μαρμαρῶν ἀερόφῶν ἐδὲν
δέον, παρέχεν. ἀνω δ' πρὸς αὐτοῖς ἑρ-
τά μιν ἐκτός δ' ὀμάσια μολύβδῳ ἀει-
ἕλη, ὀμβρων ἀσφαλῆς ἕρμα χυμῶν
δ' τῆς εἰσω σῆγῃς γλυφαῖς φανημάτων
ἀπρησιμένα, καὶ ὡσπῆς πρὸς πύλας
καθ' ὅλα τῶν βασιλείου οἴκῳ συνεχόν
πρὸς ἀλλήλας συμπλοκαῖς ἀνδρωμα-
χρυσῶν τε διαωγῆ δ' ὅλα κεκαλυμμένα
τὸς οἴα μαρμαρυγαῖς τὸν πάντα νεῶν
σεῖπλεν ἐποίη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΖ΄.

Ἐκφρασις διπλῶν σῶν ἑκατέρωθεν, καὶ πολλῶν ἀει-
λικῶν σῶν.

ἈΜφι δ' ἑκάτερα τὰ πλοῦρα, ὀ
σῶν ἀναλείων τε καὶ καταλείων δὲ
ἀξασάδες, τῶ μήκει τῶ νεῶ σωξέ
χρυσῶ καὶ αὐτὰ τῶ ὀρόφους πεπαι-
ναὶ ὦν αἱ μὲν ἐπὶ ἀερόσῳπῃ τῶ οἰκῶν
παμμεγέθεσιν ἐπρηεῖδ' ὀνοαὶ δ' εἰσω τῶ
πρὸς ἐν ἑκὸς πεσοῖς ἀνηγείροντο, πολ-
ἕξωθεν ἀειβέβλημένοις κόσμον. πύλας
πρὸς αὐτὸν ἀνιχόντα ἥλιον εὐ διακε-
τὰ πλήθη τῶν εἰσω φερομένων ὑπεδ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΗ.

Ἐμφρασις ἡμισφαιρίου καὶ κίβων δώδωνα καὶ κρατήρων.

Τούτων δ' ἀντικεῖν, τὸ κεφάλαιον τε παν- τὸς ἡμισφαιρίου ἦν, ἐπ' ἅκρας τε βασι- λεύε ἐντεταμένον ὃ δὴ δωκαίδεκα κίονες ἐ- ξήφανε, τοῖς τε σωτήρῳ Ἀποστόλοις ἰσά- ρημοι, καὶ ἑρσι μεγίστοις δὲ δούρα πεποτη- μένοι τὰς κορυφὰς κοσμημένοι καὶ δὴ βα- σιλεὺς αὐτὸς ἀνάθημα κάλλιστον ἐποιεῖτο τῷ αὐτῷ Θεῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΘ.

Ἐμφρασις μεσαυλίου καὶ ἐξόδων καὶ προτύλων.

Ἐθεν ἡ προσιόντων ἑπὶ τὰς πρὸς τῷ νεῷ κειμένης εἰσόδους, αἶθριον διελαμβάνει. ἦσαν ἡ ἐνταυθοῖ παρ' ἑκάτερα, καὶ αὐτὴ πρῶ- τη, σαμὶ τ' ἑπὶ ταύτη, καὶ ἐπὶ πᾶσιν αἰάλλοι πύλαι μετ' ἅς ἐπ' αὐτῆς μέσης πλατείας ἀγορᾶς, τὰ τε παντὸς πρὸς πύλαια φιλοκα- λῶς ἠοκημένα, τοῖς τὴν ἐκτὸς πορείαν ποικι- μένοις ἀσπληνικὴν παρεῖχον τὴν τῷ ἐνδὸν ἐσομένῳ θέαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ.

Περὶ πλείων ἀναθημάτων.

Τοῖς δὲ μὲν ὄντων νεῶν, σωτηρίαι ἀνασά- σεως ἐναργεῖς ἀνίστη μαρτύριον βασι- λεύε, πικρὰ καὶ βασιλικὴ καὶ αἰσθητὸν σύμ- πασα καλὰ φαιδρῶνα· ἐπόσμη δ' αὐτὸν ἀληγῆτοις κάλλεσι πλείων ὄσων ἀναθημά- των, χρυσοῦ καὶ δούρα καὶ λίθων πολυτελέων ἐν διαλαπῆσαις ὑλαῖς ὄντων καὶ μέρῳ ἑπὶ- σκεδῶν φιλοδέχων ἐργασμένῳ, μεγέθει τε καὶ πλείω καὶ ποικιλίαις, ἡ ὁλοῦ νῦν ἐπεξίεναι τῷ λόγῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ.

Περὶ οἰκοδομῆς ἐκκλησιῶν ἐν Βηθλέεμ, καὶ τῷ ὄρει ὀλιβάρῳ.

Ἀπαιτῶν ἡ ἐνταυθοῖ χώρας ἑτέρας ἀδυσὶν ἀντιοῖς μυστικοῖς τεύχην, πικρὰς καὶ ταύτας φιλοδομίαις ἐπόσμη. τῷ μὲν τῆς πρώτης τῷ σωτήρῳ Θεοφανείας ἀντιοῦ, ἐνθα δὴ καὶ τῆς ἐνσάραξ ἡρέσεως ἰσπίτη, τὰς καλλιπλεξέων νέμων ἡμῶν. τῷ δὲ τῆς εἰς ἕρην ἀναλήψεως τὴν ἐπὶ τῆς ἀκρω-

A CAPUT XXXVIII.

Descriptio hemisphaerii, & duodecim columnarum cum crateribus.

Regione harum portarum erat hemisphaerium, quod totius operis caput est: usque ad culmen ipsius basilicæ protentum. Cingebatur id duodecim columnis, pro numero sanctorum Servatoris nostri Apostolorum. Quorum capita maximis crateribus argenteis erant ornata: quos Imperator tanquam pulcherrimum donarium Deo suo dicaverat.

B CAPUT XXXIX.

Descriptio atrii, exhedrarum & vestibulorum.

Hinc ad eos aditus qui ante templum sunt progredientibus, arcam interposuit. Erant autem in eo loco primum atrium, deinde porticus ad utrumque latus, ac postremo portæ atrii. Post has totius operis vestibula in ipsa media platea in qua forum est rerum venalium, ambitioso cultu exornata, iter forinsecus agentibus, aspectum earum rerum quæ intus cernebantur non sine quodam stupore exhibebant.

C CAPUT XL.

De numero donariorum.

Hic igitur templum tanquam salutiferæ resurrectionis testimonium Imperator extruxit, & magnifico planæque regio apparatu decoravit. Nec dici potest, quot quantisque ornamentis ac donariis, partim ex auro & argento, partim ex gemmis, illud diversimodè venustavit. Quorum apparatus summo artificio elaboratum, & magnitudine & numero & varietate insignem, hic singillatim exponere haud ducatur.

D CAPUT XLI.

De edificatione Ecclesie apud Bethleem & in monte Olivarum.

Lia quoque ejusdem regionis loca duabus sacris speluncis nobilitata, ambitioso cultu exornare aggressus est. Et speluncam quidem illam in qua Servator noster divinam presentiam suam primum exhibuit, & in carne nasci sustinuit, Imperator convenienti honore affecit. In altera verò spelunca, Ascensionis Dominicæ quæ in montis vertice

olim contigerat, memoriam honoravit. Atque hæc loca magnifico cultu exornans, simul nomen matris suæ, cujus operâ ac ministerio tantum bonum humano generi procurabatur, ad æternam posterorum memoriam consecravit.

CAPUT XLII.

Quomodo Helena Augusta Constantini mater, Bethleem orandi causâ profecta, has Ecclesias edificavit.

NAm cum illa debitum piæ affectionis munus Deo omnium Regi persolvere decrevisset, & pro filio suo tanto scilicet Imperatore, ac pro filiis ejus Cæsaribus Deo carissimis, nepotibus suis, gratias cum supplicationibus agendas sibi esse statuisset; quamvis affectâ jam ætate, tamen juvenili animo properavit; mulier singulari prudentia; ut terram veneratione dignam perlustraret, & Orientis provincias, urbisque ac populos cum regali quadam sollicitudine ac providentia inviseret. Postquam verò Servatoris nostri vestigia debito cultu venerata est, prout olim Propheticus sermo prædixerat: Adoremus, inquit, in loco ubi steterunt pedes ejus: continuo pietatis suæ fructum posteris etiam dereliquit.

2fal. 131.

CAPUT XLIII.

Rursus de Ecclesia Bethleemica,

TEnim Deo quem adoraverat, duo statim templa dedicavit: alterum ad speluncam in qua natus est Dominus: alterum in eo monte, ex quo in cælum ascenderat. Nam & Emanuel, quod est nobiscum Deus, sub terra pro nobis nasci sustinuit; & locus nativitatis ipsius, Bethleem ab Hebræis est appellatus. Ideoque Dei amantissima Augusta, Deiparæ Virginis partum eximiiis monumentis ornavit; sacram illam speluncam omni cultus genere illustans. Nec multo post Imperator eandem Domini nativitatem regalibus donariis honoravit; variis ex auro & argento monumentis, velisque acupictis, matris suæ cumulans magnificentiam. Præterea Imperatoris quidem mater in memoriam Ascensionis Christi omnium Servatoris, in monte Olivarum sublimia exstruxit ædificia; in ipso montis vertice sacram erigens ædem cum templo. Hic porro Servatorem omnium Christum, arcanis my-

ρείας μνήμῳ σεμνῶν καὶ ταῦτα ἡμεῖς κάλως ἐτίμα. Ἐὰν αὐτὸς μητρὸς, ἢ τῶν ἁγίων θῶν τῶ τῶ ἀνθρώπων διηκονεῖτο βίαι, διακονῶν τὴν μνήμῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ.

Οτι Ἑλίνη ἡ βασίλισ ἡ Κωνσταντίνου μήτηρ, εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύθη ταύτας ἐκδοῦμαι.

ΕΠείδ' ἡ γὰρ αὐτὴ τῶ παμμεγαλοῦ Θεοῦ τῆς εὐσεβείας διαθέσεως ἀποδείξει ἔργον ἐποίησατο, ὑφ' ἧ ὡς τε βασιλεῖ τοσούτων παισὶ τε αὐτῶ καίσαρσι Θεοφιλεστάτοις τῆς ἐκγόνου, τὰ χαλεπήματα δεινὰ αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποπληρώσαι. ἦκε δὲ ἡ αὐτὴ δὲ αὐτῶ καὶ ἡ πρέσβευς, ὡς ἐβαλλήσῃ Φρονήσῃ τῆς ξιάγασον ἀνισορήσασα γῆν, ἐθνη τεταταῖα δῆμας ὁμῆ καὶ λαὸς βασιλικῶ προσημαῖ ἐποψομή. ὡς ἡ τοῖς βήμασι τοῖς σῶμα τὴν πρέπασαν ἀπεδίδου προσημαῖ, ἀλλὰ βῶς Προφητικῶ λόγῳ Φανί, προσημαῖ σαμῆρ εἰς τὸν τόπον ἔ ἐσησαν οἱ πόδες αὐτῆς οἰκείας εὐσεβείας καρπὸν ἡ τοῖς μετέπειτα ὡς ἀρχεῖμα καλελίμπανεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ.

Ετι περὶ ἐκκλησίας ἐν Βηθλέμ.

ΑΥτῆκα δ' αὖ τῶ προσημαῖ Θεοῦ ἀνεὸς ἀφίερον. τὸν μὲν πρὸς τῆς γῆσεως ἀντῶ. τὸν δ' ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ καὶ γὰρ ἡ γῆσῃ ὑπὸ γλῶσφῳ ὁ μετ' ἡμῶν Θεοῦ ἡμῶς ἠνέχετο. καὶ τόπος αὐτῆς τῆς οὐρανό γῆσεως, ὀνομασί παρ' Ἑβραίων ἡ Βηθλέμ ἐκρητήετο. διὸ δὲ βασιλεῖς ἡ εὐσεβέστατος Θεοτόκῃ τὴν κύσιν μνήμασι. Σαυμαῖα τεκόσμαι, παντοῖως τὸ τῆδε ἱερὸν ἀντῶν φησὶ δρῶνσα βασιλεῖς ἡ μικρὸν ὑπεροῖ βασιλικῶ καὶ ἀναθήμασι ταύτην ἐτίμα. τοῖς δὲ ἡ γύρου καὶ χερσοῦ κειμηλίαις, ὡς ἀπέσῃμα τε ποικίλοις τὰς τ' μητρὸς ἐπαύξῃ Φιλαδέλφειας. πάλιν δ' ἡ μὲν βασιλείας μνήμας τῆς ἔρανης πορείας τῆς τῶν ὅλων σωτήρος, ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν ὄρους τὴν μνήμην ἐπημέσῃμας κοδομῆαίς ἀνύδου. ἀνω πρὸς τὰς ἀεραῖμα ὡς ἀτὴν ἔ παντὸς ὄρους κορυφῆν, ἱερὸν οὐρανό κλησίας ἀνεῖρεσσα, νεῶν τε καὶ ἀναθήμασι

ἀληθῆς καλέχεται, ἐν αὐτῷ ἀντὶ τῆς αὐτῆς Δια-
 στήσεως μὲν τὰς ἀπορήτους τελευτᾶς τὸν τῆς
 ὄλων σωτήρα. βασιλεὺς ἢ κἀνταῦθα παν-
 τοίσι ἀναθήμασί τε καὶ κόσμοις τὸν μέγαν ἐγέ-
 ραισε βασιλέα. Ἐδὴ δὲ δύο ταῦτα μνήμης ἐπά-
 ξια αἰώνις, σεμνὰ καὶ ἀσεκαλλῆ καὶ διερῶματα,
 ἃ τῶν δύο μυθικῶν ἀντὶ τῶν Ἑλένης Αὐγούστα Θεῶ
 τῆς αὐτῆς σωτῆρι, Θεοφιλεῖ βασιλέως Θεο-
 φίλης μητρί, ἔσσεβες τεκμήρια διαθέσεως
 ἰδούσθ, δεξιὰν αὐτῆ βασιλικῆς Ἰξουσίας τῆ
 παιδὸς ἀσφαλομένη. καρπὸν δ' ἐπάξιον ἢ
 πρέσβους οὐκ εἰς μακρὰν ἀπελάμβανεν ἀγα-
 θοῖς μὲν ἀπασὶ τὸν πάντα τῆς ζωῆς χρόνον ἐπ' **B**
 αὐτῷ γήραος εὐδῶ διαπεραναμένη. λόγοις δὲ
 καὶ ἔργοις τῶν σωτηρίων ἀσφαγελμάτων εὐθα-
 λῆς ἀσφαλομένη καρπὸς. κἀπειθ' ἔτω βίον
 εὐσταλή καὶ ἀλυτον, σώματος ὁμοῦ καὶ ψυχῆς ἐν
 ἐρρωμένῳ φρονήματι διανύσασα. ἐφ' οἷς καὶ
 τέλει εὐσεβείας ἐπάξιον, ἀγαθῶν τε ἀσφα-
 Θεῶ ἀμοιβὴν καὶ τῆς παρόντος εὐεργῶ βίῃ.

A fterius discipulos suos in ipsa spelunca
 initiasse, verax testatur historia. Imper-
 ator verò hoc etiam in loco, variis or-
 namentis ac donariis summum omniũ
 Regem veneratus est. Atque hæc duo
 augusta ac pulcherrima monumenta,
 immortalis memoria digna in duabus sa-
 cris speluncis, Helena Augusta, reli-
 giosi Imperatoris mater religiosissima,
 piæ devotionis argumenta Deo Serva-
 tori suo dedicavit, cùm filius Imperia-
 lis potentia subsidium ei conferret.
 Nec multò post grandæva mulier di-
 gnum laboribus suis præmium retulit.
 Nam cùm totum vitæ suæ tempus usq̃
 ad prima senectutis limina in summa fe-
 licitate traduxisset, & divinorum man-
 datorum uberes fructus tum verbis
 tum operibus protulisset; ac propterea
 vitam doloris expertem cum summa
 mentis & corporis sanitate peregisset,
 tandem exitum pietati suæ convenien-
 tem, & mercedem bonorum operum
 in hac etiam vita à Deo consecuta est.

CAPUT XLIV.

De magnitudine animi & beneficentia Helena.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ΄.

Περὶ μεγαλοψυχίας καὶ εὐποιίας τῆς Ἑλένης.

Tὴν γὰρ τοι σύμπεσαν ἐὼν μεγαλο-
 πρεπεία βασιλικῆς Ἰξουσίας ἐμπαυελ-
 θῆσα, μυρία μὲν ἀδρός τοῖς καὶ πόλιν ἐδω-
 ρεῖτο δήμοις, ἰδία τε τῶν ἀεργσιόντων ἐκάστω
 μνηία ἢ τοῖς στρατιωτικοῖς ἑτάμασι δεξιὰ με-
 γαλοπρεπεί δένεμε. πλείσθ' ὅσα πένησι
 γυμνοῖς καὶ ἀσθεῖς ἀτοῖς ἐδίδε. τοῖς μὲν, χρη-
 μάτων δόσεις ποιούμενη. τοῖς δὲ, τὰ πρὸς τὴν
 τῆς σώματος σκέπην δαΰιλῶς ἐπαρκεῖσα ἔ-
 τέρας ἀπὸ πλάτης δεσμῆν, μέγαλλον τε κακο-
 παθεῖα ταλαιπωρημένους. ἠλευθέρους τε πλεο-
 νεκλιμένους καὶ πάλιν ἄλλους Ἰξουσίας ἀνεκα-
 λείτο.

Quipe dum totum Orientem
 cum regali magnificentia pera-
 grat, tum civitatibus, tum privatis qui
 ipsam adibant, innumera beneficia a-
 cercvatim contulit: innumera quoque
 militaribus numeris liberali manu dis-
 tribuit. Pauperibus autem ac nudis &
 omni ope ac solatio destitutis quam-
 plurima donavit; illis pecuniam, his
 vestem, ad tegendam corporis nudita-
 tem prolixè suppeditans. Alios item
 vinculis, aut metallorum ærurnis af-
 flictos exsolvit, quosdam violentia po-
 tentiorum oppressos liberavit: nonnul-
 los etiam ab exilio revocavit.

CAPUT XLV.

Quomodo Helena in Ecclesiis religiose ver-
 sata sit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ΄.

Ὅπως ἑλεσθῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις συνήθεο ἡ Ἑλένη.

Tοῖσι τοῖς δὴ ταλαμπρωμένη, εὐδὲ τῆς
 πρὸς τὸν Θεὸν ὁσίας καταλιγώρει.
 φοιτᾶσαν μὲν αὐτὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆ
 Θεῶ διὰ παντὸς ὁρᾶσθαι παρέχεσθαι.
 ταμπρωῖς δὲ καὶ ἀκακοσμεῖσα κειμηλίοις
 τῆς εὐκτηρίας οἴκους. μὴ δὲ τῆς ἐν ταῖς
 βραχυτάταις πόλεσι παρερῶσα ναῦς. ἦν
 ἰωρῶν τῆς θαυμασίαν, ἐν σεμνῇ καὶ εὐ-
 σταλῇ ἀσεκῶλῃ τῷ πλήθει σωμαγελαζομέ-

Hujusmodi operibus cùm ma-
 gnam sibi gloriam comparasset,
 pietatem erga Deum minime negle-
 xit: Nam & assidue, cunctis videnti-
 bus, in Ecclesiam ventitabat, & sacras
 ædes eximiis ornamentis decorabat, ne
 minimarum quidem urbium facella
 despiciens. Itaque videre erat mu-
 lierem profus admirabilem, mode-
 sto ac decenti habitu unà cum reliqua
 multitudine versantem, suamque

erga Deum religionem omni piorum A
operum genere declarantem.

CAPUT XLVI.

Quomodo oetogenaria testamento facta,
& vita decessit.

IAm verò cum satis longo vitæ spatio
decurso ad feliciorē fortem voca-
retur, annum ætatis agens circiter octo-
gesimum, in ipso mortis confinio posi-
ta, testamento facta, ultimam volunta-
tem declaravit, hæredem relinquens
unicum filium, solum Imperatorem ac
dominum orbis terrarum, cum filiis no-
bilissimis Cæsaribus nepotibus suis.
Quorum singulis, bona quæ per uni-
versum orbem possidebat, divisit. In
hunc modum testamento facta, diem
ultimum clausit, præfente & adstante
ipso tali tantoque filio, & omni obse-
quiorum genere matrem fovente, ma-
nùsque ejus amplectente. Ad eò ut ne-
quaquam mori mulier beatissima, sed
potius caducam hanc vitam cum im-
mortali vita commutare, rectè sentien-
tibus videretur. Anima igitur illius in
incorruptibilem & angelicam substan-
tiam reformata, ad Deum Servatorem
suum assumpta est.

CAPUT XLVII.

Quomodo Constantinus matrem deposuit: &
qualiter illum coluit dum viveret.

CAdaver autem ipsius honore haud-
quaquam vulgari affectum fuit.
Nam cum ingenti satellitum numero
in regiam urbem pervectum, ibidem
in regali monumento depositum est.
Hoc modo Imperatoris mater vivendi
finem fecit; mulier sempiternâ memo-
riâ dignissima, tum ob religiosos actus
quibus enituit, tum ob præstantissi-
mum illum & admirabilem factum qui
ex illa ortus est. Quem quidem ob
ceteras res, maximè verò ob pieta-
tem in matrem, beatum convenit præ-
dicare. Quippe illam, cum antea Dei
cultrix non esset, tam piam ac reli-
giosam præstitit, ut à communi o-
mnium Servatore instituta fuisse vide-
retur. Regalibus autem honoribus ita
eandem ornavit, ut in omnibus provin-
ciis, tum à paganis tum à militibus Au-
gusta & Imperatrix nuncuparetur, &
aurei nummi ejus imagine signarentur.

νω, τὴν τε πρὸς τὸ θεῖον ἀλλοτρίαν διὰ πεί-
σης θεοφιλοῦς πράξεως ἐπιδοκίμασθαι.

Κεφ. Μς'.

Ὅπως ἐν δοκίμοις οὐσαὶ διαθήμῃ, ἰσχυρὰ.

ΕΠεί δ' ἐλοιπὸν τὰ τ' αὐτοῦ διακρί-
ζων, ἐπὶ τὴν κρείττονα λήξιν ἐκαλεῖται.
χεδὸν ποῦ τῆς ἡλικίας ἀμφὶ τοῦ ἐγδοκίμου
ἐναντὶς διακρίσασα, πρὸς ἀπὸν ἡμεῖς
τὴν τέλει, σωτῆρά τὸν καὶ διέτιθετο. Ἐπὶ μὲν
ἡμεῖς ὑφ' βασιλεῖ μοναρχῶν κομοκρατο-
πασί τε τούτου καὶ σαρωῖν αὐτῆς ἐκγονο-
τῶν ὑσάτιν βουλῶν διοικητοῦ, διὰ
μουσάτε τῶν ἐκγόνων ἐκάσω τὰ τῆς οὐκ
ὑπάρξεως, ὅσην αὐτῆ κατ' ὅλην ὑπῆρξε τῆ
οἰκουμένης· καὶ δὲ τῆν διαθεῖναι τὸν τε-
πον, λοιπὸν τῶν ἑβίου κατέλυε τελειῶν
παρόντες αὐτῆ καὶ παρῆσαν ὅ· ἡ δὲ τούτου
θεραπεύοντός τε καὶ τῶν χερῶν ἐφαπτομένη
ὡς μὴ τεθνήσκει εἰκότως τῶν πεισματῶν
τίς δὲ φρονεῖσιν δοκεῖν, μεταβολῶν δὲ καὶ
τάτῃσιν ἀληθεῖ λόγῳ τ' γεώδους ζῆτος ἐπὶ
τῶν ἑβάνων ὑπομείναι. ἀνεσοιχῆσθαι γὰρ
αὐτῆ ψυχῆ, ἐπὶ τῶν ἀφθαρτῶν καὶ ἀβ-
κὴν ἐσίαν, πρὸς τὸν αὐτῆς ἀναλαμψάμενον
σωτῆρα.

Κεφ. ΜΖ'.

Ὅπως τὴν μητέρα Κωνσταντῖνος κατέτιθετο, καὶ πῶς
καὶ ζῶσαν ἐτίμασεν.

ΚΑὶ τὸ σκῆνον δὲ τῆς μακαρίας, ἐπὶ τῆ
χούσης ἡξιοῦσθαι πρὸς τὴν γαμῶν
εὐφορία ἐπὶ τῶν βασιλευσάντων πόλιν
κομίζετο. ἐν αὐτῇ δὲ ἡγεῖσιν βασιλικῶν ἀπὸ
τίθετο. Ἐμὲν δὲ βασιλέως ἐτελεύτου ἡ
της, ἀξία ἡρομένη μνήμης ἀλήθου, τῶν
αὐτῆς ἐνεκα θεοφιλῶν πράξεων. Ἐπὶ δὲ
τῆς φωτῆ ὑπερφύε καὶ ἀδελφῶν οὐκ
ὄν πρὸς τῆς ἀπάσης, καὶ τῆς τῆν γνησμένη
ας μακαρίζον ἀξίον, οὕτω μὲν αὐτῆν θεοσέ-
κατασῆσαν, ὅσα ἔσαν πρὸς τῆν, ὡς αὐτῆ
δοκεῖν ἐν πρώτης τῶ κοινῷ σωτῆρι, μεμαρ-
τευθῆ. οὕτω δὲ ἀξιώματι βασιλικῷ τετιμι-
κότα, ὡς ἐν ἀπάσιν ἔθνεσι, παρ' ἀλλοῖς τε τῆ
σερατιωτικοῖς ἰάγμασιν, Ἀυγύσαν Βασι-
δα ἀναγορεύεσθαι, χερσὶς τε νομισμασὶν καὶ
τῆν αὐτῆς ἐκτυπῆσθαι εἰκόνα· ἡ δὲ καὶ αὐ-

συνων βασιλικῶν παρείχε τὴν Ἰερωσίαν, ἡρώδης κτλ. περιέβρισεν & διοικεῖν κτλ. γνώμην, ὅπως ἀν' ἐθέλοι καὶ ὡς ἀν' ἔχρη ἀυτῆ νομί- ζοτο ἕκαστα. Ἐπαυδὸς αὐτὴν καὶ τούτοις δια- πρέπει καὶ ἀξιοζήλωτον πεποιμηένου, διδ τῶν εἰς αὐτὴ μνήμην ἀναφερρομένων, καὶ αὐτ' εἰκό- τως ἡμῖν ἀνεῖληπται, ἀ δὲ δι' ὑπεβείας ὑπεβο- λὴν μητέρα ἡμῶν, θεομὸς ἀπεπλήρου θεῖ- ος, ἀμφὶ γονέων ἡμῶν τὰ πρέποντα διατάττο- μθρον. τὰς μὲν δὲ ὀμιλεχθεῖσας φιλοκαλίας, βασιλεὺς πρὸς τῷ παλατιῶν ἔθνει τόνδε σωτη τὸν τρέπον καὶ κατὰ πάσας δὲ ἰὰς ἐπαρχίας νεοπαγεῖς ἐκκλησίας Ἰησοῦ ἀ- ζων, μακρῶ τῶν πρεσβυτέρων ἡμῶν ἀπέ- φωνε.

A Quinetiam thesaurorum regalium potestatem ei Constantinus concesserat, quibus pro arbitrio & ex animi sui sententia, prout libitum esset uteretur. Nam & in hac parte matrem suam conspicuam & beatam omnium iudicio reddidit. Quocirca ex iis quæ ad memoriam illius illustrandam pertinent, non immeritò hæc etiam assumpsimus, quæ Imperator pro singulari sua pietate in honorem matris suæ gessit, dum divinis obtemperat legibus, quæ filiis debita in parentes officia injungunt. Hujusmodi pulcherrima opera in Palæstina Imperator, uti diximus, extruxit. Sed & in reliquis provinciis novas à fundamentis ædificans Ecclesias, multo augustiores quàm quæ antea erant, effecit.

Κεφ. ΜΗ.

Ὅπως ἰν Κωνσταντίνου Πόλει μαρτύρια μὲν ὠκοδόμησε, πᾶσαν δὲ εἰδωλολατρίαν περιήλυε.

Τὴν δὲ γ' ἐπὶ νῦν μὲν αὐτὴ πόλιν ἐξ ὀχθῆς ἡμῶν γεματῶν, ἐκτεθειροῖς πλείοσιν ἐφάδρυνε, μαρτυρείοις τε μεγίστοις καὶ περὶ φανερά- τοις οἰκοῖς. τοῖς μὲν πρὸς τὸ ἄσπετον. τοῖς δ' ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι δι' ὧν ὀμοῦ καὶ ἰὰς τῶν μαρτύρων μνήμας ἐτίμα, καὶ τὴν αὐτὴ πόλιν τῶν μαρτύρων καθέτερον θεῶν. ὅλη δ' ἐμ- πνεύων θεοῦ σοφίας, ἢ τῆς ἐπιτηροῖας τῆς αὐτῆ πόλιν ἐπὶ νῦν μὲν ἀποφθῆναι ἔκευε, κατα- ρεθεῖν εἰδωλολατρείας ἀπάσης ἐδικαίου. ὡς μηδαμῶ φάινεσθαι ἐν αὐτῇ, τῶν νομιζο- μένων θεῶν ἀγάλματα ἐν ἱεροῖς θεοσεκδό- μενα, ἀλλ' ἐδὲ βωμοὺς λυθροῖς αἱμάτων μαινομένους. οὐ θυσίας ὀλοκαυτούμενας πυρὶ. οὐ δαιμονικὰς ἱεροτάς, ἐδ' ἔτερον τι τῶν σωτη τῶν τοῖς δὲ σιδ αἱμοσιν.

CAPUT XLVIII. Quomodo Constantinopoli martyria construxit omnemque idolorum cultum abolevit.

CUM verò civitatem nominis sui ad summam gloriam extollere institisset, plurimis eam oratoris exornavit, amplissimisque martyriis & splendidissimis ædibus; partim in suburbiis, partim in ipsa civitate constructis. Atque hoc modo simul martyrum honoravit memoriam; simul civitatem suam ipsi martyrum Deo consecravit. Totus denique sapientia Dei exæstuans, urbem illam quam appellatione nominis sui insignire decreverat, omni idolorum cultu usque adeo vacuum esse voluit, ut nusquam in illa falsorum Numinum simulacra in templis colerentur; ac ne aræ quidem victimarum cruore contaminatæ, nec hostiæ igne consumptæ cernerentur; nec dæmonum festivitates, nec quidquam eorum quæ apud superstitiosos vulgata sunt, ibidem ageretur.

Κεφ. ΜΘ'.

Σταυροῦ σημεῖον ἐν παλατίῳ καὶ Δανιὴλ ἐν κρήναις.

Εἶδες δ' ἀν' Ἰηρὶ μέσων ἀγορῶν κειμέναις κρήναις, τὰς καλοῦ ποιμένος σύμβολα, τοῖς ἀπὸ τῶν θεῶν λογίων ὀρεμομένους γνώρι- ματον τε Δανιὴλ σὺν αὐτοῖς λείουσιν ἐν χαλ- κῷ πεπλασμένον, χρυσοῦ τε πετάλοις ἐκλάμ- ποντα. τοσοῦτος δὲ θεῖος ἔρωσ τίτω βασιλέως κατελήφθη ψυχὴν, ὡς τοῖς ἀνακτόροις τῶν βα- σιλείων κατὰ τὸν πάντων ἐξ ὀχθῶν τὸν οἶκον.

CAPUT XLIX. Signum crucis in palatio, & imago Danielis in fontibus.

VIdisses igitur in fontibus qui sunt in medio foro, boni pastoris imagines, divinatorum oraculorū peritis notissimas; Danielis item effigie unâ cum leonibus aræ expressam, & auri bracteis refulgentem. Tanta porro divini Numinis amor Imperatoris animus occupaverat, ut in totius palatii eminentissimo cubiculo, in maxima tabula, quæ in

medio lactinatis inaurati expansa est, si-
gnum Dominicæ passionis ex auro pre-
tiosisque lapidibus elaboratum infix-
erit. Atque hoc tanquam præsidium ac
tutelam Imperii, piissimus Princeps
statuisse mihi videtur.

CAPUT L.

De Ecclesiis quæ Nicomedia & alibi
extruxit.

His igitur ornamentis civitatem
nominis sui decoravit. Urbem
verò primariam Bithynia, pulcherrime
& magnificentissima Ecclesiæ monu-
mento exornavit, erectis proprio sum-
ptu in honorem Servatoris sui, eo etiam
in loco tropæis victoriæ quam de hosti-
bus & de adversariis Dei retulerat. In
reliquis etiam provinciis, præcipuas ac
nobilissimas quasque urbes oratoriorum
magnificentia illustravit: exempli gra-
tia urbem totius Orientis metropolim,
quæ ab Antiocho nomen traxit. In qua
tanquam in vertice omnium ejus regio-
nis provinciarum, singulare quoddam
opus, seu amplitudinem, seu decorem
spectes, Deo consecravit. Quippe u-
niversum templum longissimo extrin-
secus ambitu circumscriptis. Interius
verò basilicam ipsam ad summam ere-
xit altitudinem; figurâ quidem octae-
dri constructam; plurimis verò circum-
quaque cubiculis & exhedris, & tam
subterraneis locis quàm solariis undique
circumdatam. Quam quidem basili-
cam auro plurimo & ære, aliisque pre-
tiosis speciebus copiosissime exorna-
vit.

CAPUT LI.

Quod in loco dicto Mambre, Ecclesiam
ædificavit.

ET hæc quidem sunt præstantissima
monumenta, quæ Imperator Deo
consecravit. Cum autem didicisset il-
lum ipsum Servatorem, qui nuper in
terris versatus fuisset, jampridem vi-
ris quibusdam Dei amantissimis præ-
sentiam Divinitatis suæ in Palestina ex-
hibuisse juxta Quercum quæ dicitur
Mambre, illic etiam basilicam ædifi-
cari præcepit. Proinde ad Rectores
quidem provinciarum, missa est Im-
peratoris auctoritas; datis ad singulos
litteris quibus jubebatur, ut injunctum
sibi opus, ad exitum perducere matu-
rarent. Nobis verò qui hanc historiam
scribimus, plenam sapientiæ direxit

Α πρεσβ. τῶ ὀρθῶ κερυσωμένης ὁμολογίας
καὶ τὸ μεσαίτατον, μέγιστε πίνακος ἀντιπαρα-
νε, μέσον ἐμπειρήχθαι τὸ Ἐ σωτηριεῖον πῶς
σύμβολον, ἐκ ποικίλων συγκεκμημένων καὶ πο-
τελῶν λίθων, ἐν χερσὶ πολλῶν κατεργασ-
των. Φυλακίτηλον ἐδόκει τῷ αὐτῆς βασι-
λείας τῶ θεοφιλεῖ πεποιθῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄.

Ὅτι καὶ ἐν Νικομηδίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰσοδομοῦν
ἐκκλησίας.

Τούτοις μὲν οὖν τὴν αὐτῆ πόλιν ἐκκλησί-
αν πρὸ τῆν ὀβιδυῶν ἀρχαίαν, ὁμοίως ἀ-
ναθήματι μεγίστης καὶ ὑπερφυῖες ἐκκλησίας
ἐτίμα. Ἐξ οἰκείων θησαυρῶν καὶ λαοῦ τῶν
τῆ σωτηριεῖα καὶ ἐχθρῶν καὶ θεομαχῶν ἀν-
τιπῶν νικητήρια καὶ τῶν λοιπῶν ὁ ἑθνῶν τῶν
μάλις ἀρχαίως εὐστρας πόλεις, ταῖς τῶν ἐκ-
κλησιῶν φιλοκαλίαις ἐκπέσπειν ἐποιεῖται. Ἐ-
πειρῶν οὖν καὶ τὴν Ἰππὶ ἀναβολικῆς μετρε-
λεως, ἢ τὴν ἐπ' αὐτὸν μόνον εἰληφεν ἀντικατα-
σηγορίαν. Ἐφ' ἧς ὡς Ἰππὶ κεφαλῆς τῶν τῶν ἐθ-
νῶν, μονοχρῆς πηχῆμα ἐκκλησίας, μετρε-
ῖνεκα καὶ καλίαις, ἀφιέρει μαχερῆς μὲν ἰσοδο-
μοῦν τὸν πάντα νεῶν πεδαιαδῶν εἰς αὐ-
τὸν ἐκκλησίον οἶκον, εἰς ἀμύχανον ἐπάρας ὑ-
ψος, ἐν ὅλα ἔδρα μὲν στυπῶς ὡς ἀρχιμακαίαις
δὲ πλείοσιν, ἔξεδρας τε ἐν κύκλῳ, ὑπέμας τε
καὶ κατὰ εἰῶν χωρημάτων ἀπαύλαχθαι πῶς
σοιχισμένον καὶ χερσὲ πλείονα ἀφθονοῦ
χαλκῶς τε καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν πολυτελεῶς ἰσοδο-
μοῦν καλλεσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ΄.

Ὅτι καὶ ἐν τῇ Μαυρίᾳ προσέταξεν ἐκκλησίας ἰσοδο-
μοῦν.

Τὰδε μὲν οὖν τὰ ἔξοχώτατα βασιλεῦς
ἐτύχων ἀφιερῶματα πυθόμενον τῶν
τοῖ ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν σωτήρα, τὸν τε ἐπα-
χθῶ ἐπιφανῆ τῶ βίῳ, καὶ περὶ τῶν
θεοφανείας πεποιθῶν φιλοθείας ἀφοδοῦν
τῆς Παλαιστίνης ἀμφὶ τὴν καλεμένην ὀμ-
Μαυρεῖν, κἀναθθα οἶκον ἐκπύχων ἀν-
γείρου τῶ ὀφθέντι θεῷ διακελευείαι. τῶ
μὲν οὖν τῶ ἑθνῶν ἀρχαίαν, ἀνθεῖα θεῶν
σιλικῆ διὰ τῶν πρὸς ἑκάστον ἐπισταθῆναι
γραμμάτων ἐπιφοῖτα, εἰς πῆρας ἀρχαίαν
τὸ πρὸς ἀχθῆν διακελευομένη ἡμῖν δὲ τῶν
τῆνδε γράφουσι τὴν ἰσορείαν, λογιμαίαν

κατέπεπε διδασκαλίαν. ἧς ἔμοιγε δοκεῖ τὸ
γράμμα τῷ παρθένῳ σὺν ἀγαθῷ, εἰς
ἀρετῆς διάγνωσιν τῆς τῷ Θεοφιλεῖς ἐπιμε-
λείας. καλαμενὸν γὰρ ἡμῖν ἐφ' οἷς
ἐπιπέπε πρῶτον αὐτόθι, τὰ δὲ καὶ λέξιν
ἐγράφε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ΄.

Καὶ τὸν ἕνα τῶν ἑσθίων, καὶ τὸν Μαυρῖν.

Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστός, Μα-
καρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἐπισκόποις Παλαιστίνης.

ΕΝ τῷ τῷ μέγιστον τῷ σοφιστῆς με κηδε-
σειας γέγονεν εἰς ἡμᾶς ἐνεργήματα, τὸ
καθαίρειν μεχρὶ νῦν παρ' ὑμῖν ἐναγὸν ἀν-
θρώπων δόξοισιν, διὰ τῶν πρὸς ἡμᾶς γνωρίσται
γραμμάτων. ὡς τῷ περὶ τῆς ἐπινοήσεως
καὶ Θεραπειᾶς, εἰ καὶ βραδέως, ἀλλ' ὅμως ἀνα-
καίως, δι' ἡμῶν τὸ παρθένον ἀμαρτήματα τυ-
χεῖν. καὶ γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς δυοῦς ἐν ἡμῶν παμ-
μέθεος, ἵνα ἀγίως ἵππερὶ τῶν ἀνοσιῶν καὶ
καὶ μασιμάτων. τὸ δὲ ἐστὶν ἀδελφοὶ πατρῶς
Φιλέσθε, ὃ τὴν ὑμῶν παρελθὸν ἀχί-
νησιν, ἡσυχασμένην διὰ τὴν πρὸς τὸ Θεῖον ἐυ-
καίρειαν ἐχούσα τε γέγονεν ἀποσιωπῆσαι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ΄.

Ὅτι ὁ σωτὴρ ἦρθε αὐτόθι τῷ Ἀβραάμ.

ΤΟ χαλεπὸν ὅπερ ἔσθ' ἄνω τὴν Μαυρῖν
πρῶτον γινώσκοντες, ἐν ᾧ τὸν Ἀβραάμ τὴν
ἐστὶν ἐγκρατεῖα μαρτυροῦν, παντὶ ὡς ἰσο-
πῶν δεσποτατικῶν μαίνεται. καὶ φησὶν εἰδω-
λὰ τε καὶ παντοίας εἰδωλείας ἀξία παρ' αὐ-
τὴν ἰδούσθ, καὶ βωμὸν ἐδήλωσε πλησίον ἐ-
στῆναι, καὶ θυσίας ἀκαθάρτους συνεχῶς
ἐπιτελεῖσθ. ὅθεν ἐπειδὴ καὶ τῶν καιρῶν τῶν ἡ-
μετέρων τῷ κρατεῖ ἡμεῖς ἀλλότριον, καὶ
τῆς τῷ τῷ ἀγίῳ ἀνάξιον καὶ ἀφαινε-
ται, γινώσκον ὑμῶν τὴν σεμνότητά βέλομαι,
ἐδήλωσθ παρ' ἡμῶν πρὸς ἀκακίαν τὸν διαση-
μώτατον κόμητα καὶ φίλον ἡμῶν, γραμμάτων. ἵν'
αὐτοῦ τῶν ὑπεθέσεως, καὶ τὰ εἰδωλὰ ὅσα δ' ἀν-
εἰ τῷ πρῶτον ἐπινοήσθ, ἐυρίσκον τῷ τῷ, περὶ
τῷ τῷ καὶ βωμὸς ἐκ βαθρῶν ἀνακαταπῆ-
ται, καὶ πᾶσι τοῖς ὁμοῦσι πτωχίας ἀξίον, καὶ
τὴν ἡμετέραν κέλευσιν, ἀσεβές τι ἐν τῷ
τῷ τῷ τῷ πρῶτον πρῶτον ἀνακατὰ βασιλι-
κῆς οἰκοδομήματι κοσμεῖσθαι διατάξασθαι,
ὡς ἀγίων ἀνθρώπων ἀξίον σινδριον
ἀποδειχθῆ. εἰ δὲ πρῶτον τὸ πρῶτον

Apredicationem. Cujus exemplum hoc
loco mihi inferendum videtur, quod
Principis Dei amantissimi cura ac dili-
gentia certius possit agnosci. Expro-
brans igitur nobis ea quae in memorato
loco geri acceperat, haec ad verbum
scripsit.

CAPUT LI.

Constantini epistola ad Eusebium de Mambre.
Victor Constantinus Maximus Augustus,
Macario & ceteris Episcopis
Palestinae.

SANCTISSIMAE SOCUS MEAE VEL HOC U-
NUM MAXIMUM ERGA VOS BENEFI-
CIUM EST, QUOD SCELERATORUM QUORUN-
DAM NEFARIAM AUDACIAM, QUAE APUD VOS
HAECENUS OCCULTA FUERAT, SUI AD NOS DA-
TIS LITERIS INDICAVIT: UT QUOD DIU NEGLE-
CTUM EST CRIMEN, ETIAMSI FERRO, ATTA-
MEN NECESSARIO COMPETENTI CURA & ANI-
MADVERSIONE A NOBIS EMENDATUR. EST
ENIM REVERA IMPIETAS GRAVISSIMA, UT
LOCA SANCTA DETESTANDIS PIACULIS INQUI-
NENTUR. QUIDNAM VERO ILLUD EST FRATRES
CARISSIMI, QUOD CUM VESTRAM SUBTERFU-
GERIT SOLENTIAM, NOSTRA, UT DIXIMUS, SO-
CRUS OB DIVINI CULTUS REVERENTIAM TACE-
RE NON POTUIT?

CAPUT LIII.

Quod Servator noster ibidem visus est
Abraha.

LOCUS ille qui ad quercum Mam-
bre vocitatur, in quo Abrahamum
habitasse comperimus, fertur a
superstitiosis quibusdam hominibus
omni modo contaminari. Nam & si-
mulacra omni digna exitio juxta illam
arborem erecta esse; & aram proximi-
me exstructam, & impura sacrificia
assidue illic peragi, ad nos relatum est.
Quod quoniam & alienum a temporibus
nostris, & ipsius loci sanctimonia
indignum videtur, sciat Gravitas
Vestra mandatum a nobis esse per
litteras Acacio viro perfectissimo, Co-
miti & amico nostro; ut sine ulla di-
lilatione & simulacra omnia quae me-
morato in loco reperta fuerint, igni
tradantur, & ara funditus everta-
tur: Utque omnes qui post iustio-
nem nostram impium aliquid admit-
tere in eo loco ausi fuerint, debito
supplicio afficiantur. Quem quidem
locum puro Basilicae aedificio exor-
nari praecipimus, ut idoneus sanctis
viris confectus efficiatur. Quod
Sll iij

si quid aduersus præceptum nostrum
geri contigerit absque mora ad clemen-
tiam nostram literis vestris illud referri
oportebit : ut quicumque deprehensus
fuerit , tanquam violatæ legis reus ex-
tremo supplicio afficiatur. Neque enim
ignoratis , uniuersorum Dominum ac
Deum illic primùm Abraham vitum
cùmque eo collocutum esse. Illic sacro-
sanctæ legis obseruantia primùm cepit.
Illic primùm Seruator ipse unâ cum
duobus Angelis præsentia suæ copiam
Abraham fecit. Illic Deus primùm ho-
minibus apparuit. Illic Abraham de futu-
ra ipsius progenie prædixit, atque illic
pollicitationem implevit. Illic multo
antè nuntiavit , plurimarum gentium
patrem atq; auctorem ipsum futurum.
Quæ cum ita sint , æquum esse videtur
ut locus ille nostrâ curâ ac diligentia,
tum ab omni piaculo purus conseruetur :
tum in pristinam sanctitatem restitua-
tur : ut impostero præter cultum
omnipotentis Deo ac Seruatori nostro
omnium Domino congruentem, nihil
in eo loco peragatur. Quod quidem
cum debita sollicitudine a vobis con-
uenit obseruari , si quidem voluntatem
meam , quæ ex Dei cultu præcipuè de-
pendet, adimplere, uti confido, Gravi-
tas Vestra desiderat. Diuinitas vos ser-
uet fratres carissimi.

C A P U T LIV.

Fana & simulacra ubique diruta.

HÆc omnia Imperator ad gloriam
salutiferæ Christi virtutis omni
studio peragebat. Ac Deum quidem
Seruatorem suum hac ratione colere
non cessabat. Gentilium verò supersti-
tiosum errorem, omnibus modis stude-
bat convincere. Itaque quorundam in
urbibus fanorum vestibula nudabantur,
valvis iussu Imperatoris orbata; aliorum
tectum corrumpebatur, tegulis amotis.
Nonnullorum veneranda ex ære simu-
lacta, quæ error maiorum multis jam
annis magnificè iactabat, per fora urbis
ab Imperatore cognominatæ, omnium
oculis subiecta sunt. Adcò ut ad ludi-
brium & contumeliam spectantium pa-
terent expositi, hic Pythius Apollo, il-
lic Sminthius : & in ipso quidem circo
tripodes Delphici ; Musæ autem Heli-
conides in palatio. Denique civitas illa

A γενέσθαι συμβαίν, χωρὶς ἰσως μελλήσεσθαι
ἡμετέρας ἡμερότητι δι' ὑμετέραν δολο-
γισμῶν γνωριζήναι πρέπει. πᾶσι τοῖς
λιτοκόμενοι, ὡς ᾤσανομήσαντα, τὴν ἀναστα-
κόλασιν ὑποσῆναι προσάξωμεν. ἐγὼ ἀγα-
πῆ, ἐκεῖ πρῶτον τὸν τῶν ὅλων δεσποτῶν θεῶν
ᾤφθαι τῷ Ἀβραάμ, καὶ διελέχθαι ἐκεῖ με-
τ' αὐτῶν πρῶτον ἢ τῷ ἀγίου νομοῦ θερησκείαν πο-
ταρχὴν ἐλήφεν ἐκεῖ πρῶτον ὁ σωτῆρ ἀν-
τὶ τῶν δύο ἀγγέλων, τὴν εὐαγγ. ἐπιφάνειαν
τῷ Ἀβραάμ ἐπεδ' ἀφ' αὐτοῦ ἐκεῖ τῶν
θεῶν ποῖς ὁ θεὸς ἤρξατο φαίνεσθαι ἐκεῖ τῷ
εὐαγγ. ἀπὸ τῷ μέλλοντος αὐτῶ ἀπὸ τῶν
ἀποστολῶν καὶ ἀποστόλων γὰρ τῶν ἁγίων
γελίαν ἐπλήρωσεν ἐκεῖ πλείων ὅσων ἐστὶν
ἐσεῶν αὐτῶν πατέρα, προεκήρυξεν ὡς αὐτῶν
ἐχόντων, ἀξίον ἐστὶν ὡς γὰρ μοι καὶ φαίνεται
διὰ τῆς ὑμετέρας φροντίδος, καὶ καθ' ἑαυτὴν
παντὸς μιάσματ' ἐπὶ τὸν τόπον ἐστὶν φησὶ
ἰεῶν, καὶ πρὸς τῶν ἀρχαίων ἀγιότητα ἀνα-
λέσασθαι. ὡς μηδὲν ἕτερον ἐπ' αὐτῶ ἀπὸ τῶν
ἡμῶν ἐπὶ τῶν ὅλων δεσποτῶν θεῶν τελεῖσθαι
σκέλιαν ὅπως μετὰ τῶν δεύσεως προσήκουσας φη-
σὶν φροντίδος, εἰ γὰρ μοι τὰ καθ' ἑαυτὴν τῆς
θεοσεβείας δὲ καὶ εὐσεβείας ἡγετημῶν, ὡς περὶ οὐκ
πέπεισμαι, ἢ ὑμετέρα σεμνότης πικροῦσθαι
βούλεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξω, ἀπὸ
φοι ἀγαπητοί.

Κεφ. ΝΔ.

Εἰδωλῶν καὶ εἰδωλῶν πανταχῶν κατάλυσις.

Πᾶντα μὲν δὴ ταῦτα συμπληρῶν εἰς δόξαν
τῆς σωτηρίου δυνάμεως βασιλεὺς ὁ
πραγματεύετο καὶ τὸν μὲν ἀπὸ τῶν σωτηρίων
ᾧ δὲ πη διετέλεθ' ἡγεαίρων. τῶν δὲ γε τῶν ἐπὶ
διδασκαλίας πλάνην, παντοῖοις δὲ τῶν
τρόποις, ἐνθεν εἰκότως ἐγυμνοῦτο μὲν αὐτῶν
τῶν κατὰ πόλιν νεῶν τὰ προπύλαια, ἐπιφάνει-
α ἡγεαίρων βασιλείας προσάγματι τῶν
ῶν δὲ ἐπὶ τοῖς ὀρόφοις σέβην, τῶν κατὰ πόλιν
ἀφαιρουμένων, ἐφ' οἷς ἡ τῶν παλαιῶν ἀπο-
στασιαστικῶν μακροῖς ἐσεμνολογεῖτο χρόνοις, ἐκδύ-
σιν τοῖς πᾶσιν ἐν ἀγοραῖς πάσαις τῆς βασι-
λέως πόλεως ἀπὸ τῶν εἰδωλῶν ὡς εἰς ἀπο-
να θῆαν προκείσθαι τοῖς ὀρώσῳ, ὡς μὲν
τὸν Πύθειον. ἐτέρωθεν δὲ τὸν Σμινθίον. καὶ
αὐτῶ δὲ ἐπὶ ποδοδρομίῳ, τοὺς ἐν Δελφοῖς τῶν

ποδας. Ἰας δ' ἑλικωνίδας μούσας ἐν παλα-
 τῶν ἐπιτηροῦτο δὲ δίολου πᾶσα ἡ βασιλείως
 ἐπιτηροῦτο πόλεις, τῶν κ' πᾶν ἐν ἑνὶ ἑντέχνοις
 χαλκοῦ Φιλοκαλίας ἀφιερωμένων. οἷς Θεῶν
 ἰσχυροῦσι πλείστας ὄσας ἐκατόμβας, ὀλοκαύ-
 τες ἰεθυσίας εἰς μάταμον ἀποδόντες μακροῖς
 αἰσῶν οἱ τῶν πλάνην νεοσηκότες, ὁφείποτε
 Φορῶν ἐν ἔγνωσαν. Ἰούτοις αὐτοῖς, ἀδύρμασιν
 ἐπὶ γέλωτι καὶ παιδιᾷ τῶν ὀρώντων βασιλέ-
 ως κεκρημένε. Ἰὰ δὲ γε χρύσεια τῶν ἀγαλ-
 ματῶν, ἀλλήλη μετῆρχετο. ἐπὶ δὲ ἡδὲ σιωπῆ-
 δε μάτην δέξαινονταν ἡπιῶν δίκην ἀφρόνων
 τα πληθὴ τῆ πλάνης ἰα μορμολυκία, ὕλη χρυ-
 τοῦ κ' ἀργύρου πεπλασμένα. κ' ταῦτα ἐκπο-
 δῶν αἰστο δ' ἐν ἀραδαί, ὡσπερ ἰνα λίθων ἐγ-
 κόματα τοῖς ἐν σκότῳ βαδίζουσι παρὰ τῶν
 ποδῶν ἐρριμμένα. λείαν τε κ' ὀμαλὴν τῆ λαι-
 ποῦ τὴν βασιλικὴν τοῖς πᾶσιν ἀναπετάσαι
 πορείαν ταῦτα δ' οὐκ ἀνοητοῦς, ἐχ' ὀπλι-
 τῶν ἀπὸ καὶ πληθῆς στρατοπέδους ἐγήσατο
 δ' ἐν πρὸς τὸν τέτον ἐλεγχον. εἰς δὲ μόνῳ
 ἀπὸ καὶ δευτέρου τῶν ἀπὸ γνώριμων, πρὸς ὑ-
 πέρειαν ἀπῆρκει, οὗς ἐν νευματι κατὰ
 πᾶν ἔθνος διέπεμπετο. οἱ δὲ τῆ βασιλείως
 ἐπιταρρῶντες εὐσεβεία, σφῶν τε αὐτῶν τῆ
 αἰστο θεῶν εὐλαθεία, μυριαδῶν δ' ἡμῶν τε
 καὶ λαῶν μέσαι παριόντες, ἀνά πάσας πόλεις
 τε καὶ χώρας πολυχροῖον πλάνης ἐποιαῦτο
 φθόρον. αὐτοῖς τε τῶν ἐρωμένων, σὺ πολλῶ
 γέλωτι καὶ σὺ ἀχμῆ, ἀδράγειν εἰς Φῶς ἐκ
 σιστῶν μυχῶν τῶν αὐτῶν θεῶς ἐγκελθόμε-
 νη, κατὰ δ' ἀπογυμναῶντες τῆ φάσματῳ,
 χητὴν εἰς τῆς κεκρωσμένης μορφῆς ἀμορ-
 φῶν, τοῖς πάντων ὀφθαλμοῖς ἐνδείκνυμένοι
 εἰ δ' ἀποξέοντες τὸ δοκοῦν χρησίμον τῆς ὕλης, D
 χητῆν τε καὶ πυρὶ δοκιμάζοντες. τὸ μὲν λυ-
 σπειές ὅσον αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἐνομίζετο, ἐν
 ἀσφαλεῖ ἡδ' ἐμφορῶν σιωπῆχον. τὸ δὲ ἄλλως
 περὶ τὸν καὶ ἀχρηστον, εἰς μνήμην αἰχμῆς
 παρὰ χῶρον τοῖς δεῖσι δαίμοσιν. οἷον δὲ καὶ
 τῆδ' εἰργασθὲ βασιλεὺς ὁ θαυμαστός ὡς γ'
 τῆ νεκρῶν εἰδῶλων ἰα τ' πολυτελοῦς ὕλης τὸν
 ἀποδοθέντα τρόπον ἐσκυλεύετο, ἰὰ λοιπὰ
 μετῆ ἀνδρείκελα χαλκοῦ πεπονημένα, δέσ-
 μῶν δ' ἴτα καὶ αἰδέ μύθων θεοῖ γεγενηκότων,
 τῶν ὕφασμασιν ἤγοντο ἀεὶ δὲ ληθέντες.

A Imperatori cognominis, tota passim re-
 pleta est signis aeneis, quæ eleganti ope-
 re elaborata, per singulas provincias o-
 lim dedicata fuerant. Quibus cum ho-
 mines morbo erroris oppressi, longo
 temporis spatio centenas victimas &
 holocausta incassum perinde ac Diis
 immolavissent, serò tandè sapere didi-
 cerunt, postquam Imperator iisdem ad-
 risum & oblectamentum spectantium
 uti cepit. Simulacra verò ex auro fa-
 brefacta, alio quodam ultus est modo.
 Nam quoniam imperitam hominum
 multitudinem, infantium instar, hujus-
 modi erroris larvas ex auro argentoque
 fabrefactas frustra contremiscere cog-
 noverat, eas è medio tollendas esse
 censuit; quippe quæ velut fragmenta
 quædam lapidum essent, ante pedes ho-
 minum in mediis tenebris ambulan-
 tium projecta, planumque deinceps &
 æquabile iter viæ regis cunctis esse ape-
 riendum. Quæ cum apud se reputasset,
 non militari manu, nec exercitu ad hæc
 reprimenda sibi op^o esse existimavit: sed
 un^o aut alter ex familiarib^o, ad hoc mu-
 nus ei succederunt: quos ille solo prope-
 modûnuta in omnes provincias direxit.
 At illi & Imperatoris pietate, & sua ipsò-
 rum erga Deum religione confisi, per
 confertissimam turbam & per numero-
 sam plebem iter facientes, passim per
 urbes & agros vetustum errorem abo-
 leverunt. Ac primùm quidem Sacer-
 dotes ipsos, non sine risu ac dedecore
 ex obscuris quibusdam recessibus Deos
 suos proferre juebant. Dehinc eos-
 dem Deos exteriore nudantes cultu, in-
 teriorem deformitatem quæ sub picta
 latebat effigie, omnium conspectui sub-
 jiciebant. Postremo abrasâ utiliore
 materiâ & in ignem conjectâ atq; con-
 flatâ, ipsi quidem id quod commodum
 ac necessarium esse videbatur, seposi-
 tum reservabant. Quidquid verò su-
 perfluum ac profus inutile erat, ad per-
 petuam opprobrii memoriam supersti-
 tiosis reliquerunt. Aliud etiam præstitit
 Princeps omni admiratione dign^o. Eo-
 dem enim tempore quo mortuorum si-
 mulacra ex pretiosâ materiâ confecta,
 eo quem diximus modo spoliabantur;
 cetera quæ ex ære fabrefacta erant, con-
 vehenda curavit. Itaque Diis illi deli-
 rantibus Græcorum fabulis celebrati,
 circumjectis restibus victi trahebantur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΣ΄.

Ασκληπιῶ τῷ ἐν Διχαΐς καθύπευθε.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς ἦν ὁ τῶν δοκίμοις θεῶν...
Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς ἦν ὁ τῶν δοκίμοις θεῶν...
Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς ἦν ὁ τῶν δοκίμοις θεῶν...

A

CAPUT LVI.

Destructio templi Esculapii Aegis.

NAM cum maximus ac vulgarissimus superstitionis error circa illum Ciliciae demonem vanissimos homines occupasset, ac prope infiniti eum tanquam servatorem ac medicum admirarentur, quippe qui nunc in templo dormientibus appareret, nunc morbos aegrotantium curaret (erat tamen ille vera seductor animarum, utpote qui homines decipi faciles, a vero Servatore abductos ad falsum impietatis errorem pertraheret) Imperator pro more atque instituto suo: quippe qui zelatorem ac verè Servatorem Deum sibi colendum proposuerat, hoc etiam templum solo aequari praecipit. Nec mora, ad unum Imperatoris nutum humi jacuit manu militari subversum templum, quod nobiles Philosophi tanto opere suspexerant: & unà cum templo ille ipse qui intus latitabat, non daemon aut Deus, sed deceptor quidam animarum, qui longissimi temporis spatio homines in fraudem induxerat. Sic igitur ille qui malis & calamitatibus alios liberaturum se esse spondebat, nullum ipse sibi remedium reperit quo sese tueretur; non magis quam cum fulmine percussū eum fuisse fabulae fingunt. At non item fabulosa fuerunt Imperatoris nostri facinora, Deo inprimis accepta: sed per manifestissimam ipsius Sevatoris vim atq; virtutem, hoc templum unà cum ceteris radicitus eversum est, adeo ut pristinae insaniae ne vestigium quidem ullum ibidem remanserit.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΖ΄.

Πᾶσι οἰκτιρῶν καταργήσας τῶν εἰδώλων, ἐπίσημον εἰς Διογνασίαν.

Πάντες δ' οἱ πρὶν δεισιδαίμονες, τὸν ἐλεγχοῦν τ' αὐτῶν πλάνης ἀνταῖς ὄψεσιν ὀφθαλμοῦ, τῶν δ' ἀπανταχῆ νεῶν τε καὶ ἰδρυμάτων ἐργῶ θεώμενοι τὴν ἐρημίαν, οἱ μὲν τῶ σῶτηρι προσέφειλον λόγῳ, οἱ δ' εἰ μὴ τῆτο μὴ ἐπείσθηον, τ' γὰρ πατρῴας καλεζίνωσκον ματαιότητος, ἐγγέλων τε καὶ καλεγγέλων τῶν πάλαι νομιζομένων αὐτοῖς Θεῶν καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλοῦ εἶτω φρονεῖν, τῆς ἐξωθεν τῶν ξοάνων Φαλασίας πλείστην ὄσσην μιανίαν εἰσω κενυμένην ὀρώμενοις ἢ γὰρ νεκρῶν σωμάτων ὑπὸν ὄρεα, ξηρὰ τε κρανία, γοήτων ἀειεργίας

D

CAPUT LVII.

Quomodo gentiles damnatis simulacris Deum agnoverunt.

Itaque quotquot antea superstizioso demonum cultui addicti fuerat, cum errorem suum confutatum oculis suis viderent, & omnium ubiq; templorum ac simulacrorum vastitatem intuerentur, alii ad salutarem Christi doctrinam se conferebant: alii licet idem facere nollent, majorum tamen caeremonias, utpote vanas atque inanes condemnabant, & quos antea pro Diis habuissent, deridebant. Quidni verò ita sentirent, cum sub externa simulacrorum specie tantam intus latentem spurcitiem cernerent. Nam aut cadaverum ossa, aut aridae calvariae suberant, impostorum

Tt

fraude subrepta: aut sordidi panni turpi immunditia referti, aut denique feni ac stipulae acervus. Quae cum in penetralibus simulacrorum animam carentium congesta aspicerent, & suam & parentum suorum summam dementiam incufabant: maxime cum animadvertenter, in suis illis adytis, atque in ipsis simulacris nullum esse intus habitantem; non daemones oracula fundentem; non Deum praedicentem futura, quemadmodum sibi antea persuaserant: immo ne obscurum quidem ac tenebrosum spectrum. Atque idcirco quodvis vel obscurissimum antrum & abditissimi quique recessus, iis qui ab Imperatore missi erant facile patebant: adyta quinetiam & inaccessa prius loca, ipsaque templorum penetralia, militum vestigijs terebantur. Ex quo deprehenta & cunctorum oculis exposita est caecitas mentis, quae Gentiles omnes jampridem involutos tenebat.

CAPUT LVIII.

Quomodo apud Helioptim destructo Veneris fano, primus Ecclesiam construxit.

Atque haec inter praecelara Imperatoris facinora merito recensentur; sicut & illa quae singillatim in variis provincijs constituit. Cujusmodi illud est quod in urbe Phoenices Heliopti ab eo gestum vidimus. quia in urbe gentiles quidem qui obscenam libidinem Deae Veneris vocabulo afficiunt; uxori- bus ac filiabus suis stupri impune admittendi licentiam concesserant. Nunc vero nova lex ab Imperatore directae est, plena modestiae; qua cavetur ne quicquam eorum quae prius in more posita erant, in posterum praesumatur. Atque his rursus scriptas misit institutiones; utpote hanc praecipue ob causam a Deo destinatus, ut universos mortales temperantiae praecipis imbueret. Quocirca ne ad hos quidem concionari per litteras dedignatus est; exhortans ut ad cognitionem Dei celeriter accederent. Statimque facta dictis consentanea ibidem adjecit, constructam eo etiam in loco Christiani cultus ingenti Basilicam. Adeo ut quod ab ultima usque hominum memoria nullibi fuerat auditum, tunc primum opere ipso completum sit, & civitas hominum superstitioso daemonum cultui addictorum, Ecclesiam Dei & Presbyteros ac diaconos habere meruerit, & Episcopus summo omnium Deo consecratus, ejus loci ho-

ἐσκαίωρημένα ἢ ρυπωῖν τὰ βράχια βδελυρῶν
χρεῖας ἐμπλεῖα ἢ χόρτες καὶ καλάμους φέρουσι
ἀδὴ τῶν ἀψύχων ὄντος σεσωσθῆμεν ἀπο-
μύοις, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτῶν πατρῶσι, τοῖς
λλῶ λογισμῶ ἀφροσύνην καλεομένην
ὅτε μάλισ' ἐνενόησεν ὡς εἰς ἀεὶ ἢ ὅσον
δύτοισ αὐτῶν μυχοῖς, ἐστὶ ἐν αὐτοῖς ἀγα-
μασιν εἰνοικῶ, ἔδαιμων. ἔχρησμοδὸς
Θεὸς ἔμάντις, οἷα δὴ τὸ πρῶν ὑπελάμβανον
ἀλλ' ἐστὶ ἀμυδρόν τι ἢ σκιῶδες φάντασμα
διὸ δὴ προχειρῶς τοῖς ἐκ βασιλείας καὶ
B πεμφθένσι, πᾶν σκολεῖον ἀντρον ἐπέειπε
ρήθη μυχός, βατός ἦν. ἀεὶ αὐτὰ τε καὶ ἀδύ-
τερῶν τε τὰ ἐνδοτάτω, στρατιωτικοῖς καὶ
λεῖτο βήμασιν ὡς ἐναργητοῖς πάσῃ οὐκ ἐπι-
δὲ κατάφωρον γερονέου τῶν δὲ αἰσθη-
μαχρῶ τῶν ἑλλήνων ἀπάντων καὶ κρατῶ-
σαν διανοίας πῆρῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΗ.

Ὅπως ἐκ Ἡλιουπόλεως πρὸς ἀφροδίτην καθύπερθε
δὴμισησεν ἄριστος.

Καί ταυτα δ' ἄν τις τοῖς βασιλείαις ἐπι-
C τως ἀναθεῖν κατορθώμασιν, ὡς πρὸς αὐτῶν
καὶ τὰ μερικῶς κατ' ἕκαστον ἐστὶν ἀπὸ
διαταχθέντα ὡς ἐπὶ τῆς Φοινίκης Ἡλιου-
πόλεως. ἐφ' ἧς οἱ μὲν τὴν ἀκολασίαν ἰσχυρῶς
μῦρτες προεβήματι, γαμισταῖς καὶ θυγατέ-
σιν ἀναίδην ἐκπορευεῖν συνεχώρουν. νῦν ἐπι-
νόμῳ ἐφοῖτα νέῳ τε καὶ σώφρασι ἀνδράσι
σιλέως, μηδ' ἐν τῶν παλαιῶν συνήθειν τολμῶ
διαγορεύων καὶ τέτοις ὅ παλαιῶν ἐβλάστη-
παρέθετο διδασκαλίαις, ὡς ἀν' ἐπ' αὐτῶν ταῦτα
πρὸς τῷ Θεῷ προσηγμένως (ἀποστολῆς
ἐφ' ᾧ πάντας ἀνθρώπους νόμοις σωφρο-
νης παιδεύειν. διὸ ὅσῃ ἀπήξεις, καὶ τέτοις οἰ-
οικεῖς ἀποθμιλεῖν γράμματῳ, πρὸς ἑ-
πέτε ἀπεύδειν Ἰππὶ τὴν τῆς κρείττους ἡμεῶν
καὶ τῶν δὲ ἐργα ἐπήγε τοῖς λόγοις ἐ-
δελφῶ, οἶκον ἐκκλησίας ἐκκλησίας τε μὴ
σον καὶ ὡς τὰ τοῖς δὲ καταβαλλόμενοι ὡς τὸ
μὴ κατὰ παλιῶν περὶ αἰῶν ἁκούστων
νῦν τῷ πρώτῳ ἔργον τυχεῖν. καὶ τὰ τῶν
διδασκαλῶν πόλιν, ἐκκλησίας Θεοῦ
προσευτῶν τε καὶ διακόνων ἡξιώσιν.
τ' Ἰππὶ πάντων Θεῷ ἱερωμένον Ἐπισκοπῶν

ἢ τῆδε πρὸς αὐτὸν ἐλάττωσεν. ὡς γὰρ ἔλεγε· ὁ βασιλεὺς, ὅπως ἂν πλείους προσέοικεν τῷ λόγῳ, τὰ πρὸς Ἰπικερίαν τῶν πενήτων ἐκπέρα παρείχε. καὶ ταύτην πρὸς τὸν ἐπί τῷ σωτήριον ἀπεύδων διδασκαλίαν. μονοεχὶ τῷ Φάνι ὡσαύτως εἰπὼν ἂν καὶ αὐτός· εἴτε περὶ φάσει, εἴτ' ἀληθεῖα Χριστὸς καταγγιλιέσθω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΘ΄.

Περί τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δι' Εὐστάθιον ταραχῆς.

Ἀλλὰ γὰρ Ἰπικερίᾳ πάντων ἐν Συμηθίαις τῷ ζῶνι διαγόντων, τῆς τ' ἐκκλησίας τῆ Θεῆ πανταχῆ καὶ πάντα πρόπον καὶ ὡς πᾶσιν ἐθνεσιν ὑψευθύνης, αὐθις ὁ τοῖς καλοῖς ἐφεδρεύων φθόνῳ, ἐπηλείφθη τῶν τοσάτων ἀγαθῶν ἐν πρῶτῳ. τὰ χάποτε καὶ αὐτὸν ἀλλοίον ἐσεῶς βασιλέα περὶ ἡμᾶς ἐσπείεσας, ὀσκαίσαυτα ταῖς ἡμετέρας ταραχαῖς τε καὶ ἀκοσμίαις. μέγιστον δ' οὖν ἐξ ἄλλων πυρσόν, τῷ Ἀντισοχῶν ἐκκλησίαν ταραχαῖς διελάμβανε συμφορῆς. ὡς μικρῶν πᾶσαν ἐν βάρων ἀναπραῖναι πόλιν εἰς δύο μέρη τμήματα διαμεριζαμένων τ' ἐκκλησίας λαῶν ἔξ ἰκονομητικῆς πόλεως αὐτοῖς ἀρχαῖς καὶ στρατιωτικοῖς πολεμίων πρῶτον ἀνακινηθέντων. ὡς καὶ ξιφῶν μέλλειν ἀπὸ Θεοῦ πρὸς Ἐπισκοπὴν, ὅτε ὡς βασιλέως φόβῳ, τὰς ἔκ πληθους ἀνεσεῖλεν ὄρμας. πάλιν δ' ἡ βασιλέως ἀνεξικακία, δι' ἡμῶν ψυχῶν ἰατρῆς, τὰς διὰ λόγων φερεπείας προσῆγε τοῖς νεοσηκασί διεπρεσεύετο δὴ τὰ τοῖς λαοῖς ἡμερωτέρως τῶν παρ' αὐτῶν δοκίμων, καὶ τῆ τῶν κομητῶν ἀξία τεπμυθῶν ἀνδρῶν τὸν πιστότατον ἐκπέμψας. φερεῖν τε τὰ πρὸς εἰρηνῶν ἐπαλήθεις παρηγραμματα. ἐδίδασκε τε πρᾶξιν θεοσεβείας πρεπόντως. ἐπειθὲ τε καὶ ἀπελογεῖτο δι' ὧν πρὸς αὐτὰς ἐγραφε, ὡς τῆς σάσεως αἰτίαι διακνηκῶς αὐτὸς εἶη. καὶ ταύτας δ' αὐτῆς τὰς ἐπιστολάς, ἐ τῆς τυχεῖς παιδεύσεως τε καὶ ὠφελείας πλήρεις, παρεθέμην ἐν Ἰπικερίᾳ, εἰ μὴ διαβολῶν ἐπήγον τοῖς κατηγορημένοις· διὸ ταύτας μὲν ἀναθήματα, κείνας μὲν ἀνανεῶσαι κακῶν μνήμων. μόνας δ' ἐσωσῶν τῷ λόγῳ, ἀς ἐπὶ συναφεία καὶ εἰρηνῶν ἄλλων ἐνδυμῶν.

A minibus praeferit. Adhuc Imperator provida mente prospiciens ut quamplurimi ad fidem Christi accederent, plurima ibidem ad sublevandos pauperes largitus est; hac etiam ratione ad salutarem doctrinam homines afficiens atque invitans, ac tantum non verba ipsa proferens Pauli dicentis: Sive per occasio- nem, sive per veritatem Christus annuntietur.

CAPUT LIX.

B De tumultu Antiochia propter Eustathium excitato.

Verum enimvero cum ob haec omnes in summa hilaritate vitam agerent, & Ecclesia Dei apud cunctas ubique gentes omnibus modis extolleretur; rursus demonis livor qui bonis semper insidias struit, adversus tantam rerum nostrarum felicitatem caepit insurgere; ratus Imperatorem tumultibus nostris & insolentia exasperatum, alienato tandem erga nos animo fortassis futurum. Maximo igitur incendio conflato, Antiochenorum Ecclesiam tragicis quibusdam calamitatibus implevit; adeo ut parum abfuerit quin tota funditus civitas subverteretur; quippe cum populus quidem Ecclesiae duas in partes divisus esset: reliqua autem civitas simul cum Magistratibus ac militibus, hostili modo inter se dissideret. Ventumque esset ad gladios, nisi divina Providentia, & Imperatoris metus, plebis impetum repressissent. Atque hic rursus Principis clementia, instar servatoris & animorum Medici, agris hominibus medicinam orationis adhibuit. Quippe unum ex iis quos circa se spectatos habebat, Comitum honore decoratum, hominem fidelissimum, eodem misit, plebem quasi legatione blanda compellans. Aliisque super alias scriptis literis, hortatus est eos ut paci studerent: docens qua ratione divinae religioni congruentia gererent. Ac tandem iis persuasit: excusavitque eos in suis literis, asserens se coram audisse ipsum qui totius seditionis auctor fuisset. Atque has ejus epistolas non vulgari doctrina & utilitate refertas, hoc loco apposuissim, nisi reis ignominiae notam inurerent. Quocirca has quidem in praesentia omittere, quippe qui malorum memoriam haudquaquam renovare decreverim: eas vero folas hic inseram, quas ille de aliorum pace & concordia

gaudens & gratulans conscripsit. Quibus quidem literis hortatur eos, ut alterius loci Antistitem, cujus interventu pacem inter se fecissent, nequaquam sibi vindicare velint: sed potius juxta ecclesiarum ritum, eum episcopum eligant, quem ipse communis omnium Servator designaverit. Scribit autem tum ad populum, tum ad Episcopos, hæc quæ sequuntur:

CAPUT LX.

Constantini Epistola ad Antiochenos, ne Eusebium Casarea abstraherent, sed alium quærent.

Victor Constantinus Maximus Augustus, populo Antiochensi.

Quam grata est & quam jucunda cunctis hujus sæculi prudentibus ac sapientibus viris vestra concordia. Ego certè vos, fratres, sempiterna benevolentia complecti constitui; tum religionis instituto, tum vivendi ratione, tum studio ac favore vestro provocatus. Hic profectò verus bonorum fructus est, sana mente & prudenti consilio cuncta agere. Quid enim magis vos deceat? Ne miremini igitur si fidem veritatis vobis salutis potius quàm odii causam fuisse dixerò. Certè inter fratres, quos una eademque animorum affectio, & incessus in recta justitiæ via, in purum sanctumque domicilium Deo Duce spondet adscribere, quid spectabilius esse possit, quàm omnium bonis concordie animo acquiescere? Præsertim cum divina legis institutio propositum vestrum ad majorem incitet perfectionem, & nos vestrum judicium optimis decretis confirmari cupiamus. Ac fortasse mirum vobis videbitur, quidnam sibi velit hoc nostri sermonis exordium. Equidem causam ejus rei exponere, nec gravabor nec recufabo. Fateor enim perlegisse me acta, in quibus ex honorificis testimoniis ac preconiis vestris in Eusebium Casariensem Episcopum, quem ego quoq; & doctrinæ & modestiæ causâ jamdudum probe novi, vos in eum propensos esse competi, eumq; vobis vindicare velle. Quid tunc existimatis mihi ad recti veriq; indagacionem contendenti, in mentem venisse? Quantam curam ac sollicitudinem ob vestrum illud studium suscepisse me creditis? O fides sancta, quæ per verba ac præcepta Servatoris nostri, veluti expressam quandam vitæ imaginem nobis exhibes, quàm molestè etiam ipsa

Α σωεγράψε δι' ὧν παρῖνει ἀλλοτρίῃ χειρὶ ἐφ' ᾧ τὴν εἰρήνην ποιοῦντο, μὴ μὴ μὴ θέλειν μεταποιεῖσθαι. Θεσμῶ δ' ἑκαστοῦ σίας τῶν αἰρεῖσθαι ποιμένα, ἂν αὐτὸς αὐτὸ δείξειεν ὁ κοινὸς τῶ ὅλων Σωτὴρ γεγραμῆναι αὐτῶ τε τῶ λαῶ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις διαφωτιστὰ ὑποτέτακτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Κωνσταντίνου πρὸς Ἀντιοχείας, μὴ ἀποσπαῖν τὸν Εὐσεβίον Κασαρείαν, ἀλλ' ἕτερον ζητῆσαι.

Β Νικητὴς Κωνσταντῖνῳ Μέγιστῳ Σεβαστῷ τῶ λαῶ Ἀντιοχείων.

Ὡς κεχαρισμένη γέ τῆ τῆ κόσμου νέσει τε καὶ σοφία ἢ παρ' ὑμῶν ὁμοιωθεῖται. Ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἀδελφοί, ἀθανάτων φίλων φιλῶν ἐγνωκα, περικληθεὶς τῶ τε νόμῳ καὶ τῶ βίῳ, καὶ ταῖς ἀσθεταῖς ταῖς ὑμετέροις, τῶ ὄντι ὡς ἀληθῶς, ὁρθῶς τὰ καλά καρτεροῦμαι, τὸ ὁρθῶ τε καὶ ὑγιᾶ κεχρησθῆναι διανοία καὶ ἀν' ἄλλοις ὑμῖν ἀεμόσειν ὅτι οὐ θαυμάσιμ' ἂν, εἰ τὴν ἀλήθειαν Σοφίας μάλλον ὑμῖν, ἢ μίσος αἰτίαν φήσομαι. ἐν οὖν τοῖς ἀδελφοῖς, ἔξ μίας τε καὶ ἡ αὐτῆ διαθεσε ὁρθῆς καὶ δικαίας ὁδὸς πορεία τῶ Θεῷ κατὰ γένηται, εἰς ἀγνῆν τε καὶ ὁσίαν ἐστὶν ἐγγράφου, ἢ ἀπμιώτερον γινώσκω (Ἐ δι' εὐτυχίας) τῶ πάντων καλοῖς ὁμογνωμονεῖν; μάλιστα ὅσα τῆ περὶ Θεοῦ ὑμῶν, ἢ ἐκ τῶ νόμου παιδῶσι εἰς καλῶν διόρθωσιν φέρεται, καὶ τὴν ἡμετέραν οὐ κείσθαι βεβαιῶσαι τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιθυμῶν δόγμασι. θαυμάσον τὸ τοῦ ἴσου ὑμῖν κατὰ φαίνεσθαι. ἢ δὴ ποτε τὸ παροῦσιν μὴ λόγου βέλεια; εἰ δὴ παραιήσασθαι, εἰ δὴ γινώσκοναι τὰ ὑπομνήματα, ἐν οἷς λαμπρῶς τ' εὐφημῶν καὶ μαρτυρεῖται ταῖς εἰς Ἐκείνων τῶν Καισαρέων Ἐπισκοποῦν ὄντα, ἐν ἑκείνῳ τὸς παιδῶν εὐσεῶς τε ἔπεικείας ἐνεκεν καλῶς τε ἐκ πολλῶν γνώσκω, εἴπω ὑμᾶς ἐγκωμῶν, καὶ αὐτὸν σφέρεσιζομένους. ἢ οὐκ ἠγνοῦμε παρὸς ἀκριβῆ ἔκρεττον ἐπιήτησιν ἐπιγνώμῃρον διεντεδυμῆσθαι; ἵνα δὲ ἐκ τῶν μετέρας ἀσθετῆς ἀνεληφθῆναι φεροῦντα ἡπίστῃς ἀγία, ἢ διὰ τῶ λόγου καὶ τῶ γινώσκοναι τῶ Σωτῆρ ἡμῶν, εἰκόνα ὑποσχεσθῆναι τῶ βίου δίδως. ὡς διαχερῶς ἂν καὶ αὐτῶ

τῆς ἀμαρτήμασιν ἀντιβαίνας, εἰ μὴ τὴν πρὸς
 κέρδος ὑπηρεσίαν δροῦσαι, ἢ ἐμοὶ δοκεῖ ἀν-
 τὴν τῆς νίκης ἀεὶ γρη῏αδ, ὁ τῆς εἰρήνης μᾶλλον
 ἀντιποιεῖται. ὡς ὅτε γένοι πνὶ τὸ πρέπον
 ἔξῃ, ἢ δὲ εἰς ἀνὸ μὴ τερπόμην εὐρεθείη ἀ-
 ξιώτοιμω ἀδελφοί, τῷ χάριν ἔτω διαγνώ-
 σκαμν, ὡς δ' ἑτέροις ὑβριν δι' ὧν αἰρέμεθα
 ἀρεσέρψαδ, ἢ χάριν ταύτ' ἴσποπώμεθα,
 ἀ τὴν πῆν τῆς ὑπολήψεως ἡμῶν καθαιρήσει;
 ἐγὼ μὲν ὡμ ἐπανῶ τὸν ἀνδρα, ὃς καὶ ὑμῖν τι-
 μῆς τε καὶ διαθέσεως ἀξίος δοκιμάζειται, ἢ μὴν
 ἔτω γ' ὄξῃς φηκέναι τὸ παρ' ἑκάστοις κρείον
 τε ἢ βέβαιον ὀφείλον μένειν χεῖ, ὡς μὴ ταῖς
 ἰδίας γνώμας ἑκάστος δροκείδῃ, καὶ τῶν οἰκείων
 πάσας δπολαύειν. ἐν τε ἐφαιμίλλω διασκέ-
 ψει, εἰς τὰς ἐτῆ ἀνδρὸς σύγκρισιν ἔχ' ἕνα μόν-
 νον, ἀλλὰ ἢ πλείας ἐκφῆναι. διὸ δὴ ἔδ' ἐν ἔτ'
 ἐκπληξέως ἔτε πραχυτήτος ἐνοχλήσεως ταῖς
 ἀεὶ τὴν ἐκκλησίαν πμαῖς, ὁμοίας τε καὶ διὰ
 πάντων ἐπίσης ἀγαπητάς εἶναι συμβαίνει. ἢ
 δὲ γ' εὐλογον, εἰς ἕτερον πλεονέκτημα ποιῆ-
 ζαι τὴν ἀεὶ τῆς ἐπίσκεψιν τῆς πάντων δια-
 νοίας ἐπίσης, ἀντ' ἐλάτῃς, ἀντ' ἐ μείζῃς εἶναι
 δροκίον, τὰ θεῖα δόματα ὑποδέχομεν τε
 καὶ φυλακίσεως ὡς καὶ μὴ δ' ἐν τῆς ἑτέρας εἰς τὸν
 κοινὸν νόμον ἐλατῆδ, εἰ δὴ τάλῃθες γνώρι-
 μοι διαρρήδην δποφανόμεθα ὡς ἢ καθέξιν,
 ἀλλ' ἀφαίρεσιν μᾶλλον ἀν' εἴποι τις ἔσεδ
 τῆς δροκίον, καὶ βίας ἔργον ἢ δικαιουμένης χη-
 σεδ τὸ γνόμενον. ἀντ' ἔτως ἀντ' ἑτέρας τὰ
 πλῆθι φρονη, ὡς ἐγὼ γε διαρρήδην καὶ ἐντόλ-
 μως δποφαινομα, ἐγκλήσεως ὑποδέσιν εἶ-
 ναι τὸ το, ἀρεκαλεμῶν καὶ τῆς τυχεύσεως σά-
 σεως ταραχῆν ἴσπομαίνεσιν γεν τὴν τῆ
 ὀδόντων φύσιν τε καὶ δῶαμιν, καὶ δροκίον, ὁ-
 ταν τῆ ποιμένῃ τῆς συνθηκῆς τε καὶ θε-
 ρυπείας ὑπολιδ' ἔσης ἴσπο τὰ χεῖρω, τῆς πῆν
 διαγωγῆς δποσερηθῶσιν. εἰ δὴ ταύτ' ἔτως ἔ-
 χει, καὶ ἢ σφαλλόμεθα, τῆτο πρῶτον θεά-
 σα, δε ἀδελφοί, πολλὰ γδ ὑμῖν καὶ μέγала ἐκ
 πρῶτης ἀπαντήσεσιν ἀπ' ὧν ἀπ' ἀνίων, ἢ πρὸς
 ἀλλήλας γησιότης τε καὶ διαθέσε, εἰ μὴ δ' ἐν ἀν-
 τῆς ἐλατῆθεν αἰδῆσεσιν εἰδ' ὅτι καὶ δι' ὄξ-
 ῃν συμβεβλήν ἀφικόμεν, τὸ καὶ ἀξίαν
 ἐκ τῆς θεῖας κείσεως καρπέτα. ἢ τὴν τυ-
 χέσων χάριν εἰληφῶς, πῶ ἀεὶ αἰτῆ τοσαύ-
 τῃ ὑμᾶς ἴσποκείας ψῆφον ἐνέγκασθαι

A peccantibus resistere, nisi ad quietum
 & gratiam servire prorsus refugeres.
 mihi quidem videtur is victoriam ipsam
 vicisse, qui pacem magis requirit. Quip-
 pe ubi id quod honestum est, licet, ne-
 minem reperias qui non eo maxime de-
 lectetur. Quæro igitur fratres carissimi,
 cur id consilium capimus, ex quo inju-
 ria in alios redundet? Cur ea confecta-
 mur & arcessimus, quæ fidem opinionis
 nostræ evertura sunt? Equidem virum
 illum quem vos & honore & benevo-
 lentia dignum judicatis, plurimum laudo.
 Non tamen adeo despici oportet id
 quod apud singulos ratum firmumque
 B manere debuerat, ut singuli contenti
 non sint sententiis suis, nec domesticis
 bonis omnes perfuamur, utque in dis-
 quirendis iis qui ex æquo digni sint Epi-
 scopatu, non dicam unus aut alter, sed
 plurimi Eusebio pares non proferantur.
 Etenim cum asperitas & violentia nul-
 lam Ecclesiasticis honoribus mole-
 stiam facessat, omnes similes inter se
 sunt, & æquali in pretio habendi. Neq;
 enim rationi consentaneum fuerit, ut
 hujusmodi inquisitio ad aliorum fiat in-
 juriam: quippe cum omnium mentes,
 five humiliores sint, five illustiores,
 C divina decreta ex æquo suscipiant atq;
 custodiant: adeo ut alii, quod quidem
 ad communem legem pertinet, nul-
 latenus aliis inferiores sint. Quod si
 veritatem aperte proferre volumus, ju-
 re quis dixerit hoc non esse hominem
 retinere, sed abstrahere, & violentiæ
 potius id quod agitur opus esse, quam
 justitiæ. Et si hoc modo, sive aliter
 sentit multitudo, ego quidem liquido
 & audacter affirmo, eam rem crimina-
 tionibus causam præbere, & ingentis
 tumultus tempestatem excitare. Nam
 & agni dentium suorum vim ac robur
 ostentant, quoties pastoris cura ac sol-
 D licitudine in deterius labente, pristin-
 na gubernatione se destitutos vident.
 Quod si hæc ita se habent & nos opi-
 nione non fallimur, hoc primum om-
 nium considerate fratres. (Multa enim
 & maxima bona statim ab initio
 vobis nascuntur.) Num sincera inter
 vos caritas atq; dilectio, aliquod sui de-
 trimentum passura sit. Deinde verò il-
 lud perpendite, virum illum qui boni
 consilii causa ad vos venerat, debitum
 sibi honoris fructum ex divino judicio
 percipere: quippe qui non vulgari affe-
 ctus sit beneficio, cum de ejus virtu-
 te tam honorificum suffragium tu-

listis. Postremò vestræ consuetudinis esse, curam ac diligentiam prudenti consilio congruentem adhibere, ut talem virum cuiusmodi opus habetis, perquiratis, omni seditiofo & immodesto clamore procul amoto. Semper enim huiusmodi clamores iniusti sunt, & ex variorum hominum inter se collisione, scintillæ atque incendia excitari solent. Ita Deo & vobis placeam, ita secundum vota vestra vitam degam, ut vos diligo & tranquillum vestræ mansuetudinis portum amo. Ex quo eiectis illis fordibus, cum probis moribus concordiam inducite, firmumque navi signum imponite, cælestem navigationis cursum gubernaculis, ut ita dicam, ferreis ad lucem ipsam dirigentes. Quocirca incorruptibiles merces in navem imponite. Quidquid enim navem corrumpere poterat, tanquam ex sentina exhaustum est. Proinde operam date, ut his omnibus bonis ita potiamini, ne quid in posterum inconsulto atque inutili studio aut statuisse omnino, aut ab initio aggressi esse videamini. Divinitas vos fervet, fratres carissimi.

CAPIT LXI.

Constantini ad Eusebium literæ, quibus enim laudat, quod Antiochiam recusaverit.

Imperatoris epistola ad nos post repudiatum Antiochia: Episcopatum.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio.

Epistolam tuam sæpius legi, & Ecclesiastica: disciplinæ regulam accuratissimè observatam à te cognovi. Enimverò in ea sententia perstare, quæ & Deo accepta & Apostolicæ traditioni congrua esse videatur, summæ pietatis est. Tu quidem beatum te in hoc ipso existimare debes, qui totius propemodum orbis testimonio, dignus universæ Ecclesiæ Episcopatu iudicatus sis. Nam cum omnes te apud se Episcopum esse ambiant, hanc tuam felicitatem sine controversia adaugent. Verum rectissimè fecit Prudentia Tua, quæ & mandata Dei, & Apostolicam atque Ecclesiasticam regulam custodire statuit, Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ repudians, & in eo potius permanere desiderans, quem Dei mandatu ab initio suscepisset. Porro hac de re ad populum literas dedi,

Α επίστατοι, ὁτῆς ὑμετέρας σωτηρίας ἐστὶν αἰὲν ἡ γνώμη, ἀπεδὴν τὴν πρέπεσαν εἰσεπιθεῖν. δε εἰς ἐπιζητήσιν ἀνδρὸς ἔχρηζετε. ἀποδοῦσαντες πᾶσαν σασιώδη καὶ ἀτακτον βουλήν καὶ ἄδικον ἢ τοιαύτην κακῆς τῶν διαφωτιστικῶν συγκροσεως, ἀπὸ τῆς τε καὶ φλόγας ἀξιοῦσανταί. ἔτι οὖν τῷ Θεῷ τε δεύσαμι καὶ ὑμῶν κατ' ἐυχάστε τὰς ὑμετέρας διακρίσεις καὶ ὑμᾶς ἀγαπῶ, καὶ τὸν ὄμιον τῆς ὑμετέρας πραότητος, ὃς ἔτι τὸν ῥόπον ἐκείνον ἀπιστομενοι, ἀντίσενεῖκατε ἠθε ἀγαθῶ τὴν ὁμοιοβέβαιον τὸ σημεῖον ἐνθήμενοι, ὁρῶμοι τε εἰς Β νιοι εἰς φῶς δραμόντες, τῆ δαλιος τῶν ἀποποι πει, σιδηροῖς, διόπερ καὶ τὸν ἀθάβιον ὄμιον τὸν ἡγεῖς, τε πᾶν γὰρ τὴν ναυὶ λυμανόμενοι ὡσπερ ὃς ἀνίλιος ἀνάλωται. διὸ δὴ νῦν πρηνόησας, τὴν δότλαυσι ἔτι τῶν ἀπαντων ἐπιέχων, ὡς ἀν μὴ δεύτερον ἀβέλω καὶ ἀλυσιτελεῖσιν, ἀπεδὴ ἢ καθόλου ἢ πῆξασθαι, ἢ τὴν δότλα ἐπιχειρῆσαι μὴ συμφέρον δοκοῖμεν. ὁ Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξοι, ἀδελφοὶ ἀγαπῆται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΛ.

Κωνσταντίνου πρὸς Εὐσεβιον, ἱπαραυλῶ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀντιοχείας.

Βασιλέως ἐπιστολὴ πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἀποστασι τῆς Ἀντιοχείαν Ἐπισκοπῆς.

Νικητῆς Κωνσταντίνου Μεγιστοῦ Σεβαστου Εὐσεβίω.

Α νέγνων πληρέστατα τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὸ κανόνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστομῆς καὶ ἀκρίβειαν φυλαχθέντα κατενόησα ἔμμενοι γένετοῖς ἀπὸ δεύσα τε τῷ Θεῷ, καὶ τὴν ἑσολικὴν ἀξιοδοσεὶ σύμφωνα φαίνεσθαι, ἐκείνου μακάριον δὴ ταυτὸν καὶ ἐν αὐτῷ τέταρτον, ὡς τῇ ἑσολικῇ πάντος, ὡς ἐπος εἶπεν, μακάριον εἶναι, εἰ γὰρ ποθεῖσιν ἅπαντες εἶναι σὺν αὐτοῖς, ταύτῳ σοὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀναμφισβητήτως σωμαύξουσιν ἀλλ' ἢ σὺ ταύτῃ σις, ἡγεντάς τε ἐντολὰς τῆ Θεῆ καὶ τῆ ἑσολικῆ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς ἑσολικῆς κανόνα καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποστολικῆς ἐπιτομῆς ἐγνωκεν, ὡσπερ θύγε πεποιτικῆ, ταύτῃ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτομῆς ἐκκλησιαστικῆς. ἐν ταύτῃ δὲ διαμνηστικῶν ἀπεδὴ ἔχουσα, εἰς ἣν ἐν πρώτῃ Θεῆ βουλήσιν εἶναι τῷ Ἐπισκοπίαν ὡσπερ δέξατο, περὶ δὲ ταύτῃ, πρὸς τὸν λαὸν ἐπιστολὴν ἐποικισαμένην.

αὐτοὶ τετὸς ἄλλης συλλειψαγῆς, οἱ καὶ αὐτοὶ
ἀπὸ τῶν ἐπιτομῶν μοι γεγραφεῖς ἀπὸ
τῆς καθαρότητος ἀναγνώσας, ῥαδίως ἐπιβύσασ-
ται, ὅτι τὸ δικαιοσύνης ἀνιφθελόμοινης αὐτοῖς,
προδροπῆς ἔθεις πρὸς αὐτὸς ἐγράψα ὡν πρὸ
συμβουλίου, ἵς τὴν σὴν σῶεσιν παρῆναι δέησαι,
ὡς ἀνὰ τὸ ἐπὶ τῷ Ἀντιοχείων ἐκκλησίας τυπω-
θῆναι. ὁ θεὸς σε διαφυλάξοι ἀδελφεῖ ἀγαπήνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒ΄.

Ἐπιτομὴ πρὸς τὴν συνόδον, μὴ ἀποσπάσθαι Καίσαρείας
Ἐπιτομῶν.

Νικήτης Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς Θεο-
δοτῶ Θεοδώρῳ Ναρσίῳ Ἀλφείῳ Ἀλφείῳ καὶ
τοῖς λοιποῖς Ἐπισκόποις τοῖς ἔσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ.

Ἀνεγὼν τὰ γραφέντα πρὸς τὴν ὑμετέρας
ἀσπίδων, Εὐσεβίῳ τε ἔσῃ ἡμῶν ἱερα-
μένῃ τὴν ἐμφρονα πρὸθεσιν ἀπεδέξαμην. ἐ-
πιγνῶν τε τὰ πεπραγμένα σύμπαιλα, τῶ-
ν μὲν τοῖς ὑμετέροις γράμμασι τὸ ἐπὶ τοῖς
Ἀνακίῃ καὶ Στρατήγῃ τῶν διασημοτάτων, δια-
κρίψας τὴν δέξασαν ποιησάμενος, πρὸς τὸν
λαὸν τῶν Ἀντιοχείων ἐγράψα, ὅπως δρῶσιν τε πρὸ
θεοῦ καὶ ἀριμόζον τῇ ἐκκλησίᾳ. ἀνὴρ γὰρ φόν
τε τὸν ἀποστόλου Ἰωάννου ἀποδοῦναι τοῖς γράμμασι
τῶν ἐνετειλάμεν, ὡς ἀνὰ καὶ αὐτοὶ γνώσκοιτε
ἕτι ποτε πρὸς τὴν δικαίαν λόγῳ προσκλήθειν πρὸς
τὸν λαὸν γράψαι πρὸς εὐδομίᾳ. ἐπειδὴ τὸ ἐπὶ
τοῖς γράμμασι ὑμῶν πρὸς εὐδομίᾳ, ὡς καὶ
γετῶν ἔλαξ καὶ τὴν τῆς ὑμετέρας πρὸς αἰρέ-
σεως σῶεσιν τε καὶ βέλῃσιν, Εὐσεβίου τὸν ἱερω-
τάτων Ἐπίσκοπον τῆς Καίσαρέων ἐκκλησίας,
ὅστις Ἀντιοχείων πρὸς καθῆκεν, καὶ τὴν ὑπὲρ
ταύτης ἀναδέξαται φρονησά. τὰ γε μὴν τῶν
Εὐσεβίου γράμματα, τὸν θεσμόν ἐκκλησίας
μάλιστα φυλάττειν ἐφαίνετο. ἐχρῆν δὲ ὑμῶν
τῆ σῶεσιν καὶ τὴν ἐμὴν γνώμην ἐμφανῆ γρῆ-
σαι. ἀφίκα γὰρ εἰς ἐμὲ, Εὐφρόνιον τὸν πρὸς
ἐντερον πολιτὴν ὄντα τῆς καὶ Καππαδοκίαν
Καίσαρέας καὶ Γεώργιον τὸν Ἀρεθυσίων πρὸς
ἐντερον ὡσαύτως, ὃν ἐπὶ τῷ τάξεως ταύτης Ἀ-
λέξανδρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καλεσθήσεται, εἶναι
τὴν πᾶσιν δοκιμωτάτους. καλῶς οὖν εἶχε δηλω-
σαί τῃ σῶεσιν ὑμῶν, τὰς τε πρὸς ἄριστάμενας,
καὶ ἕτερας ἄς ἀξίως ἠγήσασθε πρὸς τὸ τῆς Ἐ-
πισκοπῆς ἀξίωμα, δεῖσάμετά ταυτα, ἀτῆ τῶν ἀ-
ποστόλων πρὸς ἄσπερ σύμφωνα ἀνὰ εἶναι. τῶν γὰρ
ταύτων ἐν τῆς ἐπιτομῶν, διωκῆσαι ἡμῶν ἢ σύ-

A & ad collegastuos, qui quidem etiam
ipfi de iisdem rebus ad me scripserant.
Quas ubi Sanctitas Tua perlegerit, fa-
cile cognoscat, me quoniam refragari
ipsis iustitia videbatur, divini Numinis
impulsu ad eos scripsisse. Eorum consi-
lio etiam prudentiam tuam interesse
oportebit, ut hoc ipsum in Antioche-
norum Ecclesia constitutur. Divini-
tas te servet frater carissime.

CAPUT LXII.

B Constantini Epistola ad Synodum, ne Eusebius
Caesarea abstrahatur.

Victor Constantinus Maximus Augustus,
Theodoro, Theodoro, Narcisso, Aetio,
Alpheo, & reliquis Episcopis qui sunt
Antiochia.

L Egi literas à Vestra Sanctitate
scriptas, & Eusebii collega ve-
stri prudens propositum magnoperè
laudavi. Cumque cuncta quæ gesta
sunt, partim ex vestris, partim ex per-
fectissimorum virorum, Acacii &
Strategii Comitum literis cognovis-
sem, remque ut decebat accuratè ex-
pendissem, scripsi ad populum An-
tiochenum, quid Deo acceptum &
Ecclesiæ congruum esset. Ejus episto-
la exemplum his literis subijci præce-
pi, ut & vos cognoscere possitis,
quidnam ego juris ratione provocatus
scripserim ad populum Antiochenum,
quandoquidem hoc literis vestris con-
tinebatur, ut juxta populi & prudentiæ
vestræ suffragiū ac voluntatē, Eusebius
sanctissimus Cæsariensium Episcopus
Antiochenæ Ecclesiæ præsideret, ejus-
que curam susciperet. Ac literæ qui-
dem Eusebii, Ecclesiasticæ legi ma-
ximè consentire videbantur. Conve-
nit tamen ut nostra quoque sententia
vestræ prudentiæ innotescat. Etenim
relatum est ad nos, Euphronium Pres-
byterum civem Cæsareæ quæ est in
Cappadocia, & Georgium Arethu-
siorum civem, itidem Presbyterum,
quem Alexander ad hunc ordinem in
urbe Alexandrina promovit, viros esse
in doctrina fidei probatissimos. Placuit
itaque significare prudentiæ vestræ, ut
hos viros, & alios quos ad Episcopatum
idoneos judicaveritis, in medium pro-
ferentes, ea decernatis quæ Apostolorū
traditioni consentiunt. His enim præ-

structis, vestra prudentia juxta Ecclesiae regulam & Apostolicam traditionem ita hanc electionem dirigere poterit, quemadmodum Ecclesiastica disciplina ratio postulat. Divinitas vos servet, fratres carissimi.

νεσις κτ' τον τ' εκκλησιας κανονα και την εσολικην καθ' εδωσον, ετω ρυθμισαι την τονια, ως αν ο της εκκλησιας της εφρηγηται λογος. ο θεος υμας διαφωσει αδελφοι αγαπητοι.

CAPUT LXIII.

Quomodo hereses excindere studuerit.

III. Ecce Imperator Praesulibus Ecclesiarum precipiens, hortabatur eos, ut ad laudem divinae religionis propagandam cuncta agerent. Postquam vero sublatis e medio dissensionibus, Ecclesiam Dei ad concordiam & unanimitatem doctrinae concentum revocavit; inde transgressus, aliud impiorum genus, utpote pestilens humani generis venenum, abolendum esse censuit. Erant hi perniciosi quidam homines, qui sub falsa modestiae & gravitatis specie urbes vastabant. Quos Pseudo-Prophetas & rapaces lupos alicubi Servator appellat his verbis: Cavete a falsis Prophetis, qui venient ad vos in vestimentis ovium; intus autem sunt lupi rapaces. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Igitur misso ad provinciarum Praesides praeccepto, hujusmodi hominum genus abegit ac fugavit. Praeter ipsam autem legem, Imperator salutarem quoque institutionem ad eos nominatim direxit, exhortans homines ut quantocius poenitentiam agerent: Ecclesiam enim Dei ipsis sortum salutis fore. Audi ergo quomodo in suis ad eos literis concionatur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΓ.

Οπως τας αιρεσεις εκτιμων επιστασει.

Τοιαυτα τοις των εκκλησιων επιστασις μια τε θεος λογος παρηκει. επι τω διασασει εκποδων ποιησαμην. και τω φωνον αρμονιαν την εκκλησιαν τε θεου σησατε, ενθεν μελαβας, αλλο πημω ανδρων αηθη δειν, απεσε δηληνεια των ανδρων αφανες κατασσει βιαι. φησιν δε ενες ιαησεχον ετοι, αεροχηματι τυλυμανομδροιτας πολεις. Ψυδοσασφρα αντες ηλυκκς αεραγας, ρωησε απολειωδε περ θεασιζεσα φωνη. αεροσεχων των Ψυδοσασφρατων, οι πνες ελευονται υμας εν ενδυμασι προβατων, εσων ηε λυκοι αρπαγεσ' απο των καρπων αυτων εγρασε δε αυτες. καταπεμφθεν δε τωσ εκ εθνων ηγεμοσι προς αμα, παν το των των Φιλον ηλαυε προς ε τω ιομω και τω ποιον διδασκαλιαν εις αυτων προεπιειπηετο, απευδειν εη μετανοια παρεμωτες ανδρας, σαηειας γδ ορμοι αυτες εσδαρ, την εκκλησιαν ε θεε. επακαθω εσ και τ' αυτοις δια ε προς αυτες ωμιλι γραματ.

CAPUT LXIV.

Constantini constitutio adversus haereticos.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Haereticis

AGnoscite nunc hujus legis beneficio, o Novatiani, Valentiniiani, Marcionista, Pauliani, & quibus Cataphrygum nomen est inditum; omnes denique qui haereses privatis caetibus instruitis atque impletis; quot mendacii opinionis vestrae vanitas implicetur, & quam perniciosis venenis imbuta sit vestra doctrina: adeo ut sanis morbus gravissimus, viventibus perpetua mors per vos importeretur. O veritatis inimici, hostes vitae, exitii consiliarii: cuncta apud vos sunt veritati contraria; turpissimis flagitiis congrua: ineptiis & figmentis

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΔ.

Κωνσταντινου διαταγμα προς τους αιρετικους.

Νικητης Κωνσταντινου Μεγιστου Σεβαστου αιρετικοις. Επεινωσε νυν δια της νομοθεσιας ταυτων ο Ναναπανοι Ουαλεντινοι Μαρκωνισαι Παυλιανοι οι τε κτ' Φρυγαε επιερανονοι, και παντες απλωσ οι τας αιρεσεις των οικειων πληρεντες συσηματων, αφευδεσιν η παρ υμιν ματαιωτης επιπλεκται, και οπως ισοδολοι τισι φαρμακω η υμετεροι σωμεχεται διδασκαλια. εσ των μεν υγαιονιας εις αδενεια. τες δε εστας εις διωκενη θανατον απαγαθη εσ μιν. ο της μεν αληθειας εχθροι. της δε πολεμοι. και απαλαειας συμβελοι ταυτων.

παρ' ὑμῖν τ' ἀληθείας ἐστὶν ὀνόματα, αἰχρῆς
 ποικίλων σιμωδῶν, ἀτοπίας καὶ δραμα-
 τιστικῆς. δι' ὧν ὑμεῖς τὰ μὲν ψυδρῆ καλα-
 σκάζετε, τὰς δ' ἀναμαρτήτας θλίβετε. τὸ
 φῶς τοῖς πιστεύουσιν δένειθε. ἐπὶ προσημαί-
 γων θεοτήτων αἰεὶ πλημμελῶντες, πάντα
 μαίνετε τὰς ἀθώους καὶ καθαρὰς συνειδήσεις
 θανάτη φόροις πληγαῖς τραυματίζετε. αὐτὴν
 ὀφθαλμῶν εἰπεῖν τὴν ἡμέραν, τῶν ἀνθρωπείων
 ὀφθαλμῶν καθαράζει. καὶ τί δεῖ καθέκασον
 λέγειν; ὅπως γὰρ τῶν ὑμετέρων κακῶν εἰ-
 πέν τι κατ' ἀξίαν, ἕτε βραχέως ἐστὶ χρόνος, ἕ-
 τε τῶν ἡμετέρων ἀχολιῶν. ἔγω γὰρ ἐστὶ μα-
 κρὰ καὶ ἀμετρα τὰ παρ' ὑμῖν ἀτοπήματα, ἕ-
 τως εἰδεχθῆναι, καὶ πάσης ἀπηνείας πληρῆ, ὡς μὴ
 δ' ὀλόκληρον ἡμέραν πρὸς ἐκφρασιν τῶν
 λογιῶν ἄλλως τε καὶ ἐκκλίνων τῶν τοιούτων
 προσήκει τὰς ἀκοὰς, τὰς τ' ὀφθαλμοὺς ὀπ-
 τέρειν, ὥστε ἕ μὴ χραίνεσθαι τῇ καθέκα-
 σον διηγήσει, τὴν τ' ἡμέτερας πίστεως εἰλικρι-
 νῆ καὶ καθαρὰν προθυμίαν. τί ὄντι, ἀνεξόμηθα
 πρῶτον τῶν τοιούτων κακῶν; ἀλλ' ἡ μακρὰ
 παρεπιθύμησις, ὡς περὶ λοιμικῶν νοσημάτων
 τὰς ὑγαίνας χραίνεσθαι ποιεῖ. τὴν ὄντι
 ἐνεκεν τὴν ταχίστην τὰς ρίζας ὡς εἰπεῖν τ' το-
 σωτῆς κακίας ἐστὶν δημοσίας ἐπισρε-
 θείας ὀκλόπομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΞΕ'

Περὶ ἀφαιρέσεως τόπων, συστάσεων τῶν αἰρετικῶν.

Τοιούτοις ἐπειδὴ τὸν ὄλεθρον τῶν
 ὑμετέρας ὀξωλείας ἐπὶ πλείον φέρειν ἔκ-
 ἐστι ὅσον τε, διὰ τῶ νόμου τῆς πειρασμοῦ
 μὴ ὑμῶν σιμωδῶν τὰ λοιπὰ ὀκλήσει.
 οὐ καὶ πάντα ὑμῶν τὰς οἰκίας ἐν οἷς τὰ σιμω-
 δῶν αὐτὰ πληθεῖτε, ἀφαιρέθητε πρὸς ἐξ-
 ἔαμεν. μέχρι τοσούτου τ' φρονήσεως ταύτης
 πρὸς χωρῆσιν, ὡς μὴ ἐν τῶ δημοσίω μόνον, ἀλ-
 λα καὶ ἐν οἰκίᾳ ἰδιωτικῇ, ἢ ἴσοις ἴσιν ἰδιάζουσι
 ταύτης δεσπιδ αἰμονος ὑμῶν ἀνοίας συστήματα
 σωτῆς ἔχον. πλην ὅσον πρὸς ἐστὶ κάλλιον, ὅτι τ' ἀ-
 ληθῆς καὶ καθαρῆς ἐπιμελείεσθε ἀρησκείας, εἰς
 τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖτε, καὶ τῇ ταύτης
 ἀγνότητι κοινωνεῖτε, δι' ἧς καὶ τῆς ἀληθείας ἐπι-
 κείεσθε διωθήσεσθε, κεχωρησθῶ ἢ παντελῶς τῆς
 τῶν ἡμετέρων καιρῶν ἐκκληρίας, ἢ τ' διεστραμ-
 μένης διανοίας ὑμῶν ἀπάτη, λέγω δὲ, ἢ τῶν αἰ-
 ρητικῶν καὶ χρισματικῶν ἐναγῆς τε καὶ ὀξωλείας

A referta: quibus vos mendacia quidem
 adstruitis; innocentes autem opprimi-
 tis, & creditibus lucem negatis. Ac
 sub obtentu quidem divinitatis assidue
 peccantes, cuncta pollutis: puras ve-
 ro & illibatas hominum conscientias le-
 thalibus plagis vulneratis, atque ipsum
 propemodum diem mortalium oculis
 intercipitis. Et quid attinet singula per-
 censere, cum nec brevis temporis,
 nec magnitudo occupationum nostrarum
 patientur, nos de criminibus ve-
 stris pro merito ipsorum verba facere?
 B Quippe tam gravia sunt & immensa
 scelera vestra; adeo scæda & omni atro-
 citate exuberantia, ut ne dies quidem
 integer ad eorum explicationem suffi-
 ciat. Et alioqui ab hujusmodi rebus au-
 res amovere & oculos avertere decet,
 ne pura ac sincera fidei nostræ alacritas
 particulari earum expositione violetur.
 Quid est igitur quod hujusmodi mala
 diutius toleremus? maxime cum diu-
 turna patientia faciat, ut hi quoque qui
 sani sunt ac valentes, hoc velut pesti-
 lenti morbo inficiantur. Quidni ergo
 hujusmodi improbitatis radices publi-
 ca animadversione confestim excindi-
 mus.

CAPIT LXV.

De tollendis conventiculis hæreticorum.

Quocirca quando hæc vestra im-
 probitatis pernicies amplius ferri
 non potest, præfenti lege interdicimus,
 ne quis vestrum in posterum conventus
 agere præsumat. Atque idcirco univer-
 sa loca in quibus ejusmodi cætus pera-
 gitis, auferri præcepimus; eò usque
 procurante Majestatis nostræ sollici-
 tudine, ut non modo in publico, sed
 ne in privatis quidem ædibus ac locis
 ullis privati juris, superstitionæ vestræ
 demeritæ factio congregetur. Itaque
 quod longè honestius atque præstan-
 tius, quicumque vestrum veteræ ac sin-
 ceræ religionis studiosi sunt, ad Catho-
 licam Ecclesiam accedant, ejusque San-
 ctitati communicent, cujus ope ad ve-
 ritatem poterunt pervenire. Absit o-
 mnino à felicitate temporum nostro-
 rum, perversæ mentis vestræ fraudu-
 lenta deceptio, hæreticorum scilicet
 ac schismaticorum scelerata ac perdita
 amentia. Dignum est enim prospere
 Uuu

ritate temporum, qua divino beneficio fruimur, ut qui cum bona spe ac fiducia vitam agunt, ab omni inordinato errore ad rectum tramitem, à tenebris ad lucem, à vanitate ad veritatem, à morte denique ad vitam traducantur. Atque ut hujus remedii vis ac virtus necessaria sit, cuncta uti jam diximus superstitionis vestrae conciliabula, id est, omnium haereticorum oratoria, si tamen oratoria dici debent, sine ulla contradictione ipsis adempta, Catholicae Ecclesiae incunctanter tradi praecipimus: reliqua autem loca publico adjudicari; nec ullam deinceps eo conveniendi licentiam vobis relinqui. A deo ut à praesenti die, nullo profusus in loco tam publico quam privato, illegitimi vestri cœtus audeant convenire. Proponatur.

CAPUT LXVI.

Quomodo nefaris libris apud haereticos repertis, plurimi eorum ad Catholicam redierint Ecclesiam.

HOc igitur modo haereticorum cubilia Imperiali praeepto dissipata sunt, & ferae ipsae, id est, impietatis illorum auctores in fugam acti. Eorum verò qui ab istis decepti fuerant, alii quidem Imperatoris minis perterriti, spurio quodam & adulterino sensu in ecclesiam irreperunt, pro tempore callide dissimulantes. Nam quoniam libros eorum perquiri lex jubebat, quicumque vetitis artibus operam dabant, deprehendebantur. Quam ob causam simulatione utebantur, cuncta agentes ut salutem sibi compararent. Alii verò sincerè atque ex animo ad spem meliorum transfugerunt. Porro Ecclesiarum Antistites in utroque sollicita inquisitione facta, eos quidem qui ovium pelibus obtecti simulanter accedere tentarent, procul abigebant. Eos vero qui sincerè id agerent, aliquanto tempore exploratos, post idoneam probationem in numerum eorum qui ad sacros conventus admittebantur, retulerunt. Et hoc quidem modo cum abominandis haereticis agebatur. Ceterum ii qui nullam in dogmatibus suis impietatem praeferrerent, sed quorundam schismaticorum culpa à communi societate se juncti essent, sine mora in Ecclesiam sunt admissi. Hi ergo gregatim tan-

A διχονοία. πρὸς τὴν ἡμέτερον μακαριότητος ἀπολαύσασθαι σὺν Θεῷ, τοῦ τὰς ἐπιβουλὰς αἰσθητικὰς βίβοντας, ἀπὸ πάσης ἀτάκτου πρὸς τὴν εὐθείαν ὁδὸν. ἀπὸ τῆς σκοτίας ἐπὶ τὸ φῶς ἀπὸ ματαιότητος εἰς τὴν ἀλήθειαν. ἀπὸ τῆς ἀπειρίας αὐτῆς ἑαυτῆς ἀναγκαίαν ἤρξασθαι πρὸς εὐαγγελίου καθὼς προσήκει. Ἐπιπαισθέντα δὲ δευσιδαιμονίας ὑμῶν συνέδρια, ποταμὸν φημι τῶν αἰρετικῶν τὰς ἐκκλησίας, αἵ εἰς εὐνοίας ὀνομάζον οἴκους παροικησάμενοι ἀναληφθέντες, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἡμετέροις ὑμῶν ἐπὶ τῆς εὐσεβείας ἀποδοθέντες. ἡμετέροις ὑμῶν εἰς τὸ ἐξῆς ἔσθωσαν γὰρ εὐμαρῶς ἀληφθέντες ὡς ἐκ τῆς ἐνέσωσης ἡμετέροις ὑμῶν δὲν τόπω μὴ τε δημοσίῳ μὴ τῷ ἰδιωτικῷ ἀθέμιτα ὑμῶν συστήματα ἀποδοθέντα ὄντων. ἀποδοθέντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΣ.

Ὅπως βιβλίον ἀδικημάτων παρ' αὐτοῖς ἐπιβηθέν, σκεπτικῶς ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀπέβηκε.

C**O**Υτω μὲν τὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐπινοήματα, βασιλικῶς πρὸς ἀγμάτι ἀποδοθέντα, ἡλαυνόντες οἱ θεῖοι, οἱ τε τῆς τετυπωμένης εὐσεβείας ἐξάρχοντες. τῶν δ' ὑποτάτων ἡπαρχῶν οἱ μὲν νόθῳ φρονήματι, βασιλικῆς ἀπειρίας φόβῳ, τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποδοθέντες, τὸν κατὰ καιρὸν ἀποδοθέντων. ἐπεὶ δὲ διερωτηθέντες τῶν ἀποδοθέντων βιβλίων διηγόρευον ὀνόματα. τότε ἀπειρημένους οἱ κακοτεχνίας μετὰ τῆς εὐσεβείας ἔδον χάριν, πάντ' ἐπράττον, εὐσεβείᾳ τῶν ἀποδοθέντων ποιεζόμενοι. οἱ δὲ, καὶ σὺν ἀληθείᾳ τῶν ἀποδοθέντων πελογομαθῶν τὸ μολον ἐπὶ τὴν τῆς κατὰ καιρὸν ἐλπίδα. τῶν δ' ἐπὶ τὴν διάκρισιν οἱ τῶν ἀποδοθέντων πρὸς ἑσθέρους σὺν ἀκερδίᾳ ποιῶμενοι, τῶν δ' ἐπιπλάσως προσείναι πειρωμένους, μετὰ τῶν πρὸς τοῖς προδοτῶν καλοῖς ἐκρηπτομένους ἀπέπεμπον. ἵνα δὲ ψυχὴ καθαρὰ ἐπὶ τῶν ἀποδοθέντων, δοκιμάζοντες ἑσθέρως, μὴ τὴν αὐτῶν διάπειραν τῶν πληθει εἰσαγομένων κατὰ καιρὸν ταῦτα μὲν οὖν ἐπιπλάσως δυσφημῶν ἑτεροδοξῶν ἐπράττετο. τὰς δὲ γε μηδὲν διανοίας ἀποδοθέντων διδασκαλίᾳ φέροντας, ἀλλὰ κοινῆς ὁμηγερέως ἀνδρῶν χρισματικῶν ἀποδοθέντων, ἀμελήτως εἰσεδέχοντο. οἱ δὲ ἀποδοθέντων.

ἡ δὲ ὡσαύτως ὅτι ἀποικίας ἐπανόητες, τὴν αὐτὴν ἀπελάσαντο πατρίδα, καὶ τὴν μητέρα τὴν ἐκκλησίαν ἐπεγνώσκον. ἢς ἀποπλασθέντες, χερόνοι σωῦν φροσύνη καὶ χαρὰ τὴν εἰς αὐτὴν ἐπάγον ἐποιεῖν. ἦν ἐτότε τὰ ἕκκοι καὶ σῶμα τὸ μέλη, ἡ ἀρμονία συνήθητο μιᾷ μόνῃ τῇ καθολικῇ τῇ Θεῷ ἐκκλησίᾳ εἰς ἑαυτὴν συναρμυμένη διέλαμπε, μηδ' αὐτῆς αἰρέσεως συνηματός, μηδ' ἰσχυριστικῆς λειπομένης, καὶ τότε ὁ μόνος τῶν μεγάλων καλοεθώματος, μόνος τῆς πόσε τὴν αἰτίαν ὁ τῷ Θεῷ μεμνημένος βασιλεὺς ἐγράφετο.

quam ex peregrina regione redeuntes, patriam suam postliminio recuperarunt, matremque Ecclesiam agnoverunt. A qua cum diutissime aberrassent, tandem lati atque hilares post longum temporis spatium ad eam remeabant. Totius ergo corporis membra communi inter se vinculo jungebantur, & una compages coalescebat. Solaque Catholica Dei Ecclesia, apte sibi cohaerens refulgebat; nullo aut haereticorum aut schismaticorum collegio usquam gentium relicto. Atque hujus praecleari facinoris, solus omnium qui unquam exstiterunt Imperator noster Deo acceptissimus, auctor fuit.

ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

- α' Ὅπως δωρεαῖς καὶ ἀποδοχαῖς ἀξιομάτων ἐτίμα τὰς πλείους.
- β' Συγχώρησις τῶν τετάρτων μέρους τῶν κήσεων.
- γ' Ἐξισώσεις τῶν βεβαρημένων κήσεων.
- δ' Ὅποιοις ἐν χρηματικαῖς δίκαις ἠτήθησιν, αὐτὸς ὅτι οἰκείων ἐχάριζετο.
- ε' Σκυθῶν ὑπόταξις, δια τῶν σημείων τῶν σαυρῶν τῶν ἑσθίων καὶ ἡμῶν νικηθέντων.
- ς' Σαυρομαθῶν ὑπόταξις, ἀποφάσει τῶν δέλων ἐπαναστάσεως.
- ζ' Βαρβαρῶν διαφόρων πρὸς ἐβραῖα, καὶ δωρεαὶ παρ' αὐτῶν.
- η' Ὅτι καὶ πρὸς βασιλεῖ τῶν Περσῶν βασιλεῖ, ἀπὸ τῶν ἐκείνους χριστιανῶν ἐγράψεν.
- θ' Κωνσταντῆς Ἀγγύς πρὸς Σαπώριον τὸν βασιλέα Περσῶν, ὁμολογηθέντα εἰς Θεὸν καὶ Χριστὸν εὐσεβεῖσθαι.
- ι' Ὅτι καὶ εἰδώλων, καὶ πρὸς Θεῷ δοξολογίας.
- ια' Ὅτι καὶ τυραννῶν καὶ διακλιῶν, καὶ ἀπὸ Οὐαλεριανῶν αἰχμαλωτηθέντων.
- ιβ' Ὅτι τῶν μὲν διακλιῶν εἶδε τὰς πτώσεις. ἐνθυμεί ὅτι καὶ διὰ τὴν τῶν χριστιανῶν εἰρήνην.
- ιγ' Παρακλήσεις ὡς τε τὰς παρ' αὐτῶν χριστιανῶν ἀγαπᾶν.
- ιδ' Ὅπως χριστιανοῖς μὲν ἦν εἰρήνη, ἀπὸ δὲ τῶν Κωνσταντῆς πρὸς δουχῶν.
- ιε' Ὅτι καὶ ἐν νομισμασὶ καὶ ἐν εἰκόσιν ὡς ἐν χόρδον ἑαυτὸν ἐχάριζε.
- ισ' Ὅτι καὶ ἐν εἰδώλοις εἰκόνας αὐτῶν θείων, νόμῳ διεκώλυσεν.
- ιζ' Ἐν Παλατίῳ πρὸς δουχῶν, καὶ θείων γραφῶν ἀναγνώσεις.
- ιη' Τῆς κυριακῆς τὴν ἡμέραν καὶ ἀσκαδικῆς, νομοθεσία τιμᾶν.
- ιθ' Ὅπως καὶ τὰς ἐθνικὰς στρατιώτας ἐν κυριακαῖς ἐυχασθαι πρὸς ἐτάξεν.
- κα' Ἐυχῆς ῥήματα στρατιώταις ὑπὸ Κωνσταντῆς δοθείσης.
- καβ' Ἐν τοῖς τῶν στρατιωτῶν ὅπλοις σημεῖα ἑσθίων καὶ ἡμῶν.
- καγ' Σπυδὴ πρὸς δουχῆς, καὶ τιμὴ τῶν Παύλου ἑορτῆς.
- καδ' Ὅπως εἰδωλολατείαν μὲν ἐκώλυσε, μαρτυρᾶς ὅτι καὶ ἑορτᾶς ἐτίμα.
- καε' Ὅτι τῶν ἐξ ὧν πραγμάτων ὡσαύτως Ἐπίσκοπον ἑαυτὸν εἶπεν εἶναι.
- κας' Ὅτι πρὸς κωλύσεως θυσιῶν καὶ τελετῶν καὶ μονομαχιῶν, καὶ τῶν τοπρῶν ἀκολάσεων τῶν Νέλων.
- καε' Νόμος ἑστὶν ἀτέκνων ὄντος δόρθωσις, ἐτι καὶ ἑστὶν διαθηκῶν ὁμοίως δόρθωσις.
- καε' Ὅτι χριστιανὸν μὲν Ἰσραελοῖς μὴ δαλεῦεν. τῶν ὅτι σωδῶν βεβαίως τὰς ὁρᾶς εἶναι ἐνομοθέτει, καὶ τὰ λοιπὰ.
- καε' Ἐκκλησίας δωρεαῖς, παρθενοῖς τε καὶ πένθησι διαδόσεις.